Savremena katol. mistika.[1]

Dr. E. Jozevov.

Već tamo od 16. vijeka opaža se jaka antimistična reakcija, koja se je više manje protegla do u naše doba. Glavni je razlog tomu pseudomistika i protestantizam.

Usljed nedostatnog i zanemarenog vjerskog odgoja pojavili su se u 16. vijeku u Španiji t. zv. »rasvijetljeni« (alumbrados), koji idući svojim zasebnim putovima do ujedinjenja s Bogom padoše u skrajnji vjerski subjektivizam i pseudomisticizam. Posljedica je bila, da su se s krivim nazorima »alumbradosa« svukuda počele širiti i ulaziti medju puk lažne privatne revelacije i ishitrene vizije. U isto vrijeme nastupa i

---

[1] Riječ mistika potiče od grčkog glagola μύειν koji znači zatvoriti se, zastrti se, odakle dolazi i riječ μυστήριον, tajna, te upućuje na nešto, što je zastrto, sakriveno, tajanstveno.

Ovdje govorimo samo o svrhunaravnoj kršć. (katol.) mistici, koja i jedina to ime zapravo zaslužuje. Ima i naravna mistika, a i demonska. Postoji i pseudomistika, koju nekoji nazivaju misticizmom za razliku od mistike.

Mistično stanje ili praktična (iskustvena, empirička) mistika su doživljaji tajanstvenog ujedinjenja s Bogom, u kojem duša osobno, iskustveno, neposredno osjeća prisutnost božju, koja ju rasvijetljuje svojim svijetlom i ražaruje svojom ljubavi.

A mistik je onaj, koji doživljava ovo tajanstveno ujedinjenje s Bogom.

Znanstvena pak ili teoretična (spekulativna, doktrinalna) mistika jest onaj dio teologije, koji proučava to tajanstveno ujedinjenje, njegovu narav i svojstva te predpostavke tog ujedinjenja kao i popratne fenomene (vizije i objave), koji se pojavljuju uz takovo ujedinjenje.

Izrazi mistika, mist. teologija se rabe za objektivnu, znanstvenu i spekulativnu kao i za subjektivnu, empiričku i praktičnu mistiku i to zato jer se neposredno proteže na Boga ali tajanstveno u nutrinji duše.

Radi jasne terminologije se preporuča, da se naziv mistika, mist. teologija rabi za znanost mistike, dok se za prakt. mistiku rabe izrazi: mist. stanje, mist. život, mist. spoznaja i t. d.

protestantizam, koji zabacuje objektivne kriterije te se poziva u prvom redu na unutarnje iskustvo i doživljavanje. Svakako nije bila preporuka za mistiku, kad se je Luter pozivao na velike njem. mistike 14. vijeka. Protestantizam je htio svom silom da udje i u Španiju, a »alumbradosi« išli su mu u susret i pružali su mu ruku.

Stoga nije čudo, da su ponajprije teolozi, a onda sama španj. inkvizicija odlučno nastupili proti svakoj mistici. Melkior Canus, pisac znamenitog djela: De locis theologicis u svojim konferencama, što ih je držao god. 1556. i 1557. u Valladolidu ne pobija samo protestante i »rasvijetljene« već i katol. mistike. Isto su tako i drugi teolozi, kao n. pr. Dominik Soto, htjeli ugušiti svaku mističnu tendencu, jer su svagdje nazrijevali zablude »alumbradosa« i protestanata ili bar takove, koje im sliče, dok nije god. 1559. španj. inkvizicija osudila kao pogibeljna ne samo djela »alumbradosa« i protestanata nego i mnoga pravovjerna mistična djela, dapače i ista ascetska djela, ako su bila pisana u narodnom jeziku. Tako je osudila djela bl. Ivana Avile, Ludovika Granadskoga, te sv. Franju de Borgia, i istoga Dionizija Kartuzijanca. Time je dakako nepovjerenje prema mistici i mist. spisima poraslo, a predrasude postajale su sve općenitijima, tako da su mnogi zamjenjivali katol. mistike s »alumbradosima«, a kasnije s kvietistima. Da, podiglo se i takovih glasova, koji su zahtjevali, da se osude djela sv. Ivana od Križa (1542.—1591.), toga kneza kat. mistike[2]. Tako da je Isusovac Lessius (1554.—1623.) naglasio »valja se bojati, da suzbijajući krivu mistiku ne ranimo prave.«[3]

U 17. vijeku pojavio se je kvietizam sa svojim pogubnim naukama[4]. Kvietiste hoće da sve učine kontemplativnima. Taj se duh povlači od 16. vijeka, tako da se već uvaženi isusovački mistik Lallemant (1578.—1635.) gorko tuži, kako se svuda samo govori o izvanrednim mist. milostima, o eksta-

---

[2] Cf. Colunga: Ciencia Tomista 1914. cit. kod A. Saudreau: La Vie d'Union a Dieu 3. izd. str. 293. (1921.).

[3] K cijelom usp. Pourrat: La Spiritualité Chrétienne III. 1. dio str. 107.; 110.; 128.—131.; 163.—171.; (1925.).

[4] Cf. Kaz. Gennari: Il falso misticismo (1907.).

zama, o vizijama, objavama te su mnogi odviše lakovjerni u prosudjivanju i procijenjivanju tih mističnih stanja[5].

Začetnik je kvietizma Mihael Molinoš (1641.—1696.), kojega poglavito zastupa u svom mist.-nabožnom djelu »Duhovni vodj«, koje je ubrzo bilo prevedeno na talij. lat. franc. njem. i na druge jeziku, te je svuda našlo mnogo odziva. Najveća savršenost po Molinosu sastoji u potpunoj pasivnosti duše prema Bogu i u anihilaciji duševnih sila, što se postizava kontemplacijom. Takav je čovjek ravnodušan prema mlakosti i revnosti, prema napasti, dapače i prema zlu. U tom stanju nema više grijeha, pošto duša nema više svoje volje i ne može više drugo htjeti nego što Bog hoće te rezignira na krepost, svetost, dapače i na vječno blaženstvo[7]. Umjerenija ali srodna s Molinosom je nauka Lacombe-a († 1699.)) i Ivane Guyon († 1717.), koju je branio isti Fenelon proti Bossuetu[8].

Molinosa je osudio god. 1687. Inocencije XI. bulom: Coelestis pastor[9], a ovu umjereniju nauku god. 1699. Inocencije XII.[10]. A sv. je oficij, kako Saudreau[11] pripovijeda, osudio ne samo sva kvietistička djela već i ona mistična djela, koja bi bilo kaki oslon pružala kvietistima, makar su sadržavala tek lake neispravnosti ili koja su, premda pisana od pravih mistika, mogla u danim prilikama štetno djelovati.

Sve je ovo, a napose razborite mjere Crkv. učiteljstva, u velike diskreditiralo samu mistiku, a nepovjerenje je proti njoj postajalo sve većim.

Nepovjerenje, predrasude, krivi nazori o kat. mistici prešli su iz 17. u 18. vijek te su se dalje širili. Izbjegavalo se je upravo spomenuti i samo ime mistike. Honorat a S. Maria[12]

---

[5] Cf. Lallemant: La doctrine spirituelle 7. princ. 4. pogl.

[6] Cf. Dudon: Le quictiste Michel Molinos (1921.); Zahn: Einführung in die christl. Mystik 3.—5. izd. str. 348.—374. (1922.).

[7] Slično su već učili u 4. vijeku Messalianci, a u 6. Hesihasti.

[8] Hergenröther: Handbuch der allg. Kirchengeschichte 4. izd. III. str. 531.—533.

[9] Cf. Denzinger-Bannwart: Ench. Symb. 1221.—1288.

[10] ibid. 1327.—1349.

[11] Sp. dj. str. 354. 1. opaska.

[12] Tradition des Pères et des auteurs ecclésiastiques sur la contemplation (33. sv.) na početku 1. sveske (god. 1708.).

*

veli: »jedva možeš govoriti o mističnom životu a da te ne smatraju kvietistom i vizijonarom«, a svaki »drži da pozna dovoljno mistični život, ako ga smatra pobožnim sanjarenjem«. Nadalje ima dekadenca mistike u tom stoljeću takodjer svoj razlog u općenitom padanju teol. disciplina, prem i taj vijek ima kao i 16. i 17. svojih vrsnih mist. pisaca (n. pr. Sv. Alfonz Liguori, Scaramelli, Grou), ali i kod njih još pod uplivom duha vremena odviše izbija izvanrednost i nepristupačnost mist. milosti, za kojima težiti drže upravo pogibeljnim[13].

Duh 18. vijeka prenaša se u 19. vijek te se mistika smatra upravo štetnom, vrlo teškom i od male koristi i tako je padala u sve veću zaborav i omalovažavanje[14].

Dvadesetim vijekom ,dotično već pod konac 19. vijeka počinje r e n e s a n s a k a t o l. m i s t i k e[15]. Pravom veli uvaženi savr. mistični pisac Saudreau[16]: »devetnaesti je vijek vidio preporod teologije, filozofije, povijesti, egzegeze i liturgike, a 20. v i j e k v i d i o je i s v e ć e v i š e v i d j e t i p r e p o r o d m i s t i k e«. Stoga se s mnogih strana ustanovljuje i pozdravlja to nanovo oživjelo zanimanje za kat. mistiku. »Mistična teologija dolazi u našim danima opet do svog ugleda«[17].

I zaista u savr. teologiji izbija mistična struja na površinu. Opaža se zanimanje za znanstveno obradjivanje i izjašnjivanje mist. problema, što je za produbljenje, onbovnu i ponutrenje teologije a i teologa od velike vrijednosti, kako veli učeni Grabmann.

I s n a j v i š e g s e m j e s t a u C r k v i u z a d n j e v r i j e m e o p e t o v a n o u p o z o r a v a n a m i s t i k u, p r e p o r u č a s e m i s t. t e o l o g i j a, p r e d o č u j u s e u z o r i, k o j e n a t o m p o l j u v a l j a s l i j e d i t i bez

[13] Cf. Saudreau: sp. dj. str. 357.—363.

[14] ib. (str. 363.).

[15] »Le reinassance des études mystiques est si manifeste, qu'elle frappe juisqu'aux moins attentifs. Tous constatent que les grands auteurs spirituels sont parmi les prêtres et les fideles l'objet d'une faveur et d'un goût croissants« Vie Spirituelle 1924.—1925. str. 304.

[16] Sp. dj. str. 364.—365.

[17] Saudreau: L'état mystique str. 13. (1903.); 2. izd. 1921.

pogibelji zastranjenja. Apost. pismo[18]) Pije X o velikoj mist. spisateljici sv. Terezi sadržaje nužne direktive za mist. teologiju[19]. Benedikto XV. u jednom svom pismu[20] označuje kao vrelo za mist. teologiju: sv. pismo, sv. Oce, a napose sv. Tomu Akv. te upozorava na principe mist. života[21], a u drugom[22] preporuča proučavanje mistike[23]. Pijo

[18] Acta Apost. Sedis god. 1914. str. 137.—145.

[19] Quoniam rerum novarum cupido, quae nimio plus hodie dominatur, in ipsum asceticae et mysticae disciplinae campum invasit, nemo non videt quanti referat in hoc duplici genere ea religiose custodire quae Theresia docuit... Hic enim praeclara magistra pietatis tutam demonstrat viam inde a rudimentis vitae christianae ad absolutionem perfectionemque virtutis proficiendi; ... Quod ad mysticam theologiam attinet, supremas illas quasi regiones spiritus tanta cum libertate peragrat disputando, ut ibi, tamquam in suo regno, habitare videatur. Nullum est enim huius disciplinae arcanum, quod non acute rimetur, ac per omnes gradus contemplationis assurgens, in sublime fertur adeo, ut nisi qui divinas affectiones animi experiendo noverint, non assequi eam possint; et tamen nihil exponit quod non ex intima theologia catholica petitum sit, exponit autem tam commode tamque perspicue, ut nobilissimi eius aetatis doctores admirarentur, quae de mystica theologia Patres Ecclesiae passim et obscure tradidissent, ea concinne in unum corpus ab hac virgine esse redacta. Nobis autem, in hac re considerantibus errores horum maxime temporum, illud admodum notatu dignum videatur, quod Theresia in motibus animi mysticis non modo accurate distinguit inter id quod humanum et quod divinum est, acuteque intelligentiae ac voluntatis partes describit, sed etiam iis ipsis motibus perpetuo vult virtutum omnium exercitationem comitari. Docet enim: gradus orationis quot numerantur, veluti totidem superiores in christiana perfectione ascensus esse: imo hominis in oratione progressus hac una re maxime cerni si religiosius officia servet, moresque sanctius conformare studeat: quo denique magis quis Deo mystice u n i a t u r, eo ferventiorem ipsius fieri erga alios caritatem, magisque de animarum salute sollicitam.... Utinam qui de psychologia ut aiunt, mystica nunc disserunt, a vestigiis tantae magistrae non discedere, aliquando animum inducant!« (A. A. S. 1914. str. 143.—144.).

[20] A. A. S. 1921. str. 528.

[21] »Quandoquidem ad ea illustranda quae ad spiritum pertinent, in vita tum ascetica tum mystica, plurimum valere doctrinam S. Thomae nemo ignorat... Quod cum multi hac aetate supernaturalem vitam negligant, vel, eius loco, vanum quendam colant mollemque pietatis sensum, necesse omnino est ut saepius recogitetur quid hac in re tradiderint, una cum Sacra Scriptura, sancti Patres, idque Aquinate praesertim magistro, qui quidem ipsorum doctrinam d e e l e v a t i o n e v i t a e s u p e r n a t u r a l i s tam lucide exposuit; ac praeterea quibus conditionibus proficiat g r a t i a

XI. u svojoj enciklici o sv. Franji Saleškom[24] upućuje medju ostalim na čitanje asc.-mist. djela sv. Franje Sal., koja ne samo da sadržavaju principe duh. života, već i pokazuju put, koji vodi do vrhunca savršenosti.[25]

U samom Rimu podignute su posebne katedre za asc.-mist. teologiju i to na Gregorijanskom sveučilištu (prof. Jos. de Guibert) i na teol. fakultetu kolegija »Angelicum-a« (prof. Reginald Garrigou-Lagrange). O njihovoj važnosti veli Benedikto XV.: »asc. mist. škola ne nastoji samo pripraviti učene duhovne vodje, spremne voditi duše po raznim i divotnim usponima svetosti, već je u isto vrijeme odredjena, da ispravi onaj nejasni i sentimentalni ascetizam i onaj krivi misticizam . . . koji su i danas još nažalost rašireni medju pukom«[26].

Godine 1923. (1.—4. marta) održan je u Madridu asc. mistični kongres na spomen kanonizacije sv. Tereze od Isusa, kojega su rezolucije obzirom na asc. i mist. izašle u Revue d' ascétique et mystique 1923. (str. 304.—308.), a 23. oktobra iste godine obdržavan je isto u Španiji prigodom 300-te godišnjice smrti Ludovika Pontea sastanak za ascezu i mistiku.

I zaista neobični mar, željezna radinost, veliko oduševljenje, s kojima se zadnjih 40—50 godina radi na svim granama mistike i mistične teologije, pokazuju očito, da je mistika na novo oživjela. Prof. Schleussner[27] drži da može opravdano tvrditi, da se »nijedno doba nije literarno toliko bavilo mistikom koliko upravo ovo naše doba«.

---

virtutum et donorum Sancti Spiritus, quorum perfectio vita mystica continetur.« (A. A. S. 1921. str. 528.).

[22] A. A. S. 1920. str. 29.—31.

[23] »Suole infatti accadere che, non esistendo la trattazione di tal genere di studi (naime asc.-mistična teologija) negli ordinari corsi di teologia dommatica e morale, il giovane clero, mentre si nutre di svariate sacre discipline, rimanga poi digiuno dei veri principî della vita spirituale, il cui sano e arduo discernimento gli è indispensable per la propria perfezione e per il successo di quel sacro ministero cui è chiamato da Dio.« (A. A. S. 1920. str. 30.).

[24] A. A. S. 1923. str. 49.—63.

[25] ib. str. 55.—56.

[26] A. A. S. 1920. str. 30.

[27] Katholik 1909. str. 340.

U istinu mistična je bibliografija zadnjih decenija postala vrlo opsežnom te se dnevno množi i raste.

Izlaze časopisi, koji se isključivo bave asc.- mist. problemima te obradjuju pitanja iz svih područja mistike[28]. A gotovo svi ostali teološki časopisi posvećuju pažnju mist. teologiji i donose rasprave i studije o mistici.

Izlaze sistematska znanstvena mist. djela, studije iz povjesti mistike, i biografije mistikâ.

Izdavaju se uzorna kritična izdanja starijih mistika (tako su španj. Karmelićani nedugo izdali djela sv. Ivana od Križa i sv. Tereze od Isusa, a u Italiji djela sv. Katarine Sienske) ili izlaze stara vrsna mist. djela većeg i manjeg opsega u novim izdanjima[29]) ili u prevodima[30].

---

[28] U Franc. izdavaju Isusovci strogo znanstvenu: Revue d'ascétique et mystique, a Dominikanci: Vie Spirituelle ascétique et mystique sa znanstvenim prilogom Etudes et documents. U Španiji I. Arintero izdaje La vida subrenatural. Isto tako i Nizozemci imaju svoju mist. smotru: Ons geestelijk Leven, Tijdsschrift voor Ascese en Mystiek, a od ove godine izlazi i njemačka: Zeitschrift für Aszese u. Mystik. Čujem da u Češkoj ima dva asc.-mist. lista; češki izdavaju Dominikanci, a njem. Benediktinci. Poljaci prevadjaju članke iz Vie Spirituelle. Mi imamo u Sacerdos Christi svoj asc. mist. časopis.

[29] Joseph a Spiritu Sancto C. D. Hispanus (1667.—1736.): Cursus theologiae mystico-scholasticae in sex tomos divisus. Editio nova, accuratissime exacta a P. Fr. Anastasio a S. Paulo C. D. Beyaert, Brugis (Belgii). Da sada je izašao: Tomus primus, continens: Prolegomena, Isagoge mystica et Disputationes prooemiales XXXIV + 368 str. (1924.) i Tomus secundus, e quinque mysticis praedicabilibus duo prima continens XXXII + 796 str. (1926.).

[30] Oeuvres Complètes de Sainte Térèse de Jesus (1907.); Saint Jean de la Croix: Oeuvres spirituelles 4. sv. (1922.—1923.); Sämmtliche Schriften der hl. Theresia von Jesu 5 dijela u 8 svezaka (1912.—1922.); od sv. Ivana od Križa izašla su do sada tri sveska u njem. prevodu (Theatiner Verlag, München); Oeuvre de Ruysbroeck, l'Admirable (1293.—1381.), traduction du flamand 3. izd. (1919.); Cisneros (1455.—1510.): Schule des geistl. Lebens auf den Wegen der Beschauung (1923.); hl. Alfons Rodriguez S. I. (1531.—1617.); Die Vereinigung der Seele mit Jesus Christus (1907.); Surin (17. stolj.): Gottesliebe (1925.); Dominikanci u Saint-Maximinu izdali su do sada u franc. prevodu od Kasiana (5. stolj.): Conférences avec les Pères du désert 3 sv.; od Guige Kart. (12. stolj.): Echelle du Ciel; od Alberta Vel. (13. stolj.): Le Paradis de l'âme; od Katarine Sienske (14. stolj.): Lettres au Raymond de Capone; od Vinc. Ferriera (14. stolj.): La vie spirituelle; od G. Petersa (14. stolj.): Le soliloque enflammé; od Iv.

Izlaze i pojedine kolekcije mističnih djela[31], od kojih je svaka izdala već lijepi broj mist. vrijednih spisa. Zar se ne bi i kod nas moglo početi sa izdavanjem jedne take kolekcije?

Lijepo opaža Meschler[32]: »novi rajski vrt mistike zaista neprekidno cvate u našoj Crkvi. Sveti se bregovi mistike dižu iz krila Crkve, tako da su u svim krajevima na daleko vidni«.

Nije svrha ovog pregleda da donese iscrpivu bibliografiju savr. katol. mist. literature, već da 1. uputi onoga, koji se kani baviti tom disciplinom na najbolja savr. djela i 2. da na glavnim i uvaženim savr. mist. djelima prikaže sadanje stanje mist. teologije.

Povjest i bibliografija mistike. Predradnja za povjest mistike ima već mnogo, ali još nije ni izdaleka kritički pretraženo i prorešetano cijelokupno gradivo za povjest mistike. Tu se pruža i nama široko polje rada gledom na bogatu, ali slabo obradjenu povjest istočne mistike[33].

Kritički je počeo obradjivati već pred 50 godina povjest mistike i prokrčio joj put svojim izvrsnim radovima iz njem. mistike 14. vijeka glasoviti historik Henrik Denifle, koji je bio zato zvan, jer je ne samo suvereno vladao skolastikom i mistikom, napose sredovječnom, nego je i neobično dobro poznavao rukopise, a k tomu je bio izvanredno oštroumnog i intuitivnog duha[34].

Kastla (14. stolj.): L'union avec Dieu: od Dionizija Kart. (15. stolj.): La meditation; od kard. Bone (17. stolj.): La Renaissance du Phenix. To su tek nekoja izabrana djela iz mnoštva prevedenih, koja će ujedno dobro poslužiti kao uvod u studij mistike. — U Njemačkoj se osobito marljivo radi na raznim izdanjima velikih njem. mistika 14. vijeka (Eckeharta, Taulera, Seusea). Usp. Deutsche Mystiker (Kősel).

[31] Chefs d'oeuvre ascétiques et mystiques; Bibliotheque mystique du Carmel; Pax, Zbirka asc. i mist. djela, što izdavaju Benediktinci u Maredsousu; Religiőse Geister; Wege zur Mystik; Bücher der Einkehr; Libri necessari (izdaje Papini); Biblioteca Theresiana (Milan).

[32] Aszese u. Mystik str. 85. (1922.).

[33] Cf. Pourrat sp. dj. I. 93.—217.: 431.—482.: II. 489.—494.; Saudreau: La vie d'union 27.—80.; B. Schmidt: Das Geistige Gebet. Eine Untersuchung zur Geschichte der griechischen Mystik 1916. (Dissert.): Bogosl. Smotra XII. 15.—20.: Bogosl. Vestnik VI. 54.—70.: I. Hausherr S. I.: Saint Theodore studite. Orient. christl. vol. VI. 1. i u njima citiranu literaturu.

[34] Cf. Zeitschrift für Aszese u. Mystik I. 165.—166.

Proučavanje povjesti mistike dovelo je do sve jasnije spoznaje, da treba više pažnje posvećivati svrhunaravnoj kulturnoj povjesti Crkve, prikazivanjem djelovanja Duha Svetoga u: Corpus Christi misticum i u nutrini kršć. duše. Do sada je povjest pretežno predočivala vanjštinu hrama, dok bi nas povjest molitve, napose privatne molitve, povjest asceze i mistike, povjest propovijedi i slično imala uvesti u samo svetište. Tako bi upoznali kako Duh Sveti djeluje u cijelom mističnom tijelu Kristovom počam od pracrkve do u naše dane[35]. A upravo to bi bila u prvom redu zadaća povjesti mistike. Do danas nemamo sistematske i cijelokupne povjesti mistike. Tu valja i tražiti razlog različnom i oprečnom poimanju katol. mistike. Garrigou-Lagrange[36] doduše spominje, da će uvaženi učenjak Grabmann doskora izdati povjest mistike, koja ali još nije izašla.

Početak su učinili i latili se tog golemog posla Francuzi a da nisu dočekali sve nužne predradnje. P. Pourrat, franc. učenjak i supior velikog seminara u Lyonu odvažio se je i izdao djelo »La Spiritualité Chretienne«. To je prikaz povjesti asceze i mistike, ali kako sam autor veli[37], nije njegova svrha, da nam pruži detaljiranu povjest spiritualnosti (asceze i mistike), već samo da nam ju predoči u velikim potezima. Djelo je pisano s mnogo učenosti, poznavanjem franc. i inostrane asc.-mist. literature do najnovijeg doba i s mnogo mara. Dakako da to djelo prvo te vrste ima i svojih nedostataka. Ono se raspada u tri dijela. Prvi dio[38] obradjuje kršć. spiritualnost od prvih početaka kršćanstva do srednjega vijeka. Drugi je dio[39] posvećen srednjem vijeku. Taj je dio osobito bogat i zanimiv, jer je u sred. vijeku kulminacija mistike. Treći dio, koji ima naslov: Les temps modernes, se dijeli u dvije sveske. Prva je sveska[40] već izašla. Počinje s renesansom i humanizmom te prikazuje španjolsku (str. 120.—343.) i talijansku (344.—405) mistiku, zatim

[35] Cf. Stimmen der Zeit sv. 110. str. 401.
[36] Perfection chrétienne et Contemplation II. sv. str. 662. (1923.).
[37] Sp. dj. III. sv. 1. dio, str. X.
[38] Izašao je u 6. izd. sa 502 str. (1921.).
[39] Izašao je u 4. izd. sa 535 str. (1924.).
[40] U 2. izdanju sa 607 str. (1925.).

mistiku sv. Franje Saleškoga (406—481) te franc. mist. školu (482—596). Posebno je poglavlje posvećeno »duh. vježbama« sv. Ignacija i prvim isusovačkim asc.-mist. piscima (35—74). U 4. poglavlju govori o protest. mistici (96—119). Ova sveska počinje sredinom 15. vijeka i siže do sredine 17. vijeka. Druga sveska još nije izašla.

Kao nadopunjak 3. dijela Pourratovog služi od Henri Bremonda, člana franc. akademije: Histoire littérature du sentiment religieux en France depuis les guerres de religion jusqu' a nos jours[41]. Pisac majstorski crta franc. mist. školu i daje opširnu povjest franc. mistike. Medju mnogim drugima prikazuje sv. Franju Saleškoga, Ivanu de Chantal, Berulle-a, sv. Vinka Paul., Pascala, Lallemanda, Surina.

A. Saudreau izdao je: La vie d'union a Dieu d' aprés les grandes Maitres de la Spiritualite[42]. To bi imao biti rukovodj povjesti kat. mistike, kako veli Garrigou-Lagrange[43]. Saudreau nas upoznaje s mistikom grč. i lat. crkv. otaca sve do Bede i Petra Damianija. Nadalje nastavlja po vijekovima od 12.—20. vijeka. Ne slažem se s Garrigou-Lagrangeom kad to djelo zove povješću mistike. To nije zapravo povjest mistike, već pisac donosi karakteristične izvatke iz djela velikih i uglednih mistika sviju vijekova, da pokaže u čem su oni nazrijevali mistično ujedinjenje s Bogom. Dakako da ulazi mnogo historijskih bilježaka i opazaka. Djelo nas uvodi u razvoj mistike, ali držim da nije posve objektivno, jer je pisac više teoretičar nego historik, što mu se i predbacuje[44].

Ovdje valja spomenuti od Arrige Levastija: I mistici[45]. To nije zapravo povjest mistike, već antologija mist. pisaca, ali spada ovamo, jer autor donosi o svakom mistiku kratku biografiju, zatim navadja glavna izdanja pojedinih mist. pisaca kao i važnije studije i rasprave o njima. To bi bila zapravo prva mist. bibliografija, stoga su i notice manjkave, a opetovano i zastarjele. Poulain: Grâces d' orai-

---

[41] Izašlo je dosada 6 svezaka.
[42] Izašlo u trećem izdanju sa 391 str. (1921.).
[43] Sp. dj. II. str. 662.
[44] Cf. Zeitschrift für Aszese u. Mystik 1. god. str. 169.—170.
[45] Izašlo u 2 sveske, 316 + 319 str. (1925.).

son. Traité de theologie mystique[46] navodi u: 'Bibliographie na 44 stranica 710 mističnih pisaca sa svojim djelima od 5. vijeka do najnovijeg doba.

Predaleko bismo zašli kad bi htjeli navesti samo glavne monografije i opširnije studije iz povjesti mistike. Mnogo je toga spomenuto u raznim djelima i mist. revijama, spomenutim u ovom pregledu.

Metoda mistike. Gradja za mist. teologiju se nalazi u djelima praktičnih mistika, u kojima nam opisuju, kako su doživjeli u svojoj duši ono divotno i tajanstveno ujedinjenje s Bogom u mist. milosti[47].

I u sv. pismu ima za mist. teologiju već mnogo gradje (n. pr. ekstaze), napose za popratne fenomene mistične (kao vizije, objave, proročanstva itd.). Zahvalna je zadaća, a i potrebna je temeljita i potanka obradba bibl. mistike, koja je do danas slabo obradjena[48].

Mnogo gradiva pružaju — da samo najvažnije navedemo — Ispovijesti sv. Augustina; djela Grgura Vel. (napose Moralium libri 35 i 22 Homilije in Ezechielem); Meditationes sv. Anzelma; spisi sv. Bernarda[49] (napose Sermones in Canticum Salomonis), sv. Bonaventure[50] (kao Breviloquium, Itinerarium mentis ad Deum, Soliloquium) sv. Getrude Vel.[50a] (Revelationes); objave sv. Andjele od Foligna; djela Ruysbroecka[51] (usp. napomenu 30. i u njem. prevodu od Verkadea: Zirde des geist. Lebens i Aus dem Buch von den zwölf Beghinen), bl. Henrika Seusea (Die Schriften des hl. Heinrich Seuse u izdanju od Deniflea ili N. Hellera (1926.), sv. Katarine Sienske (Listovi i Dialogo[52]), spisi Dionizija Kart. (De contemplatione, De fonte lucis; De discre-

---

[46] 10. izd. (1923.).

[47] Zeitschrift für Aszese u. Mystik 1. god. str. 160.

[48] Cf. Bibl. Zeitschrift 15. god. str. 246.

[49] R. Linhardt: Die Mystik des hl. Bernhard von Clairvaux (1925.).

[50] E. Longpré: La théologie mystique de S. Bonaventure u Archivium Franciscanum Historicum XIV. (1921.) str. 36.—108.

[50a] Dolani: Sainte Gertrude, sa vie interieure (1922.).

[51] Cf. G. Dolezich: Die Mystik Jan von Ruysbroecks des Wunderbaren (1925.).

[25] Lazareschi i Zuchelli: Santa Catarina da Siena (1917.).

tione spirituum). Napose su od velike vrijednosti za mistiku djela sv. Tereze od Isusa, sv. Ivana od Križa[53] i sv. Franje Saleškoga[54], jer psihološki analiziraju svoje mist. doživljaje.

Ovdje valja napomenuti, kako je čitanje ovakih mist. djela, za onoga koji ima nužnu prednaobrazbu i zrelost, od velike duševne koristi i pobude. Svojstveno je tim djelima, da čovjeka snažno potiču na krepost, da razgrijavaju u njem ljubav k Bogu i da bude želju za ujedinjenjem s Bogom. No mistika iziskuje temeljito i mirno proučavanje, dok će površni pogled u mist. literaturu više smesti nego razbistriti. Od osobite će biti koristi studij mistikâ za propovjedi, jer će im uliti života i topline, što im često manjka[55].

Dakako da bi dovelo do nezdravog misticizma, kad bi se svako osobno iskustvo pojedinca bez daljnjega smatralo pravovaljanim vrelom mist. spoznaje ili dostatnom normom mist. života. Tek onda će se mist. iskustvo pojedinca moći upotrebiti kao gradja za mist. teologiju, ako se jednako pojavljuje i opetuje kod mnogo osoba najrazličitije duševne naobrazbe i najrazličitijeg društvenog položaja i to kroz mnogo stoljeća. K tomu se mist. doživljavanje mora uvijek orijentirati na objavi božjoj, kako je sačuvana u sv. pismu i predaji. I za mistična iskustva je nauka Crkve najbliža »regula fidei«.

Metoda je mist. teologije d e s k r i p t i v n a i l i i n d u k t i v n a i s p e k u l a t i v n a i l i d e d u k t i v n a.

Deskriptivna metoda isključuje svaku aprioristićku konstrukciju, te ide za tim da svede u sistem i da točno odredi i opiše sve one mist. doživljaje i razne stupnjeve mist. stanja pravih mistika, koje jednom riječi nazivljemo mist. kontemplacijom, što će onda služiti daljnim izvodima i zaključcima spek. mistike.

Najvrsnije i naopširnije savremeno djelo deskriptivne metode je od A u g. P o u l a i n a[56]. To djelo mora svaki prou-

---

[53] Cf. I. Baruzzi: Saint Jean de la Croix et le problême de l'experience mystique (1924.).

[54] Bremond sp. dj. 1. sv. L'humanisme dévot.

[55] Cf. Zahn: Das Schriftwort in der Predigt der Mystiker str. 63. (1911).

[56] Des grâces d'oraison. Traité de theologie mystique. Prvo je izdanje izašlo 1901. u manjem opsegu (18°. 414 str.), dok je god. 1923. izašlo već u 10. izdanju u vel. formatu (8°. C II + 684 + 44). Zadnje je izdanje

čiti, koji se kani upustiti u teško područje mistike i mist. teologije, jer je to djelo postiglo danas odličnu vodeću ulogu u mističnim pitanjima. Pisac sam veli, da se je kroz četrdeset godina pripravljao i radio na svom djelu.

Poulain točno opisuje pojedina mist. stanja i pojedine stupnjeve mist. života, kako ih je učio poznavati iz djela velikih praktičnih mistika, a i neposrednim opažanjem i proučavanjem onih, koji su bili obdareni mist. milostima kao i onih, koji su bili u iluziji. Sve svoje opise potkrepljuje mnogobrojnim i često opširnim citatima iz prvovrsnih djela prakt. i teor. mistikâ, tako da daje zaista temeljiti uvid u sva stanja mist. molitve i mist. života (cf. Citacions). Sam veli da mu knjiga sliči »onim traktatima prakt. medicine, koji uče brzo svaku bolest diagnosticirati«. Unatoč tomu što je njegovo djelo deskriptivno susrećemo mnogo važnih i vrijednih teoretičkih i historijskih opazaka[57].

Autor drži, da je budućnost mistike u opisivanju mist. stanja[57a], koja se vremenom sve točnije upoznavaju, dok je teoret. mistika već stvorila tako vrijedna djela, koja velikom vjerojatnošću ne će biti nadmašena, pa s te strane mistika ne će napredovati. Svaki se ne će s tim nazorom složiti.

Radi sličnosti predmeta valja ovdje spomenuti i psihologiju mistike, kojoj se u zadnje doba mnogo pažnje posvećuje. Ne mislim ovdje na onu mod. religijsku psihologiju, koja drži, da je narav psihe potpuni tumač mist. stanja ili dapače, da su stanoviti patološki fenomeni najodgovarajuće ishodište za tumačenje cijelog mist. života. Već na one (katol.)

---

izdao Bainvel (Poulain je g. 1919. umro) i popratio ga uvodom od 102 stranice, a Scheuer je bibliografiju, koja je prije opsizala 161 broj, povisio na 710 kako je već spomenuto. Djelo se raspada u 6 dijela: 1. Questions préliminaires a la mystique, 2. Notions générales sur l'union mystique, 3. Étude a part de chaque degré d'union mystique, 4. Revelations et visions, 5. Épreuves envoyées aux contemplatifs, 6. Question complémentaires a la mystique. Preradjeno izašlo je god. 1909. u njem. prevodu u 2 sveske pod naslovom: Die Fülle der Gnaden, a 1925. u skraćenom izdanju kao: Handbuch der Mystik.

[57] Cf. Ein Buch über Mystik u Stimmen aus Maria-Lach 67. sv. str. 269.—282.

[57a] Cf. sp. dj. pogl. 30.

psihologe[58], koji priznavaju svrhunaravni elemenat u mistici i koji na tom temelju istražuju sa specijalno psihološkog stanovišta, što je zapravo i u čem se sastoji taki mist. doživljaj. Već su došli do lijepih i zanimivih rezultata. Dakako da onu najunutarniju srš svrh. mist. ujedinjenja ne će psihologija, a ni psihologija svetih[59] sasma dokučiti i adekovatno prikazati; jer je potpuna analiza tog doživljavanja božanske istine i ljubavi odviše sakrivena na dnu duše.

Na sigurnim rezultatima deskriptivne metode se gradi teoretska ili spekulativna mistika[60]. Mist. teoretičar treba da stupi u uži dodir s iskustvom prakt. mistika, ako ne će da se izgubi u općenitom i neogredjenom.

Teoretska mistika ili mist. teologija stoji na teologiji dogmatskoj i moralnoj[61]; u prvom redu na nauci o milosti, ulivenim svrh. krepostima i darovima Duha svetoga. Savremena je mist. teologija opet na novo oživjela proučavanje darova Duha Svetoga, napose u svom odnosu s duhovnim životom[61a] kako je to sv. Augustin započeo[62], a sredovječna teologija dalje gajila[63]. Na dogmatske se temelje u mistici napose obazire Grabmann u svojoj solidnoj knjižici[64]. Dogmatska teologija ima zadaću da ispita sa svog stanovišta izjave mistikâ gledom na njihovu vlastitu terminologiju, dok joj mist. teologija stavlja svoje doživljaje na riješenje (n. pr. cognitio Dei experimenta-

[58] Cf. Pacheu: Introduction à la psychologie des mystiques (1901.); zatim Psychologie des mystiques chretiens (1909.); Pinard u Dict. de Theologie cath. V. 1786.—1868.: I. Maréchal: Etudes sur la psychologie des mystiques I. sv. (1924.), 2. sv. još nije izašla; Jos. Frőbe: Lehrbuch für experim. Psychologie (Sinn der Mystik: Tatsachen der Mystik str. 499.—505.): A. Gemelli: L'origine subcosciente dei fatti mistici 3. izd. (1913.).

[59] Cf. H. Joly: Psychologie des Saints 7. izd. (1900.).

[60] Cf. Zahn: sp. dj. str. 42.—62.

[61] Cf. Garrigou-Lagrange sp. dj. I. str. 1.—6.: 12.—13.

[61a] Cf. ib. I. str. 338.—417. pod naslovom: Rapport essentiel de la contemplation infuse et de la mystique avec les dons du Saint-Esprit; Gardeil: Dons du Saint-Esprit u Dict. de theologie cath. IV. 1728.—1781. Mioč: Septem dona Spiritus Sancti (1925.): Isidora: Die sieben Gaben des hl. Geistes (1926.).

[62] De Sermone Domini in monte: ed. Maur. t. 3. (1680.).

[63] Cf. Krebs: Dogma u. Leben II. dio, str. 262. (1925.).

[64] Wesen u. Grundlagen der kath. Mystik, napose str. 60.—72. (1923.). Izašlo netom u 2. izd.

lis). Isto tako proučavanje mist. djela unaša svijetla i topline u nedohvatne dogm. istine.

Spekulativna mistika s gledišta teološkog nastoji da pronadje ishodne točke i preduvjete mist. stanja 64[a]. I s tog stajališta procjenjuje Zahn[65] mistiku. Kroz cijelo se njegovo djelo kao crvena nit provlači nauka, da mistika ima stajati u najužem dodiru s ascetikom, ako ne će da bude pseudomistična i kvietistička[65a].

Nadalje teoretska mistika analizira mist .doživljaje, ispituje njihovu ispravnost na istinama vjere i naukama Crkve, jer i mist. teologija je u prvom redu ovisna o sv. pismu i predaji, kako ih čuva i tumači crkv. učiteljstvo. To je misao vodilica Krebsovog[66] djela te glasi »mist. doživljaji unatoč svoje neposrednosti nisu slobodno pismo proti crkv. nauci, već ih valja na njoj ovjeroviti. Samo trajno podvrgavanje i ispitivanje čuva od samoobmame. U poniznom podvrgavanju imamo i jedan razlučujući znak izmedju čisto naravne mistike i pravog kršć. mist. doživljavanja«[67].

Zatim gleda teoretska mistika da pronikne u samu bît mist. ujedinjenja ili u mist. kontemplaciju, koja se ostvaruje u višim stupnjevima molitve, da dopre do vrela, iz kojeg ta kontemplacija izvire u svim svojim stupnjevima i da pronadje vezu izmedju kontempl. i popratnih mist. fenomena.

Dalje još doktrinalna mistika baca pogled i na svrhu mist. milosti te osim samoposvećenja u visokom stepenu osobito naglasuje, kako mist. milosti osposobljavaju velika zvanja u Crkvi Kristovoj i kako na najviše stupnjeve mist. ujedinjenja podiže Bog one ,kojima je odredio velike, napose reformne zadatke u svojoj Crkvi, tako da su mist. milosti za dobro Crkve i čovječanstva. Tom se temom napose bavi Meschler[68].

64a Cf. Landrieux: Sur le pas de Saint Jean de la Croix (1924.).

65 Sp. dj. str. 135.—151.; 221.—230.

65a Cf. F. Mutz: Christl. Aszetik 6. izd. (1923.).

66 Grundfragen der kirchlichen Mystik dogmatisch erörtert u. für das Leben gewertet, 266 str. (1921.).

67 Ib. 3. pogl.

68 Sp. dj. napose str. 79.—99. »Die Mystik ist dem Himmel am nächsten, über ihre Bergeshäupter ist die Fülle himmlischen Lichtes ausgegossen, in die Niederungen der Erde aber entsenden sie Ströme der

Zanimiva je činjenica, da naše doba pokazuje napadno pomanjkanje karizmatičnih osobnosti[69]. To se je već u starom zavjetu, kako Meschler spominje, smatralo kaznom božjom.

S i s t e m a t s k a m i s t. d j e l a. Ova se služe spek. ili teoretskom metodom mistike. Nazori u pojedinom ne samo da nisu jedinstveni, već opetovano upravo oprečni. To je tim više spomena vrijedno, što ti različni nazori nisu apstraktna i teoretska razglabanja i naučenjačke prepirke, već se tu radi o temeljnim pojmovima mistike koji su od velikog značenja po praktični duhovni život[70]. A razlog je tomu nedostatno poznavanje povjesti mistike kao i to, što je »mist. teologija, kako Denifle kaže, medju svim teološkim disciplinama najteža, a pojam je mistike najneizjašnjeniji i najgibiviji u teologiji«. Ali se ipak opaža kako temeljito proučavanje i upoznavanje mistike očito napreduje, duhovi se približavaju, prem su još, kako se čini, daleko od jedinstvenog poimanja mistike[71].

Prošlost nam je dala izvrsnih sistematskih mist. djela[72]. A i u savremenoj mist. literaturi susrećemo mnogo takih djela s dogmatsko-spekulativnim smjerom. To su zapravo udžbenici asc.-mist. teologije, u kojima su obradjena sva pitanja, koja ovamo zasijecaju[73].

---

grössten u. herrlichsten Wirksamkeit: grosse Erleuchtungen, Gnaden, Tröstungen, ausserordentliche Weisungen u. Führungen werden dem Volke Gottes von da zugeteilt; von jenen Höhen kommen die Moses, die Gott von Zeit zu Zeit seiner Kirche sendet« (str. 98.).

[69] Cf. Stimmen der Zeit sv. 109. str. 415.

[70] Cf. lijepu i poučnu studiju A. Rösslera: Der Priester als Mystiker u Theol. prakt. Quartalschrift 1917. Ovamo se odnosi str. 638.

[71] Cf. E. Dorsch: Zum Begriff der Mystik u Zeitschrift für Asz. u. Mystik 1. god. str. 14.

[72] Cf. Poulain u sp. bibliografiji.

[73] Cf. na pr. A n d r é - M a r i e M e y n a r d: T r a i t é d e l a v i e i n t é r i e u r e ou petit somme de théologie ascétique et mystique d'après l'esprit et les principes de Saint Thomas d'Aquin; u 12° 1. sv. XXII. + 584 str. 2. sv. XVI + 576 str. (1923.). Prvo je izdanje izašlo već 1889., a ovo je preradio i nadopunio po najnovijim radovima R. Gerest. To je djelo temeljito i obradjuje zaista sva pitanja, koja ovamo zasijecaju, dosta opširno. Sastavljeno je u formi pitanja i odgovora, stoga se odlikuje i jasnoćom. Prva se sveska dijeli u tri knjige (1. Introduction à la vie spirituelle, 2. Le debut de la vie spirituelle, 3. Le progrès de la vie spirituelle). Druga sveska sadržaje 4 knjige (1. L'union de l'âme avec Dieu, 2. Epreuves ou purifications passives, 3. La contemplation infusse en général, 4. Les

Ovdje se valja opširnije obazrijeti i na Zahnovo[74] opsežno djelo, prem ono nije udžbenik u strogom smislu. Ali spada ipak ovamo, jer opsežnim poznavanjem mist. literature obradjuje sva pitanja mist. teologije temeljito i strogo znanstveno, a opet s mnogo toplote i osjećaja te svoje izvode popraćuje mnogim i prelijepim citatima iz najrazličitijih mist. pisaca te historijskim i bibliografijskim noticama i praktičnim uputama. On dijeli svoje djelo u tri knjige. Prva knjiga nosi naslov: Grundcharakter des myst. Lebens (str. 1.—172.), u njoj pisac promatra ponajprije mistiku kao život i mistiku kao znanost, zatim njenu intelektualnu stranu te crkveni značaj i životni ideal mistike. U drugoj knjizi: Stufenstand u. Vollendungsstand des myst. Lebens (str. 173—411) obradjuje običnu kršć. molitvu u svom snošaju s mist. ujedinjenjem te konteplaciju kao bitni oblik mističnog života i njene stupnjeve i vrhunac kao i relativnost ovozemnog vrhunca kontempl. života. U trećoj knjizi: Die ausserordentlichen Phänomene des myst. Lebens (str. 412—652) načelno procjenjuje mist. fenomene, a zatim napose obrađuje ekstazu, vizije, objave te od-

---

diverses degrés de la contemplation infuse) i dva apendiksa (1. O popratnim mist. fenomenima, 2. O razlučivanju duhova).

Ad. Tanquerey: Précis de theologie ascétique et mystique; u 12° 2 sv. str. XLIII + 1000 + 32 (1923.—1924.). Taj je autor na daleko poznat i cijenjen po svoj apologetici i dogmatici, pa nije ni čudo da se je i ovo njegovo djelo vrlo raširilo medju njegovim učenicima. Navodi ponajprije hronološkim redom spiritualne pisce, veliki dio posvećuje dogmatici i moralci kao temeljima za ascetiku i mistiku, dok na kraće obradjuje sama mistična pitanja, ali za početak dostatno. Njegova je jasnoća, preciznost i temeljitost poznata.

R. Gerest: Mémorial de la vie Spirituelle; u 16°, str. 411 (3. izd. 1924.). To je izvrstan pregled asc. mist. pitanja i jedno od najboljih djela da se čovjek brzo i dobro uputi u ta pitanja te se ujedno obazire na savremene mist. kontraverze. Pisano je s gledišta tomističkoga. U izvadku izašlo je pod naslovom: Synthèse de la vie spirituelle na 72 stranice.

F. Naval: Theologiae asceticae et mysticae cursus. Prevod iz španj., u 12°, str. 361 (2. izd. 1925.). Obradjuje 1. spiritualnost uopće, 2. putove (via purgetiva, illuminativa, unitiva), 3. kontemplaciju ulivenu i mist. fenomene, 4. razlučivanje duhova. Prednost je što je latinski. Jasan je i zbit. Vrstan rukovodj.

A. Devine: A manual of Mystical Theology (1903.).

[74] Einführung in die christl. Mystik, u 8°, str. 664 (3.—5. izd. 1922.).

nos Crkve k njima kao i samoobmanu pojedinih vizijonara, i tumačenje tih činjenica te kriterije za upoznavanje pravih vizija i objava kao i njihov odnošaj k mist. životu. Tko želi upoznati temeljito i opširnije kršć. mistiku kao i današnje njezino stanje morat će posegnuti za ovim djelom.

A valja spomenuti i Richstätterovo djelo o mistici[75]. To temeljito djelce, pisano kako sam pisac veli iz prakse za praksu obradjuje u 17. kraćih poglavlja sve glavne probleme mistike i to zanimivo i s velikom jasnoćom, što je kod tog teškog predmeta rijetko. Stoga se u prvom redu preporuča kao uvod u studij mistike. Kao potvrda teoretičkih izvoda piščevih služi njegovo drugo djelo[76].

Danas razlikujemo u mist. teologiji uglavnom dva smjera, koji se inadekvatno razlikuju[77].

Jedan smjer, kojega nekoji nazivlju novim poimanjem u kat. mistici za razliku od tradicijonalnog, je nikao u Franceskoj, te se je odavle proširio u Englesku, Njemačku, Španiju i Italiju. Začetnik mu je A. Saudreau, koji je u nekoliko djela razložio svoje nazore već tamo od godine 1896. kad je izdao svoje prvo djelo: Les degrés de la vie spirituelle, koje je provedeno na engl. španj. talij. i njem.[78] Njega slijedi E. Lamballe[79]. U najnovije doba zastupa taj smjer te se je stavio na njegovu obranu profesor ascetike i mistike na kolegu »Angelicumu« u Rimu Reg. Garrigou — Lagrange[80], kojega Grabmann[81] zove jednim od najženijalnijih spekulativnih teologa sa-

---

[75] Mystische Gebetsgnaden u. Ignatianische Exerzitien u 12⁰, str. 323 (1924.).

[76] Eine moderne deutsche Mystikerin (1924.).

[77] Cf. Bainvel u uvodu kod Poulaina; Gerest sp. dj. str. 388.—401.

[78] Dalje je izdao: La vie d'union a Dieu et les moyens d'y arriver (njem. Das Gottgeeinte beschauliche Leben u. die dazu führenden Wege); L'état mystique (1903.) 2. izd. izašlo 1921.; L'ideal de l'âme fervente (1920.).

[79] La contemplation ou principes de théologie mystique 3. izd. (1916.); njem. Die Beschauung oder die Grundlehre der myst. Theologie (1915.).

[80] U svom opsežnom i vrsnom djelu: Perfection chrétienne et contemplation selon S. Thomas d'Aquin et S. Jean de la Croix u dvije sveske od 776 + [124] str. (1923.). Ove je godine izašlo 2. izd.

[81] Sp. dj. str. 35.

dašnjosti. U Njemačku je unio taj smjer Dimmler[82], a zastupaju ga i Krebs[83], Isusovac Lercher[84], a donekle i Zahn[85]. Uvaženi je zastupnik toga smjera u Španiji I. Arintero[86], jedan od najdubljih i najnaobraženijih zastupnika mist. teologije. Veliku literarnu djelatnost za popularizaciju toga smjera razvija engleski Benediktinac Sabinian Louismet[87].

Glavne su točke toga smjera u kratko slijedeće: 1. ascetska i mistična teologija je jedna, koja samo obuhvata razne etape te vodi dosljedno od prvih početaka u kršć. savršenstvu (via purgativa) preko postignutog savršenstva (via illuminativa) do najviših stepena mist. ujedinjenja (via Unitiva). Asceza prikazuje kršć. duhovni život u djetinstvu i mladenačtvu, a mistika u muževnoj zrelosti,

2. a to je za to, što mist. kontemplacija nije drugo nego vjera i ljubav u visokom stepenu, gdje duša rasvijetljena intenzivnim svijetlom gleda u vjeri božje savršenosti te se ujedinjuje s Bogom u vrlo savršenoj ljubavi. Zato i zabacuje stečenu kontemplaciju (c. acquisita) ili ju priznanje ali već kao početni stadij ulivene ili mist. kontemplacije[88].

3. princip kontemplacije su darovi Duha svetoga, napose dar razuma i mudrosti, koji u višim stupnjevima neobično rasvijetljuju dušu te joj udjeljuju moćnu ljubav tako da po njima ima dapače i iskustvenu spoznaju Boga. Ovaj smjer

---

[82] Sabbathruhe, Gedanken über myst. Gnadenleben (1917.); Beschauung u. Seele (1918.); Mystik (Gedanken über eine Frage der Zeit, 1919.); Wandel im Licht (1920.).

[83] Sp. dj.

[84] Grundsaetzliches über Mystik aus Theologie u. Philosophie u Zeitschrift für kath. Theologie str. 1.—45. (1918.).

[85] Sp. dj.

[86] Evolucion mistica (1908.); Cuestiones misticas (2. izd. 1920.); El cantar de los cantaros. Exposicion mistica (1919.).

[87] The mystical life (1918.); The mystical knowledge of God (1918.), prevedeno na hrv. u Sac. Christi 1925.—1926. »Mistična spoznaja Boga«; Mysticism troue and false (1920.); Divin contemplation for all (the simple art of communing with God 1920.). Franc. prevod Louismetovih djela izlazi kod Tequi-a, Paris, a njem. kod Missionsverlag St. Ottilien.

[88] Osobito se je živa debata razvila zadnjih godina o stečenoj kontemplaciji. Vidi kratki i jasni pregled kontroverze kod Zahna sp. dj. 239.—240.

nastoji darovima Duha sv. adekvatno rastumačiti mist. kontemplaciju.

4. djelovanje darova Duha sv. postaje mistično i prelazi opseg običnih milosti, kad ono prevagne i postane pretežno (predominantno), a to je onda kad ti darovi ne djeluju samo latentno i prolazno, već očito i neprekidno

5. prema tomu je kršć. savršenost od svojih početaka do najvišeg stepena u transformativnom ujedinjenju normalni razvoj života milosti,

6. dosljedno ima samo jedna vrst svetosti, koja se završuje i postizava svoj vrhunac u mist. visinama,

7. stoga su i svi pozvani (udaljeniji i bliži poziv) do tih mist. visina, pa valja da i teže za tim stanjima. Dimmler dapače veli za mističnu kontemplaciju, da je »zadnji cilj dušobrižja, koji se na zemlji može i mora postići«[89].

Drugi smjer, koji više odgovara doživljajima i opisima praktičnih mistika i tradiciji[90] je općenitiji te ga zastupa velika većina mist. teologa i mist. pisaca sadašnjosti i nedavne prošlosti. Napominjem tek nekoje zastupnike kao Poulaina[91], P. Lejeuna[92], Maréchala[93], Fargesa[94], Pourrata[95] R. Maumignya[96], Deniflea[97], Scheebena[98], Kleutgena[99], Magera[100], Grabmanua[101], Richastättera[102], Meschlera[103], H. Jaegena[104], Josipa

[89] Sve te točke sistematski, strogo teološki i opširno obradjuje Garrigou-Lagrange u sp. dj.

[90] Cf. Richstätter sp. dj. str. 156.—214.

[91] Sp. dj.

[92] Introduction à la vie mystique.

[93] Sp. dj.

[94] Les phénomènes mystiques distingués de leurs contrefaçons humaines et diaboliques. Traité de theologie mystique (1920.).

[95] Sp. dj. I. uvod.

[96] Pratique de l'oraison mentale 2. sv. Oraison extraordinaire (1918.).

[97] Sp. dj.

[98] Die Herrlichkeiten der göttl. Gnade V. 13.

[99] Die Theologie der Vorzeit 2. sv. str. 120.

[100] Zur Wesensbestimmung der Mystik i Alte u. neue Wege der Mystik u Benedikt. Monatsschrift 1919.

[101] Sp. dj.

[102] Sp. dj.

[103] Sp. dj.

[104] Das mystische Gnadenleben 2. izd. (1914.).

od Duha Svetoga O. C. D.[105], Pummerera[106], koji se već desetke godina bavi mistikom.

Ovaj smjer uči: asceza i mistika su dva odijeljena područja. Asceza postavlja ideal kršć. života, kako ga svaki može i mora dostići, dok mist. milosti ako i nisu nužne, a to su neobično korisne, jer njima Bog odabranu dušu u snažnom i brzom lijetu digne na vrhunac savršenstva. I zaista do najviših stepena svetosti nisu sveci božji došli bez kontemplacije.

Ali izmedju asceze i mistike postoji unutarnja veza u koliko je asceza nužna priprava i dispozicija, na koju onda Bog veže slobodan dar kontemplacije i diže dušu u mističnu djelatnost.

U toliko su svi teoretički pozvani k mistici; mogu se pripravljati, ali nisu dužni. Stoga će ih praktični biti uvijek malo, koje će doći do tih mist. visina, jer većina nema odvažnosti za potpuno i bezuvjetno odricanje.

Nauka o milosti, napose o darovima Duha sv. ne odredjuje u čem sastoji posebno mist. stanje u duši, jer je život milosti jednak u ascezi i mistici[107]. Samo što u ascezi duša upoznaje taj život milosti u vjeri, dok ga u mistici neposredno opaža i iskustveno i svijesno u sebi osjeća i doživljava. A to biva pomoću izvanredne svrhun. milosti, kojom se Bog djelovanjem u milosti neposredno sjedinjuje s dušom ne kao s formom corporis, već kao s čistim duhom[108]. Stoga je i izmedju asc. i mist. života specifična razlika[109].

---

105 Gebetsschule der hl. Theresia (1911.).

106 Cf. n. pr. Stimmen der Zeit sv. 102. str. 308.

107 »Die Seligkeit der Verklärten, die höchste Beschauung hienieden u. das Leben eines getauften Kindes unterscheiden sich nicht wesentlich von einander... Es gibt keinen so hohen Grad der Beschauung, der sich nicht vollzieht durch die eingegossenen Vermögen des gewöhnlichen christlichen Lebens durch den Glauben u. durch die Gaben des hl. Geistes. Die heiligmachende Gnade mit ihrer Herrlichkeit ist der Stein, auf dem die Himmelsleiter der Mystik sich stützt« (Meschler sp. dj. str. 88.—89.).

108 Cf. Mager: Der hl. Thomas u. die Mystik u Theologie u. Glaube 1921. str. 8.—11.

109 Zastupnici prije spomenutog smjera neispravno prikazuju ovaj smjer. Cf. n. pr. L'ami du Clergé 1921. str. 694.

I to iskustvo kao predokus nebeskog blaženstva u blaženom gledanju radja u duši onu neopisivu sreću prakt. mistika.

To su u krupnim potezima oba glavna smjera savremene kat. mistike[110], koji imaju svoj zadnji korjen u tomizmu dotično u molinizmu.

Ovdje možemo napomenuti, da se u zadnje vrijeme dokazuje s više strana, kako su upravo Ignacijeve egzercicije najkraća priprava na mistične molitvene milosti[111]. Napose se tim pitanjem bavi te ga obradjuje u devet opširnijih poglavlja Isusovac L. Peeters[112], koji poznaje u tančine i povjest i psihologiju egzercicija. On dolazi do zaključka, da Ignacijeve duh. vježbe po sebi i prema nakani njihovog autora imaju svrhu da dovedu dušu do najviših stupnjeva mist. života. Svi se ne će u tom složiti s učenim piscem.

Još ćemo ukratko upozoriti da se gledom na popratne mist. fenomene, koji nisu uključeni u samu bit mistike, danas već počinje naučavati, da je iskustvena spoznaja božja temelj sviju drugih mist. doživljaja kao vizija, nagovora, objava itd. i istih osjetnih prikaza[113]. Tako da Wilms[114] ima pravo kad veli, da ujedinjenje duše s Bogom nastupa jasno kao temeljna misao svih tih vizija. Na taj način imamo jedinstvo svih mist. doživljaja. Dok drugi uče, da su izvanredni mist. fenomeni neodvisni o mist. milostima[115].

Pitanja[116] pak u koliko stanovite činjenice kao elevacija, stigmatizacija, ekstaza itd. dopuštaju još naravno tumačenje i u koliko spadaju u područje svrhunaravnoga, još su u punom toku i ne dozvoljavaju već zaključnog suda[117].

---

[110] Bit će još prilike oba smjera opširnije prikazati i kritički ocijeniti.

[111] Cf. n. pr. Richstätter sp. dj. str. 30.—36., Meschler sp. dj. str. 160.—170., Ami du Clerge 1925. str. 17.—21.

[112] Vers l'union divine par les Exercices de S. Ignace str. 138 (1924.), Publications du Lessianum, Section Ascétique et Mystique br. 13.

[113] Cf. Zeitschrift für Aszese u. Mystik 1. god. str. 174.

[114] Das Beten der Mystikerinen str. 192. (1923.).

[115] Cf. Gerest sp. dj. str. 381.

[116] Cf. Zeitschrift für Aszese u. Mystik 1. god. str. 157.—158.

[117] Opširno vidi o popratnim mist. fenomenima kod Zahna sp. dj. str. 412.—652. Cf. Poulain str. 293.—394. (5. izd.); Meschler str. 56.—148.; Garrigou-Lagrange II. str. 537.—568. (spekulativno); Meynard II. str. 455.—555.

Da završimo! Pravo primjećuje učeni Benediktinac i temeljiti poznavatelj mistike, da »treba žaliti, što mistika nije našla ono briganje, koje njezina važnost za duhovni život bezuslovno iziskuje. Asceza se ne smije na nikoji način, ako ne će da upadne u odbojnu jednostranost, lišiti proučavanja teoretske i praktične mistike. Asceza upravo dobiva svoje najdjelotvornije i najplodnije impulze iz mistike . . .«

»Živimo u doba, gdje se osjeća već i kod širih slojeva potreba za pounutrenom i mistički preobraženom ascezom. Stoga se svi svećenici i dušobnižnici neotklonivo pozivlju, da neiscrpive životne vrednote mistike na novo dignu iz zaboravi i praktički iskoriste«[118].

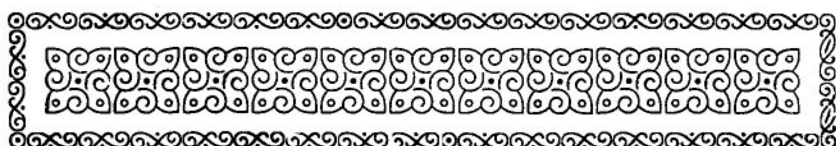
A učeni Denifle u svojoj nježnoj i toploj knjižici[119], koja je izrasla iz njegovih znanstvenih radova o mistici, dokazuje, kako mistika nema da bude tek predmetom učenosti, niti pripepernim pitanjem, na kojem možemo mjeriti svoje duševne sile, već treba da bude voditeljica k Bogu, djeliteljicu takih milosti.

---

[118] Theologie u. Glaube, god. 13., str. 13. — Cf. Garrigou-Lagrange I. str. 40.

[119] Das geistliche Leben. Blumenlese aus den deutschen Mystikern u. Gottesfreunden des 14. Jahrhunderts. 6. izd. (1908.).

De rationibus et causis, quae Slavis Meridionalibus saeculo septimo decimo et decimo octavo cum Sancta Romana Sede Apostolica erant.

(Secundum selecta documenta nondum edita ex tabulariis Romanis: Vaticanis et Sacrae Congregationis De Propaganda Fide eruta).

Dr. Ioannes Šimrak.

III.

De Maximo Predojević, episcopo Vrataniensi (1630—1642) et de ratione, quam cum patriarcha Peć-ensi habebat. — De Raphaele Levaković, »Croata«, qui munus suffraganei episcopi Zagrabiensis Benedicti Vinković (1637—1642) et officium coadiutoris Maximi Predojević appetebat.

Ferdinandus II. in civitate Posoniensi die 8. mensis Maii 1630. »ad nonnullorum fidelium nostrorum humillimam supplicationem et diligentem commendationem« Maximum Predojević, monachum Ordinis Sancti Basilii, »conuentus Sancti Michaelis Archangeli in Marchenicza[1] guardini«, episcopum nominavit, »episcopatum Vretaniensem in regno nostro Sclauoniae inter nationem Valachicam fundatum per spontaneam et

[1] Marča (Marcha), monasterium Marčense Basilianum in monte Marča in Croatia, in comitatu Crisiensi situm erat. Monasterium pontificia auctoritatea erectum commendatum est episcopo Simeoni Vratanja per constitutionem Pauli V. editam die 21. Novembris anno 1611 (Nilles: Symbolae II. pag. 1058.1059).

beneuolam cessionem[2] fidelis nostri Rev. Simeonis (Vratanja), eiusdem episcopatus Vretaniensis prioris scilicet et immediati possessoris, de iure et de facto uacantem« contulit et »Sanctissimo Domino Nostro Urbano Papae VIII. pro confirmatione impetranda« praessentauit.[3]

Post hanc nominationem Maximus Predojević religionem catholicam coram cardinale Ioanne Baptista Pallotto, archiepiscopo Thessalonicensi, nuntio apostolico Viennae, professus est atque se cum sancta Romana ecclesia in communione ideoque catholicum esse declaravit seque clerum ac populum suum ad religionem catholicam et unitatem perducturum promisit.[4]

Ex quibus sequitur Maximum Predojević tempore suae nominationis in episcopum Vrataniensem ea omnia praestitisse, quae necessaria ad communionem cum Romana Sede confi-

---

[2] In manuscripto: »Acta capituli antiqua. Fasciculum 95. num. 68. Vallachicae gentis in regno Croatiae illocatae excessuum ac episcoporum ritus graeci eidem praefectorum notitia historica descripta ex manuscripto Patrum Societatis Iesu ab anno 1666—1670« de cessione Simeonis Vratanja affirmatur: »Manet (Simeon) usque ad mortem suam anno circiter 1630. obitam unitus ecclesiae, sed duobus ferme ante mortem annis propter illam ipsam probabiliter unionem a patriarcha deponitur . . .«

[3] Ex tabulariis S. C. De Prop. Fide: Lettere antiche vol. 76. fol. 5.; cfr.: Transumptum collationum regiarum T. I. p. 123—25, (Tabularia regni Croatiae Zagrabiae). — Titulus »Vretaniensis« originem a cognomine primi episcopi uniti Simeonis Vratanja ducit. — »Balthasaris Adami Kerselich de Corbavia: De regnis Dalmatiae, Croatiae, Sclavoniae notitiae praeliminares« (Zagrabiae typis Antonii Jandera) testificantur: »Mortuo Simeone successor eius relicta cancelaria aulica Hungarica militarium opera per dicasterium aliud episcopatum est consecutus sub titulo ex antecessoris cognomine formato »In Contifiniis«. Ex Vrattania enim formavit: »V kraine« hoc est »in confiniis« (pag. 431).

[4] »Relatio Benedicti Vinkovich, episcopi Zagrabiensis, de Valachis et episcopatu Valachorum legato apostolico ad aulam Viennensem an. 1640. data« (Arch. eccl. Zagrab. Ecclesiastica XI. A. vel. II. n. 8. 70.). — »Informatio Petri Petretich, episcopi Zagrab. de Valachorum in confiniis regni Sclavoniae degentium episcopatus origine, progressu et effectibus« ad imperatorem Leopoldum I. an. 1662 data (Arch. eccl. Zagrab.) — Manuscriptum Patrum Societatis Iesu ab anno 1666—1670 (op. c.)

»Relatio Josephi Herberstein, vicegeneralis, de ecclesia orientali et dioecesi Svidnicensi ex anno 1666. Octobris 20.« (Arch. Academiae Slavorum Meridionalium Zagrabiae).

tendam et tenendam putabantur. De iis, quae post nominationem evenerunt, Benedictus Vinković narrat: »Accepta tali ad episcopatum Vretaniensem donatione a praenominato imperatore et rege Ferdinando II. praedictus Maximus Pietrouich, monachus Basilianus, Vienna in Sclauoniam et monasterium supranominatum rediens non iuit Romam ad Pontificem, nec aliquem nuntium loco sui pro praesentatione facienda, pro confirmatione et consecratione obtinenda misit, quin potius acepta a Vallachis schismaticis pecunia peruenit in Turciam ad quemdam Bulgariae archiepiscopum in Piech (ut ipsemet retulit) residentem et ab eodem confirmationem et consecrationem accepit. Cui etiam fidelitatem iurauit et per consequens, quod ipsemet in schismate permanebit, clerum et populum suum in eo pro posse conseruare studebit. Cui etiam idem archiepiscopus dedit potestatem super Vallachos siue Raschianos non solum in regno Sclauoniae et Croatiae, sed etiam in Styria et Hungaria residentes. Haec ex litteris a praetacto archiepiscopo per eundem Maximum super confirmatone et consecratione acceptis patent«.[5]

---

[5] Relatio Benericti Vinković (manuscriptum cit.). — Petrus Petretić de Maximo in »Informatione« asserit: »Caeterum fictus ille et apparenter duntarat unitus et catholicus, cum reuera schismaticus immo et haereticus, ut ex sequntibus apparebit, fuisset, obtenta sub tali titulo ficto donatione et nominatione ad episcopatum praedictum Valachicum non, ut promiserat, Roman pro confirmatione et consecratione iuit, sed in Turciam ad quendam Seruiae metropolitam, quem vulgo abusiue patriarcham uocat, in loco vulgari illa lingua Pechi uocato inque finibus Macedoniae et Seruiae constituto residentem schismaticum erroresque ac haeresim Graecorum fouentem, transiuit et ab eodem donationem ad istum fictum titulum, confirmationem et consecrationem accepit, indeque rediens non fidem catholicam et sanctam cum ecclesia Romana unionem, sed schisma promouit Graecorumque errores et haeresim fouit bigamiam et repudia admittendo ac docendo, Valachos ad catholicismum conuersos anathemizando, ecclesias et contiones catholicorum eis prohibendo et inter alia plura enormia fidem catholicam blasphemando homines catholicos kermzke uere, hoc est porcinae fidei appellando«.

In Manuscripto Patrum Societatis Iesu ab anno 1666—1670 de Maximo Praedojević narratur: » . . . in eius (Simeonis Vratanja) autem locum supplantatur ipsius ex monasterio nequissimus caluger Maximus Predojevich, sub priori ficto Vratanjensis episcopi titulo consecratur et

Ex hoc aliisque documentis Maximum Predojević, nominatum episcopum unitum Vrataniensem, in Peć ad patriarcham Serbicum orthodoxum iter fecisse patet, a quo consecratus et confirmatus esset. Attamen ex hac pofectione concludere non licet eum communionem cum Sancta Sede Romana abdicasse, et quidem sequentibus ex rationibus:

1. Fine saeculi decimi sexti et saeculo decimo septimo eccleastici antistites Slavorum. Meridionalium orthodoxam fidem profitentium communionem cum Sede Romana habere desiderabant. In eum finem Romam non solum litteras et legatos mittebant, sed etiam sollemniter fidem catholicam profitebantur. Ex multis documentis tantum aliqua et praesertim illa inedita ex tabulariis Vaticanis et S. C. De Propaganda Fide afferamus. Quae ante oculos ponenda sunt, quando consecratio Maximi in Peć peracta consideratur.

Clemens VIII. in litteris scriptis Romae 10. Aprilis 1598. patriarcham Peć-ensem Ioannem, qui duos monachos Romam miserat, his verbis hortatur: »Iucundum nobis fuit agnoscere pietatem tuam et devotionem, quam geris erga hanc sanctam Romanam ecclesiam, omnium ecclesiarum caput, matrem et

---

episcopale officium administrat Simeone adhuc uiuente. Quo demum uita functo currit ad Ferdinandum II. imperatorem, titulum suffraganei callide subticet, dolose impetrat donationales pro uladicatu sub ficta denominatione episcopi Vratanjensis, per quem aiebat intelligi antistitem confiniarium, emittit professionem fidei in manibus nuntii apostolici Pallottae, promittit iter Romanum, obedientiam pontifici, totius sui populi reductionem ad fidem, sed fallit in omnibus. Pro Roma intrat Turciam, confirmationem accipit a pseudopatriarcha, redux fouet schisma . . .«

Balthasar Ad. Kercselich refert: »Mortuo Simeone successor eius sese militari generalatus Varasdiniensis subiecit iurisdictioni titulumque episcopi in confiniis uulgo Crainensis ex dicasterio aulae-bellico obtinuit et a Sophiensi schismatico archiepiscopo institui et confirmari uoluit omnemque respectum et subordinationem ab episcopo Zagrabiensi et regnicolari iurisdictione recusauit una cum populo Rasciano« (Bibliotheca Gaii in Bibliotheca Universitatis Zagrab.: S. M. 10. B. 29. Opuscula varia« sub titulo: »De episcopatu Svidnicensi. Responsi conceptus ad intimatum cancellariae Hung.« num. 5181 autogr.) Quod memoriale tempore Zagrabiensis episcopi Klobušicki anno 1775. Krčelić scripsit (Tadija Smičiklas: Monumenta spectantia historiam Slavorum Meridionalium vol. XXX. pag. LV). Cfr.: Arch. Academiae Slav. Merid. II. b. 149 »Miscellanea historica«.

magistram, cui, ut scribis, etiam praedecessores tui omnem oboedientiam et venerationem adhibuerunt, et eos vicissim summi romani pontifices, praedecessores nostri, paterna caritate amplexi sunt. Una est enim ecclesia catholica et apostolica supra beatissimum Petrum, apostolorum principem, fundata, cuius nos locum, meritis licet impares, tenemus; et in eius sede, quamvis humiles et indigni, Deo tamen auctore universali ecclesiae praesidemus« (Aug. Theiner: Vetera monumenta Slavorum Meridionalium historiam illustrantia. T. II. p. 90. 91).

Idem Pontifex in litteris Romae 24. Aprilis 1599. datis ad se venisse Damianum, monachum et presbyterum, nuntium patriarchae Peć-ensis et Bessarionis metropolitae provinciae Serbiae refert. In litteris haec inculcantur: »Nos autem hunc ipsum Damianum benigne, ut solemus, audivimus vestrasque litteras legimus et nunc non sine humanitatis nostrae significatione illum ad vos remittimus. Quod si vos animarum vestrarum salutem vere desideratis coram eo, qui scrutator est cordium; si ecclesiam Romanam omnium ecclesiarum caput, matrem et magistram agnoscitis et eam catholicam fidem, quam eadem ecclesia ab initio nascentis ecclesiae semper docuit, omni ex parte recipitis et denique summum Romanum pontificem beatissimi Petri, apostolorum principis, successorem, cuius nos locum et auctoritatem, meritis licet imparibus, tenemus, et Christi Domini in terris vicarium et eiusdem universalis ecclesiae visibile caput confitemini eique omnem oboedientiam adhibere ac reddere parati estis, profecto vos ut fratres nostros et membra nostra in Christo libenter complectimur« (Theiner op. c. p. 92. 93).

Sacra Congreg. de Prop. Fide in congregatione 265. die 2. Aprilis 1640. missionem P. Francisci de Leonardis[6] ad to-

[6] Franciscus de Leonardis Tragurii in Dalmatia oriundus celeber unionis cum Sancta Sede propagator erat.

tam Seruiam extendit: »Referente Emminentissimo Dno Card. Spada instantias P. Francisci de Leonardis S. Cong. primo missionem oratoris in Pastrouich extendit ad totum regnum Seruiae eique iussit, ut patriarcham Pech conueniat eumque ad unionem cum S. Sede Apostolica, si fieri poterit, perducat«.[7]

In congregatione in Collegio De Propaganda Fide die 23. Aprilis 1640. de »P. Bessarione, calugero graeco linguae illyricae, socio P. Francisci de Leonardis in Seruia« actum est: »Referente Emmo Dno Cardinali Spada Sac. Congreg. Patri Francisco de Leonardis ad Patriarcham de Pech destinatum socium adiunxit Bessarionem, caloierum de Cetigne ordinis Sancti Basilii graecum catholicum, cum prouisione scutorum viginti annuorum ad triennium«.[8]

In congregatione 267. die 25. Junii 1640. de Corpore »conciliorum generalium deornatorum pro Francisco de Leonardis, missionario in Seruia« disputatum est: »Referente Emmo Dno Cardinali Spada Sac. Congreg. corpus conciliorum generalium in Vaticana tipographia tempore felicissimae recordationis Pauli V. impressorum Dno Francisco de Leonardis, missionario, decreuit, ut concilia praefata conferre possit cum eisdem conciliis, quae habent Graeci regni Seruiae, in linguam illiricam translata et notare differentias et errores, quos inuenit et antequam corrupta seu errata loca dictorum conciliorum in lingua illirica translatorum corrigat, ad Urbem transmittere, ut prius hic examinentur.«[9]

---

[7] Acta S. Congregationis de Prop. Fide anno 1640. e 1641. t. 14. fol. 61. n. 16.

[8] Acta 1640 e 1641. t. 14. fol. 75. n. 10.

[9] Ibid. fol. 171. n. 28 i »Lettere volgari« vol. 20. fol. 59. »Essendosi decretato a Vostra Signoria un corpo di concilii generali stampati al tempo della felice memoria de Papa Paulo V., acciò le possa confrontar con quelli, che hanno i Greci de Regno di Seruia traslati in lingua Illirica, e notar le differenze et errori, che trouerà per transmetterli poi qua, acciò siano essaminati, prima che si corregino, si mandarono per ciò a V. S. con la prima buona occasione, che si rappresenterà«.

In congregatione die 19. Junii 1645. »referente eodem Emmo D. Card. Brancatio litteras R. P. D. Paexias, archiepiscopi Pechiensis seu, ut vulgo dicitur, Patriarchae de Pech, et simul statum patriarchatus Pechiensis in regno Seruiae cum 33 episcopis ex relatione R. P. D. Francisci de Leonardis, archiepiscopi Antibarensis, Sacra Congregatio decreuit, ut infra:

I. Censuit nomine Sanctissimi et Sacrae Congregationis praedictum patrircham hortandum esse ad unionem. 2. Quoad duos articulos de azimo et processione Spiritus Sancti, in qubus se dicit esse ambiguum, censuit eidem patriarchae scribendum esse, quod archiepiscopus Antibarensis illum ac eius monachos instruere poterit, maxime cum secum deferat acta sacri oecumenici Concilii Florentini, in quo praefati articuli et praesertim ille de processione Spirtus Sancti fuerunt diligenter examinati, et tandem explicatis locis Scripturae Sacrae ab ipso patriarcha in suis. litteris adductis ac aliis pluribus, fuit facta illa celebris unio orientalis ecclesiae cum occidentali, licet postea opera Marci, archiepiscopi Ephesini rursus dicta ecclesia orientalis ab occidentali malo suo recesserit et post duos annos in seruitutem Muhametanorum inciderit, prout prophetiae spiritu Nicoalus V. papa in sua epistola, quam dictus Antibarensis ostendere poterit graecae ecclesiae praedixit.

3. Quod attinet ad praedicti patriarchae necessitates. Sacra Congregatio dixit suo tempore de ipsis rationem esse habendam«.[10]

S. Congregatio de Propaganda Fide in congregatione 83. die 9. Maii 1648. »de unione patriarchatus de Pech cum sancta Romana ecclesia in Seruia« decrevit: »Referente Emo Dno cardinali Barberini (Antonio Barberini, praefecto Congreg.) litteras synodicas episcoporum sub Patriarcha de Pech nuncupato ritus graeci in Seruiae regno, in quibus pete-

[10] Ibid. Acta de anno 1645. Fol. 331—332. n. 24.

bat synodus licentiam mittendi oratorem ad Sedem Apostolicam pro unione dicti Patriarchatus cum eadem Sancta Sede iis modis ac eisdem conditionibus, cum quibus Rutheni Russiae Albae uniti sunt cum S. Ecclesia. Sanctus Dominus Noster (Pontifex Innocentius X.) iussit hoc negorium examinari in congregatione DD Cardinalium«.[11]

In congregatione 85. die 25. Maii 1648. »de unione episcoporum patriarchae de Pech Seruia et de illuc mittendo Patre Paulino Rutheno Demskio cum PP. Theodosio et Absalone« actum est: »Principaliter iterum relatis synodalibus episcoporum sub Patriarcha de Pech Sacra Congregatio decreuit, ut infra; Primo iussit praetactas litteras refferri in Congregatione Sacri Officii (quod se facturum Emminentissimus D. Card. Ginettus promisit) pro habenda sententia, et casu, quo licentia a praetacta synodo petita sit concedenda, mittendum esse cum fratribus Theodosio et Absalone, monachis Basilianis a dicta synodo Roman missis, Patrem Paulinum Ruthenum unitum cum sufficienti instructione et cum titulo magistri scholae in Pech aperiendae ad docendos pueros et iuniores monachos litteras humaniores latinas«.[12]

In congregatione 84. die 19. Maii 1648. Sacra Congreg. »scuta decem monetae patribus Theodosio et Absaloni, monachis ordinis S. Basilii monasterii Sanctae Mariae de Moracca in Seruia sub patriarcha Pech, pro eorum uictu, donec negotia, quae proposuerunt, expediantur«.[13]

Congregatio 88. die 1. Julii 1648. de »sententia Sacri Officii circa unionem ab episcopis patriarchatus Pech in Seruia petitam« disputavit: — »Retulit Rmmus D. Card. Ginettus legisse in congregatione Sacri Officii litteras synodales episcoporum patriarchatus Pech iuxta huius Sacrae Congregationis mandatum et eiusdem

---

[11] Acta S. Congreg. re Prop. fide anno 1648. t. 18. fol. 73. n. 2.
[12] Ibid. fol, 82. n. 2.
[13] Ibid f. 80. n. 5.

Sacri Officii Praeses respondisse nihil habere eidem Sacra Congregatio circa practactas litteras suggerendum«.[14]

Antonius Barberini, praefectus congreg. de Prop. Fide, ad »metropolitam Albaniae« (Budimlje) de litteris synodalibus episcoporum patriarthatus Peć-ensis die 8. Junii 1648. scribit hanc epistolam: »Al metropolita di Bodiglia o d' Albania di rito greco. La lettera scritta da Vostra Signoria in nome del sinodo di Pech si è riferita nella Sacra Cong. de Prop. fide tenuta inanzi la Santità di Nostro Signore Innocentio Papa X, il quale dopo hauere con li Ss. Cardinali della detta Sac. Congr. fatta la debita riflessione alle propositi del sudetto Sinodo ha grandemente lodato li santi pensieri et il zelo di Vostra Sig. et de Prelati in detto Sinodo congregati, il compimento del quale starà Sua Santità attendendo da lei e da medesimi Prelati. Et acciò possano quanto prima dare a quelli la douuta essecutione, si mandano costà li due loro Monaci Teodosio et Absalom con un Padre Rutheno per nome Paulino della religione di Santo Basilio, il quale in tanto, che si negotierà per non stare in cotesta parte otioso d'ordine della sudetta Sacra Congregatione, aprirà una scola per istruire la giouentù, che li sarà assegnata essendo in tal essercitio uersato et insieme desideroso di giouare alle nationi del suo Rito . . . Dal detto Padre intenderà V. Sig. e li sudetti Prelati la sodisfattione, che ha hauuta questa Corte Romana della buona loro dispositione uerso questa Santa Sede Apostolica e li soggiongerà altri particolari a bocca di loro non poca sodisfattione, al onde remettendomi al medesimo Padre. Per fine prego a se et all' sudetti Prelati l'assistenza dell diuina gratia, acciò possano dare perfetto a negotio tanto importante e così ben incominciato con occasione del Breue Pontificio scritto dalla Santa memoria Vrbano 8 al loro Patriarcha ultimamente morto.«[15]

Praefectus Congreg. De Propaganda Fide Antonius Barberini die 8. Julii 1648. superiores monasterii Sanctae Mariae in Morača: Gregorium et Josephum certiores facit: »Dalli

[14] Ibid. fol. 115. n. 11.

[15] Archiv. de Prop. fide: Lettere Volgari della S. Congregatione del anno 1648. vol. 26. fol. 62. 63.

padri Theodosio et Absalone, monaci di cotesto Monastero ha inteso questa Sacra Congregatione de Propaganda fide la buona dispositione, che hanno le R. R. V. V. uerso questa Santa Sede Apostolica . . . Dalli medesimi Prelati e dal Padre Paulino Rutheno unito, che si manda con detti Padri per seruitio di cotesto Monastero, intenderanno quello, che hanno di fare per unirsi perfettamente colli Popoli alla cura loro commessi con questa Santa Chiesa Romana portando con essi la professione della fede, che nel Sacro Concilio di Fiorenza si stabili colla Chiesa Orientale, dalla quale professione uedranno ancora, che la medesima Santa Chiesa Romana non pretende altro dalla orientale, che la salute delle Anime e ciò, che ha ordinato il Signore Iddio per quella.«[16]

Praedictae litterae synodales in monasterio Morača, ubi episcopi ex regno Serbiae in synodum nacionalem ob eam rem congregati sunt, ut post mortem patriarcgae Paissii novum patriarcham Gabrielem eligerent, die 1. februarii 1648. datae sunt.

Archetypum paleoslavica lingua cyrillicis litteris conscriptum in tabulariis Congreg. De Prop. fide invenitur.[17]

Afferamus celebre documentum ad verbum!

С(вѧ)томꙋ ѡтчьскомꙋ ї ап(осто)лъскомꙋ съБѡрꙋ вѣликꙑє в(о)жиє цръквє ръимскꙑє намєсникомъ и правитєлимъ и гръдєналѡмъ наивишє надъ свєми юпискꙋпи Єпускоупа главънаго ръимъскаго папꙑ а нашєго вѣликаго господина ѡ г(оспод)и дължною поклонєниє до лица зємли.

Колєю в(о)жиєю патриархъ сръбскꙑ и поморъскꙑ ѡ(вє)цъ паусєи прєстави сє. И нарєкосмо на патриаръство ѿ брађи нашихъ юпискꙋновъ єднога врєднога рєдовника имєнємъ гаврїила коєга съ въсємъ съборомъ нашимъ на ꙋрєчєнни д(є)нъ извръшито ꙋчинити и посвєтити ако в(ог)ъ да хотємъ.

С коимъ нарєчєнїимъ патрїархомъ гаврїиломъ свє колико стараго ꙋмрълаго патрїарха паусєꙗ движимє и нєдвижимє ствари

[16] Arch. S. C. de Prop.: Lettere volgari vol. 26. fol. 70 v.

[17] Ibid. Lettere antiche vol. 178. fol. 167. 167 v. — Starine XXV. p. 169, 170. vitiata interpretatio in italica lingua.

добависмо на наше роукы мєђ8 коими и наидосмо с(вѧ)тоу и почтован8 книг8 римъскаго папы коꙗ є писана реченом8 стареом8 патриарх8 кою ѡнъ беше зналъ ѥдинъ келенне[18] а не саборне. И ѡни даръ ѿ с(вѧ)тые ц(є)ркви римские тѡ ѥ(ст) бл(а)гословлена кор8на ѥпускопска не се могла съкрити и несакрила се въ неви до мости блата. Ѡно бл(а)гословлено сребро и злато и веча м(и)л(о)стъ папєжьска кою ми видети своима ѡчима свы колици власти и митрополити стисн8смо рамена свои чоудити се и дивити се. Ꙗ то каюћи се въ свое сръдца ачищаюћи прахъ незнаемости що смо незнали и заборавили глав8 ѿ цръкви стараго ѿца и пастира прес(ве)тога пап8. И сви колици въздвеедосмо свои ѡчи къ сиꙗнию негов8 како то ѿ свега свѣта с(вѣ)тил8 наредисмо и избрасмо послати поклисара въ римъ къ негове с(ве)тыне єднога вреднога ѿ свега нашего збор8 сръбского поглавита митрополита моудимланского и ѿ все аръбанашке земле даюћи немоу моћъ за8крепити любовъ и задати посл8шанкство главе ѿ цръкви єдном8 ѿц8 и пастир8 нашем8 папе не новимъ начиномъ али старимъ како и др8ги земли малаꙗ и велаꙗ р8сиꙗ тако и мы.

И тъкосмо 8крепили и постановили све тоо за извршити реченимъ нашимъ вѣликимъ поклисаромъ митрополитомъ боудимланскымъ и арбанашкымъ коєга хтели бисмо и саде въ римъ послати защо доидоше намъ вѣликы т8гы и неволи ѡтоманъскы за нашъ гриехъ и непосл8шанство прѣдъ негови с(ве)тыни али не могосмо то 8чинити доклє нос(ве)тымъ нашего патриарха да ктом8же оумислилисми пръве изскати тестиръ ѿ негови с(ве)тыни да доп8ститъ доћъ въ римъ нашем8 вѣликом8 поклисар8 реченом8. И даде намъ богъ добростивъ згод8 за исп8нити наш8 мисль. Ч8днимъ начиномъ въсе мог8ћиꙗ б(о)жиꙗ сила изъ р8къ ѡтоманъскыхъ ѡслободила пресветлога господина московъскаго ц(а)ревића іѡана въсилиевића ш8иского великаго кнеза вѣлико пермскаго кои имаюћи поутъ завратити се ка свое владане ималъ волю и въ рим8 бити и с(ве)тымъ мощемъ се поклонити а бивши ѡнъ ѡдавна нашъ господинъ и патр8нъ и ѿ ц(є)ръкви ктиторъ припор8чисмо 8 ск8тъ негова величанства ѿ въсега сабора нашего изъбраннаго брата вѣликие лаври б(огороди)це строеніє (ц(а)ръско ѿ морачи изъ приморꙗ сръбъскако великога логофета ї Єклисарха Ѳеѡдосіꙗ ради лемозини съ ц(а)ръскыемъ р8соволемъ коем8 да-

[18] κηλέω, κήλεος.

досмо ѡвꙋ книгꙋ нашꙋ да има предати до прѣсветлога и превисокога с(ве)тога саборꙋ римскаго нашꙋ пониженꙋ м(о)литвꙋ за кою м(о)лимо вашꙋ ведринꙋ допꙋстите намъ ѿ негови с(ве)тыни при ведрои власти и честитости папинои имати бл(а)гословъ и тестиръ за нашего нареченаго поклисара ради ꙋтврьжденїа више реченои наши потреби. Ѡво ми ѹпадаеми на землю прѣдъ негови с(ве)тыни и любимо немꙋ ноги и подьножие неговеχь ногъ нека намъ заповѣди б(о)жи смо и негови послꙋшници и раби вѣковни.

Пис(а)но въ земли срьбсцеи вѣликои лаври ц(а)рьскои на саборе морачкомъ лѣта ѿ създанїа мира З. р. ѕ, сп(а)сенїеже тїсꙋща Х. М. И. февара а. д(е)нъ.

И въ место дрꙋгиχ митраполитѡв ї епискꙋпъ и въ место їгꙋмена григорїа са братїеоѵ и всего сабора рꙋкꙋ приложилъ.

Смиренни паисеи божїею милостїю митрополитъ вꙋдимлянскїи ї арбанашкы въ свое место

Смиренїи печатникъ
Їеромонаχ Ѡсифъ

Sigillum: „.... Мораче ꙋспенїа ... те владичице нашеи б(огородице .... "

Synodus ergo provincialis orthodoxae ecclesiae serbicae in monasterio Sanctae Mariae in Morača litteras »Sancto, paterno et apostolico collegio, magnae divinae ecclesiae Romanae vicariis et rectoribus et cardinalibus, supremo omnium episcoporum episcopo, summo Romano Papae et nostro magno Domino . . .« scribit.

»Omnes potestates et metropolitae« serbicae orthodoxae ecclesiae »paenitentiam in suis cordibus agunt et pulverem ignorantiae excutiunt, quia non agnovimus et obliti sumus ecclesiae caput, veterem patrem et pastorem Sanctissimum Papam. Omnes nos oculos nostros in lucem eius levavimus, quia est totius mundi lux. Romam ad Suam Sanctitatem principem metropolitam Budimlje-nsem[19] et in tota nostra ser-

[19] Inter septem dioeceses, quae a Sancto Sabba, fundatore hierarchiae in serbica natione, constitutae sunt, etiam dioecesis Budimlj-ensis commemoratur. Episcopi Budimlj-enses in monasterio sancti Georgii, quod hodie in propinquo urbis Berane in Jugoslavia reperitur, in Budimlje sedes habebant. (Đordje Sp. Radojičić: Budimljanski episkopi, »Bogoslovlje« Beograd 1926. god. str. 265—270).

*

bica synodo atque in provincia Albaniae insignem nuntium mitti iussimus et decrevimus, potestatem ei dantes, ut amorem firmaret et oboedientiam capiti ecclesiae, uno patri et pastori nostro Papae praestaret (polliceretur) non novo modo, sed antiquo, id est eo, quo et aliae provinciae: Minor et Alba Russia.«

Quamvis proinde ea profectio Maximi Predojević eiusque in episcopatu successorum facta ad consecrationem et confirmationem obtinendam improbari ea de causa debeat, quod patriarchae Peć-ensis orthodoxi erant, facile tamen excusari poterunt, si documenta supra allata respicientur.

2. — Patriarchatus Peć-ensis a fidelibus ritus graeco-slavici sic dictis uschochis (perfugis) in regno Croatiae residentibus centrum ritus graeco-slavici et nationalis serbicae ecclesiae habebatur. Quam ob rem primus quoque episcopus Simeon Vratanja a patriarcha Pećensi confirmatus est.[20]

Hoc in casu magis de ritu slavico, quam de professione fidei agebatur. Praeterea patriarchatus Pećensis defensor independentiae nationalis episcopatus Marčensis contra episcopos latinos et praecipue contra episcopos Zagrabienses, qui curiam Romanam sibi conciliare studebant, putabatur. Res oppositae non erant: fides catholica et fides orthodoxa, sed conservatio ritus graeco-slavici cum independantia episcopatus Marčensis contra latinos, qui ritum graeco-slavicum abro-

---

[20] Simeon Vratanja Romae non est consecratus, sed tantum fidem catholicam professus est, uti ex constitutione Pauli V. 21. Novembris 1611., qua monasterium Marčense canonice erigitur erectumque Simeoni in commendam conceditur, deinde uti ex duabus litteris eiusdem Simeonis die 21. Novembris 1611. ad Paulum V. datis cidetur (»Bogoslovska Smotra« 1925. p. 306. 307.). In quibus omnibus documentis Vratanja episcopus supponitur, neque de consecratione eius mentio fit. In tabulariis Vaticanis Brevium Pontificum breve de consecratione Simeonis non invenitur. Ergo omnia a me dicta de consecratione Simeonis Romae peracta corrigenda sunt (»Bogoslovska Smotra« 1924. p. 286—291), quamvis in litteris nuntii apostolici Viennensis die 27. Septembris 1642. affirmetur: » . . . come fu dal Cardinale Bellarminio il Vescouo Simeone consecrato« (Arch. Prop. fide: Lettere antiche vol. 85. fol. 120).

gare et ritum latinum introducere conabantur[21] quique episcopos Marčenses tantummodo officio vicariorum episcoporum Zagrabiensium aliorumque episcoporum latinorum, in quorum territorio Uscochi residebant, fungi exigebant. Quamvis Simeon Vratanja et Maximus Predojević primatum Romani Pontificis professi sint, tamen saepius a latinis »schismatici«, immo »haeretici« propter ritum graecum nominabantur.[22]

3. — Maximus Predojević Romam pro confirmatione obtinenda iter facere voluit. Quod constat ex litteris Ioannis »Dalmatae«, parochi 28. Augusti 1633., in quibus dicitur: » . . . quale (Maximus) similmente è per uenire in Roma quanto prima per farsi confermare dalla Santità Sua . . .«; ex litteris Ciriaci Rocci, nuntii apostolici 12. Novembris 1633.: »Se intanto Don Massimo uerrà a Roma a cercare la sua confirmatione . . ., credo. che trouerà difficoltà bastanti ad escluderlo«. (Arch. Prop.: Lettere antiche vol. 76. fol. 4. 2.); ex decreto S. Congregationis de Prop. Fide 10. Ianuarii 1634., congregatio

---

[21] Benedictus Vinković hanc sententiam defendit: »In principio dicti Valachi in suo Graeco ritu et purgatis erroribus conservandi sunt. Ubi uero errores et schisma relinquerent, ut in rebus diuinis magis informanti essent, paulatim et ritus Graecorum apud illos sepeliri posset, sicuti factum est in Istria Piuka et Carsia, nec non in dioecesi Segniensi in Lich et Draga Vinodolensi, ubi similes Valachi et similibus ritu et erroribus impleti opera bonorum pastorum catholicorum relicto ritu Graecorum et erroribus reiectis ad praesens Romanum, quem assumpserunt, retinent seque non amplius Valachos, sed Croatas appellant . . . Quoniam praetacti Rasciani siue Valachi calendarium nouum uocarent nouam fidem, calendarium uetus nuncuparent antiquam fidem et homines nouo calendario utentes appellant nouae fidei cultores, qui uero antiquo uterentur, nominarent illos ueteris fidei imitatores: et quia si ad nouum calendarium tam cito seruandum adigerentur, putarent se a vetere fide amoueri et per consequens in illa turbari. Ideo uetus calendarium siue usus illius illis deberet pro principio permitti ac concedi, donec in rebus fidei magis instruerentur, caeremoniis catholicis magis asuescerent. Quibus ita factis ipsimet futuris temporibus usum ueteris calendarii postponerent et noui calendarii usum assumerent«.

[22] » . . . uescouato nelli confini di Croatia del rito greco ouero scismatico« (Arch. Prop: Lettere antiche vol. 76. fol. 4. Litterae »Don Giouanni Dalmata« 1633.)

187., quo apud officiales curiae prouisum est, ne Maximo confirmatio apostolica concederetur (ibid. fol. 2 in tergo). Cum Maximus optime sciret, se Romae confirmationem apostolicam obtinere non posse, Romam usque ad mortem 1642. subsecutam non est profectus.

4. — Benedictus Vinković de Maximi eiusque monachorum doctrina scribit: »Praeter errores illos schisma fouentes alios graues fouent et credunt, ex quibus aliquos duntaxat exempli causa annotare consequenter ex relatione aliorum placuit. Facta inquisitione accepi, quod clerici et laici Valachorum siue Raschianorum Summum Pontificem pro Antichristo, reliquos catholicos pro haereticis et excommunicatis haberent; quod nostris catholicis sacerdotibus confiteri grande nephas existimarent; quod furtim aliquid a catholico Romano auferre uel non esse peccatum crederent uel si esset, minus tandem esset, quam si a Turca aliquis quidpiam auferret furtim. Item si ex furto aliquo Valachus siue Rashianus aliquid dat sacerdoti, peccatum furti putant per tale datum deleri nihil de paenitentia et restitutione cogitantes. Unde gens haec ob talem credulitatem esset furatissima et rapacissima.

Item relationem accepi, quod sacerdotes Raschianorum doceant posse ipsos aliquem ex inferno damnatorum per preces suas eliberare, modo illis condignam det eleemosynam. Audiui etiam praeter praemissa illos docere, quod sacerdos alicuius hominis peccatoris peccata potest in se assumere et pro illis tempore iudicii respondere ac rationem reddere. Unde sacerdotes illorum talia erronea docentes ac miseris barbaris suadentes aliorum peccata in se quandoque assumunt pro magna ellemosyna et ita et se et illos in Gehennam magis intrudunt. Item significatum habeo illos credere, quod Christus ad inferos descendens omnes animas praeter tres ex inferno etiam damnatorum eliberasset. Credunt praeterea, et me etiam praesente asseruerunt, omnem cogitationem hominis, qualiscunque esset, nisi in actum prodeat, non esse peccatum«.

Praeter has »haereses«, quae maximam partem ex hominum sermonibus, fama et abusibus ignarorum sacerdotum constant, Vinković etiam alias enumerat: »quod tam clerum quam populum prohibet ecclesias catholicorum frequentare«;

quod »illos, qui sub primo episcopo Valachorum Simeone Vretanich dicto conuersi et catholici facti fuissent, multis persuasionibus minitando anathema ad uomitum id est ad schisma (ritum) ipse episcopus reduxit«; quod novum calendarium prohibuit; quod homines catholicos ad ritum graecum pertrahit; quod repudia inter coniugatos facile admittit.

Solutio vinculi matrimonialis magis antiquo abusui, quam doctrinae attribuenda est.

Secundum aliam relationem Benedicti Vinković Maximus eiusque monachi coram legatis eiusdem episcopi Zagrabiensis 5. Aprilis 1639. se schismaticos vel haereticos esse negarunt seque credere et docere: »quod Sancta mater ecclesia catholica orintalis credit et docet« (Arch. Vatic. Nunt. di Germ.: »Lettere di ogni genere riscontrate« 1640).

Maximus Predojević in episcopatu duos aemulos habebat: Patrem Nicephorum Ruthenum unitum, »che finiti gli studii di Theologia sta di partenza per Russia«, et Raphaelem Levaković, »Croatam«.

Additamenta.

Romae an. 1633. Junii 13. — Decretum Congregationis de Prop. fide de promotione patris Nicephori Rutheni uniti ad episcopalem dignitatem et illius deputatione in coadiutorem eppi Simeonis Vratanja.

Arch. de Prop.: Acta vol. 8. p. 236. n. 3. Congregatio 178.

Referente eodem Emo Dno Cardinali Ubaldo decretum praecedentis Congregationis circa provisionem pro Vallachis Montis Feletrii mediante promotione patris Nicephori Rutheni, Uniti. ad episcopalem dignitatem et illius deputatione in coadiutorem Eppi Simonis, senis et infirmitate confecti, sacra Cangregatio iussit Nuntio Germaniae scribi, ut de hoc negotio agat cum Imperatore eiusque sententiam exquirat, praesertim circa huiusmodi prouisionis executionem et impedimenta, quae possent occurrere et modum ea remouendi, ut suum possit sortire effectum.

Ad hoc decretum spectat sequens adnotatio: »Essendosi conformi col decreto della Congregazione passata trattato col padre Niceforo Rutheno unito, che finiti gli studii di Theologia sta di par-

tenza per Russia, acciò si contentasse d' accetare la carica di uescouato di Vallachi del Monte Felletrio al numero di 40 milla e secondo altri 60 milla sotto la cura di Monsignore Simone, che prestò ubidienza a Paolo V., atteso che detto Simone è uecchio e sta quasi per l'infermità sempre nel lettto, e si dubita, che morto lui s'introduca in quel uescouato un scismatico, dopo qualche renitenza finalmente persuaso dal padre Tarquinio, rettore del Collegio greco, e dal suo confessore e finalmente dagl'altri alunni Rutheni uniti, si contenta d'ubbedire e sottometersi a questo peso.

E neccessario per questa espeditione scriuer prima al nuntio cesareo, che tratti coll' Imperatore, acciò per mezzo de Capitanei di detti Vallachi si persuada monsignore Simone a domandarlo per Coadiutore cum futura successione e poi pensare a procurarli qualche benefitio o prouisione, acciò si possa mantenere, sinche uiue detto monsignore Simone, non potendo bastar la prouisione, che ha il uecchio uescouo a lui et al Coadiutore« (ibid.: I. Polonia e Russia: 336. p. 480.).

Zagrabiae an. 1633. 28. Augusti. — »Don Giouanni Dalmata, pieuano« litterae ad aliquem monachum Romae degentem datae, in quibus de Simeone Vratanja, de Maximo Predojević non confirmando pro episcopo et de supprimendo episcopatu Marčensi refert.

Arch. de Prop.: Lettere antiche vol. 76. fol. 4.

Molto Rev. in Chisto Padre Osservmo!

Trouandosi nella uisita il Monsig. Revmo Vescouo di Bosna mio Signore e padrone in Dalmatia, nell'absentia del quale ho uoluto dargli avviso di quanto al presente m'occorre circa il negotio importante, acciò s. P. m. R. sapia, quallo hauerà da fare, essendo il Vescouo Vallaco gia diuentato impotente d'età di non potere administrare detto suo vescouato nelli confini di Croatia del rito greco ouero scismatico, s'ha risoluto di rinuntiare il uescouato suo scismatico ouero greco ad un certo monacho per nome Massimo, quale ottenuta detta resignatione dal detto uescouo è andato a farsi confirmare dal Patriarcha Constantinopolitano scismatico, quale ha ottenuta detta confirmatione dal detto Patriarcha Constantinopolitano scismatico, et de facto tornato, quale similmente è per uenire in Roma quanto prima per farsi confermare dalla Santità Sua, non per esser obediente alla sede romana, ma per hauere il stipendio annuo, quale Sua Cesarea Maestà ha applicato, che dalla Camera li sia dato annui ducati num. 500, doue Vostra Paternitas m. R. facci ogni debito e diligenza, acciò tal monacho non sia in modo alcuno confirmato, sicome ho trattato oretenus con il Monsig. Preposito e li RR. PP. Giesuiti, dalli quali spero hauerà auuiso, facendo instanza per se ouero per altre persone inanti li

signori superiori, cioè Sua Santità, Suo nepote Emin. Sig. Card. Barberino, protettore della diocesi dell capitolo di Zagrabia, si anco appresso l'Eminma Cong. de fide propaganda, non essendo cosa soportabile, ch' in una diocesi nel regno sclauonico di Zagrabia siano due uescoui: un cattolico e l'altro greco, uoer scismatico, et che comparendo il detto monacho Massimo sia trattenuto in Roma et che s'intenda qualificata persona sia e come si dice, che un bandito da Turchi, de quali ha suis propriis manibus ammazzati num. 15 senza uirtù e pochi buoni costumi.

Zagrabia 28. Agosto 1633. Don Giouanni Dalmata, pieuano.

In tergo: »Copia dell'auuiso dato circa D. Massimo Pedrouich«.

Viennae an. 1633. Novembris 12. — Ciriaco Rocci, nuntius apostolicus (1630.—1634., card. 28. XI. 1633.) Antonium Barberini, praefectum Congreg. de Prop. fide, certiorem facit Maximum Predojević ab imperatore Simeonis Vratanje successorem nominatum esse.

Ex Tabulariis S. C. de Prop. Fide: Lettere antiche vol. 76. fol. 2.

Emmo e Revmo Sig. mio Padrone Colendmo.

(Emin. Sig. Card. Antonio Barberino. Capo della S. C. di P. F.).

Alla lettera di Vostra Eminenza d'8 del passato dico, che sebene l'imperatore (quand' io feci l'officio in nome della Sacra Congregatione, acciochè la M. S. approuasse il pensiero di far per coadiutore cum futura successione al Vescouo Simone, ottugenario et inhabile, il Padre Niceforo Rutheno unito) benignamente mi respondesse di contentarsene, si com' (siccome) auuisai Vostra Eminenza con la mia lettera de 13. Agosto, e facesse scriuere a suoi ministri di Vallachia, acciochè procurassero, che quel uescouo ui consentisse, tuttauia dalla risposta, ch' ha data questa settimana il conte di Schwarzemburg, gouernatore di Schiauonia, si è ueduto, che Sua Maestà fin l'anno 1630. haueua nominato e presentato per successore al Vescouo Simone quell' istesso Don Massimo Predouich, del quale parla la lettera acclusami ultimamente, come Vostra Eminenza uedrà dalla copia della presentatione cesarea, ch' hora l' inuio. Stante tal presentatione dell' imperatore il medesimo conte risponde di non auere eseguito l' ordine col Vescuo Simone giudicando pericolosa ogni contraria dispositione, e soggionge, che questo Don Massimo fin nel tempo del Sig. Card. Pallotto cominciò ad amministrare le cose ecclesiastiche di quella chiesa, e ch' auendo dopoi il detto Vescouo Simone ceduto totalmente, l' istesso conte di Schwarzemburgh gl' hauena dato il braccio secolare per impossessarlo.

Parmi scorgere in questo successo molti incouenienti, imperochè nè il Vescouo Simone poteua o cedere o rassegnare senza il consenso apostolico, nè Don Massimo introdursi o il conte dar il braccio secolare per il possesso prima della confirmatione apostolica.

Quando l' imperatore sarà tornato dalle caccie, rappresentarò alla Maestà Sua il tutto et insieme accennarò il dubio, che si può hauere del poco merito del primo presentato dalla Maestà Sua forzandomi per quanto potrà, che S. M. persista nel Padre Niceforo. Se intanto Don Massimo uerrà a Roma a cercare la sua confirmatione, come si legge nella copia della lettera acclusami, credo, che trouerà difficoltà bastanti ad escluderlo. Et io del seguito que darò a suo tempo parte a Vostra Eminenza, a cui fo humilissima riuerenza.

Di Vienna 12. Nouembre 1633. Di Vostra Eminenza humilissimo et obligatissimo seruitore Ciriaco, Arciuescouo di Patrasso.

Romae 1634. 10. Januarii. Congregatio 187. — Congregatio de Prop. decernit, ne confirmatio apostolica Maximo Predojević concedatur. De quo officiales curiae, ad quos Maximus pro confirmatione recurrere debebit, instructi sunt. Pro episcopo nominandum esse Nicephorum, monachum ordinis Sancti Basilii.

Ex tabulariis Congreg. de Prop.: Lettere antiche vol. 76. fol. 2. a tergo.

Referente Emin. D. Card. Ginetto litteras nuntii Germaniae de Maximo monacho, qui ab anno 1630 habet ab imperatore nominationem ad episcopatum Vallachorum montis Feletrii, et de prouisione, quae fieri debet in Urbe, ne confirmatio apostolica ei concedatur, Sacra Congregatio dixit iam esse prouisum per nihil transeat datam pro officialibus Curiae, ad quos dictus Maximus pro confirmatione recurrere debebit.

Auuisar il Sig. Card. Roccio, che nel negotio del uescouato de Vallachi del monte Feletri s' è dato ordine di Nostro Signore un nihil transeat agl' officiali di questa corte alli quali il Monsig. Massimo dovrà per neccessità far ricorso per hauer la pretesa confermatione apostolica, di che Sua Emin. ne potrà dar notitia al' imperatore col rappresentar alla Maestà Sua, quanto le fu significato coll' altre, affinchè si dia quel uescouato al P. Niceforo Ruteno unito, monacho di S. Basilio, e buon theologo alleuato et istrutto in Roma nel collegio greco, e si leuino quei popoli dallo scisma.

Romae an. 1639. Augusti 20. Sacra Congregatio de Prop. Nuntio Viennensi imperat, ut relationes de vita et moribus Maximi Pre-

dojević, nominati episcopi Vretanensis, mittat utque de causis percontetur, quare in episcopum a chismatico consecratus sit.

Arch. de Prop. Lettere della Sacra Congregatione, vol. 19. fol. 83, 83v.

A Monsignore Nuntio di Germania.

Essendosi riferite in una Congregttione particulare, ordinata da Nostro Signore, l' inchiusa lettera dell' eletto di Zagabria intorno al nuouo Vescouado Vratanense, che si dice esser eretto nella di lui diocesi senza però autorità Apostolica, e della persona di Massimo Petrouich, Vallaco Monaco di San Basilio, nominato dall' Imperatore al medesimo Vescouado, questa Sacra Congregatione de Prop. fide ha ordinato, che si mandi in sudetta lettera a V. S., acciò ueda il contenuto d' essa e poi procuri, che sotto qualche buon protesto d' interesse politico, o d' altra simile causa sia chiamato dal Sua Maestà a cotesta Corte il sudetto Massimo, e che quando sarà gionto costì, ella s' informi delle qualità et attioni di lui, e massimamente de particulari della sua persona enontiati nella sudetta lettera, e che finalmente senta il medesimo Massimo, se haurà cosa da dire in sua diffesa. E quanto a far uenir in Vienna il sudetto Massimo, si stima, che V. S. potrà facilmente persuader la Sua Maestà a chiamarlo per le sudette sue male attioni, e perchè non solo non ha procurato la prouisione Apostolica ordinatagli nella sua nominatione, ma s' e fatto consegrar dal Vescouo Scismatico. Quando poi ella hauerà fatto ciò, che colla lettera presente se l' ordina, ne ragguaglierà questa Sacra Congregatione de Prop. fide con soggioserne il suo parere et c. Roma 20. Agosto 1639.

Romae an. 1640. Aprilis 2. Congregatio de Prop. fide petitioni Ioannis Terdislavić, parochi in Vinica, testimonio Raphaelis Levaković, patrum Societatis Iesu et supremi caesarei generalis commendati pro missionariorum facultatbus inter Vallachos in Žumberak annuit et oratorem Sacrum Officium adire iubet.

Arch. de Prop. Acta v. 14. fol. 63, n. 37.

Decernuntur facultates Domino Ioanni Terdislauich, parocho Vinizza inter Vallachos Montis Feletrii.

Congregatio 265. coram Sanctissimo die 2. Aprilis 1640.

Referente Emminentissimo Dno Cardinali Pallotto instantiam Dni Ioannis Terdislauich, parochi in Vinizza, parochiae inter Vallachos schismaticos Montis Feletrii in confinibus Turcarum sub iurisdictione Equitum teutonicorum, testimonio patris Raphaelis Croati, ordinis minorum de obseruantia, et patris Cassii, societatis Iesu, idonei ad curam animarum, et summopere testimonialibus

litteris supremi generalis imperatoris commendati asserentis eundem oratorem multos haereticos conuertisse, pro facultatibus missionariorum, Sacra Congregatio eiusdem oratoris petitioni annuens iussit adiri Sanctissimum officium.

Romae an. 1640. 26. Maii. Congregatio Sacri Officii parocho in Vinica in Bela Kraina Ioanni Trdislavić facultates absolvendi Uscochos Montis Feletrii (Žumberak) a casibus reservatis et a censuris quomodocunque incursis concedit.

Arch. Vatic. Nunt. Germaniae: »Lettere di ogni genere riscontrate« fasc. 7. fol. 251. Orig.

Illmo e Rmo mio Signore ossmo!

L' incluso piego, che contiene le facoltà ottenute dal Sacro Ufficio per D. Giouanni Terdislauich, parocho in Vinizza de Vallachi del Monte Feletrio, oue è quel Massimo Vescouo, del qual si scrisse a Vostra Signoria Illma colla copia delle lettere del Vescouo di Zagrabia. Resterà seruita di farglielo ricapitare hauendo detto parocho gran bisogno di dette facoltà per li suoi parochiani e per altri Vallachi di detto Monte, che si confessano da lui. Che per fine le bacio humilmente le mani. Roma li 26. Maggio 1640. Di Vostra Signoria Illma e Rma humilissimo e deuotissimo seruitore Francesco Ingoli.

Inscriptio: »Monsig. Nuntio in Germania, piego«.

In tergo: »Roma 26. Maggio 1640. Monsignore Ingoli. Al Illmo e Rmo Padrone mio Colmo Monsignore Arciuescouo di Atene, Nuntio Apost. di Nostro Signore Vienna«.

Zagrabiae an. 1640. 14. Junii. Benedicti Vinković, episcopi Zagr., letterae ad Nuntium Gasparo Matthaeo de episcopo Valachorum Maximo Predojević scriptae.

Arch. Vatic. Nunz. di Germania. »Lettere di ogni genere riscontrate« 1640. fasc. 7. fol. 466. Orig.

Illustrissime Domine et Patrone mihi obssme!

Salutem cum seruitiorum meorum commendatione praemissa. In memoriam Vestra Illma Dnio reuocare poterit, qualiter litteras certas suas Vienna die 31. Martii anno praesenti ad me miserat, in quibus placide ac benigne demandauerat, ut nouam et exactam informationem de negotio et statu Maximi Pietrouich, Episcopi Valachorum in Diecesi mea Zagrabiensi residentium, Item de mediis pro conuersione eorundem Valachorum adhibendis facerem ac transmitterem. Et li-

cet praetactas litteras Vestrae Illmae Dnis 5. Maii ea reuerentia, qua par fuit, acceperim, ad illasque bis iam breuissime responderim, Informationem tamen nouam et exactam super praemisso negotio, statu uidelicet Eppi Valachorum quoad religionem, Item de mediis pro conuersione eorundem Valachorum a Vestra Illma Dne postulatam, quod hactenus non dederim aut miserim, non negligentiae meae sed Inquisitionis, prolixiori tempore super praemissis indigenti adscribendum censeo. Quam informationem Nouam et exactam iuxta meam oblationem in litteris meis proxime missis factam per praesentium Latorem Venerabilem fratrem Ioannem Kaloin Vestrae Illmae Dni mitto. Faxit Dnus Omnipotens, ut optatum sortiatur effectum. In reliquo eandem V. I. D. diutissime et felicissime ualere cupio. Datum praesentes Zagrabiae die 14. Junii Anno Dni 1640. Eiusdem Vestrae Illmae Dnis seruus in obsequiis ac fr. in Chto Benedictus Vinkouics, Eppus Zagrabiensis.

In tergo: »Illmo atque Rmo Dno Caspari Matthaeio, Dei et Apost. Sedis gratia Archeppo Athenarum ac eiusdem S. S. Apost. apud C. ac R. Mttem Ferdinandum Tertium et per uniuersum Romani Imperii districtum cum facultate legato de latere Nuncio, Dno et Patrono mihi obssmo.«

Zagrabiae an. 1640. 28. Junii. Benedictcus Vinković, eppus Zagrabiensis, Nuntium Viennensem se novam informationem de episcopatu Valachorum scripsisse cartiorem facit.

Arch. Vatic. Nunz. di Germ. Lettere di ogni genere riscontrate 1640. fasc. 7. f. 390. Orig.

Illustrissime atque Rssime Domine et Patrone obssme, salutem in Domino optatam ac foelicitatem perpetuam.

Denique Vestra Illma Dominatio recordari poterit, qualiter adhuc circa finem Martii oportune scripserat, vt de negotio Maximi, Valachorum Episcopi, vnam et exactam Informationem facerem et ad Vestram Illmam Dnationem mitterem. Quod negotium requirebat, ut statum, professionem et Religionem tam eorundem Valachorum, Episcopi, quam Monachorum, Sacerdotum ac populorum illius declararem de nouo. Ideo, quia post primam meam Informationem ad Sacram de Propaganda fide catholica Congregationem Anno proxime praeterito factam ac datam negotium, statum et faciem intra anni reuolutionem mutare potuit, iuxta benignum ergo Vestrae Illmae Dmnaonis mandatum Informationem nouam et exactam ac 14. mensis praesentis ad eandem Vestram Illmam Dmnationem per viros duos Religiosos, Ordinis Sancti Pauli, primi Eremitae, transmisi. Verum posteaquam in illa informatione continentur quaedam, in quibus iam Episcopus dictus Valacho-

rum quam Monachi, Sacerdotes item et populi sui accusarentur, et quidem in eo, quod non solum Schismatici adhuc essent, sed etiam in quibusdam haeretici censerentur, et in documentum huius talis assertionis et annotata sunt quaedam exempla talia quae ipsi. Episcopus videlicet, Monachi, Sacerdotes et Populi Valachorum partim crederent et docerent, partim uero facerent, ex quibus censerêntur non solum Schismatici, sed etiam haeretici, Qualiter autem dictus Valachorum Episcopus ac sui Monachi in praesentiam meam venientes occasione illorum creditu et factu absurdorum, sese excusauerint, quia scriptor praetactae informationis nouae et ad Vestram Illmam Dnem per praetactos uiros Religiosos transmissae in eandem informationem nouam non inseruisset, Ideo Ego in praesenti alia eiusdem informationis nouae et transmissae Copia excusationem illorum suo loco inseri curaui et ad Vestram Illmam Dnem cum serie dictae nouae informationis iterato descriptae transmisi. Justum iudicans, ut sicut Accusationem contra illos factam, ita etiam excusationem illorum ad Vestram Illmam Dnem transmittere cum tota serie Informationis nouae iterato (vti praemissum est) descriptae. Haec V. I .D. ad praesens necesse duxi scribere. die 28. mensis Junii. Anno Domini 1640.

Eusdem Vestrae Illmae atque Rmae Dnis seruus obsequus Fr. in Chto Benedictus Vinkouicz, electus Eppus Zagrabiensis.

In tergo: »Illmo ac Rmo Dno Caspari Matthaeio Dei et Apostolicae Sedis gratia Archiepo Athenarum ac eiusdem Sedis Apostolicae apud Sacram Caesar. ac Regiam Mattem Ferdinandum Tertium et vniuersum Romani Imperii districtum legato cum facultate de latere Nuncio et c. Dno et Patrono mihi obseruamo. Viennam.«

Romae 1640. 28. Junii. Episcopi Zagrab. Benedicti Vinković informatio de episcopo Vretanensi Maximo Predojević.

Arh. Vatic. Nunt. di Germania: »Lettere di ogni genere riscontrate« 1640.

In loco citato Archivii Vaticani archetypa duarum informationum Zagrabiensis episcopi Benedicti Vinković datarum ad Nuntium Viennensem Gasparo Matthei sub titulo: »Super fundatione episcopatus Vretaniensis pro Vallachis in dioecesi Zagrabiensi ac Sclauoniae et de conuersine Vallachorum,« inveniuntur. Quarum prima 14. Junii 1640., altera 28. Junii 1640 scripta est. In secunda informatione inter verba primae: Praetacti clerici et laici Raschiani in dioecesi Zagrabiensi residentes non solum essent schismatici...« et verba: »De scientia episcopi et sacerdotum...« hoc complementum adest: »Qualiter eppus praetactus Vallachorum (Maximus Predović) suique monachi ratione praescriptorum et aliorum errorum

sibi obiectorum se coram me episcopo Zagrabiensi excusauerint, sequentia indicant:

Praescripta uerba et facta catholicae religioni aduersantia, ubi per episcopum Valachorum, monachos item et alios sacerdotes suos, per ipsos Valachos partim dici, partim fieri inaudiuissem, non uolens amplius in dioecesi mea tolerare, misi ad praetactum episcopum certos meos nuntios, honorabiles uiros ecclesiasticos in theologia, iure canonico et philosophia peritos, ad inquirendum, an praemissa clerus ac populus Valachorum crederent, docerent et facerent. Quod si crederent, docerent ac facerent, ut ab iisdem ueluti erroneis abstinerent.

Qui mei nuntii, ubi ad eosdem: uidelicet episcopum et monachos in monasterium illorum Marcha dictum anno Domini 1639. die 5. mensis Aprilis peruenissent, illisque supra de erroribus Valachorum praescripta proposuissent et ex illis quaesiuissent, num talia ipsi: episcopus uidelicet, monachi et sacerdotes Valachorum cum populo crederent, docerent et facerent, tunc quaedam coram iisdem meis nuntiis negarunt, quaedam ambagibus inuoluerunt, in quibusdam se ipsos declararunt hoc est, ut iuridice loquamur, nonnulla qualificarunt.

Volens ipsemet de praemissis certior fieri, nuntiaui aliquoties episcopo praenominato Vrataniensi Valachorum in dioecesi mea Zagrabiensi residentium, ut ipsemet ad me ratione certae collocutionis ueniret. Promisit quidem se semper uenturum, quoties uocatus fuisst, non tamen uenit prius quam anno uno post meam primam uocationem elapso. Et quidem praesenti 1640. in festo ascensionis Christi cum duobus suis monachis aduenit.

Quibus aduenientibus acceptaque colloquendi occasione tandem ex illis episcopo uidelicet praetacto et duobus suis monachis quaesiui, num illa absurda supra consignata ipsi aut sui populi crederent, docerent et facerent et c. Negarunt coram me iureiurando, negando, in poenam uitam suam ponebant dicentes: Si comprabatum fuerit, quod talia uel crederemus, uel docceremus, uel fecissemus aut per Valachos fieri curassemus, uita nobis adimatur.

Quibus auditis statim in mentem occurrit diuinum illud: omni spiritui credere noli, nec facile credendum esset illi. Ideo probandi essent spiritus, an a Deo, uel aliunde sint.

Ego quoque uolens probari illos episcopum uidelicet praedictum Valachorum et suos monachos, num ueritatem dicerent hoc est, num schismatici an catholici essent, institui disputationem apud mensam de erroribus illis graecorm schismaticorum, propter quos iidem graeci schisma facientes ab unione ecclesiae occidentalis et per consequens Romanae et ab obedientia Summi Pontificis recesserunt, ubi unus ex archidiaconis meis mensae accumbens errores illos schisma fouentes oppugnare et exinde schismaticos errare ex

scriptura et rationibus ostendere coepisset, mox tam episcopus praescriptus Valachorum, quam sui duo monachi pro illorum possibilitate et exigua scientia (cum sint ignarissimi) Graecorum errores defendere temeritate potius, quam aliqua alia firmitate coeperunt. Unde iterato in suspicionem achismatis uenerunt, quod uidelicet adhuc essent ueri schismatici et non catholici.

Ultimatim, ubi praetactus episcopus a me discedere uoluisset, quaesiuit ex me dicens: Quid uis, ut faciam? Cui ubi dixissem: Fac ea, quae te coram Ceasare et Nuntio Aopstolico facturum promisisti, tunc quando pro episcopatu Vretanienesi Valachorum tibi conferendo sollicitasti et cum etiam tibi collatus fuisset. Respondit se pro posse fecisse et facere uelle, immo et in hunc finem professionem fidei coram Emminentissimo Dno Palloto, cardinali, pro tunc apud Caesaream et Regiam Mattem Nuntio Apostolico existente, fecisse. Cui cum subiunxissem: Si professionem fidei coram praenominato Dno Nuntio Apostolico Palloto fecisti, credis ne adhuc, quod Sancta mater ecclesia catholica ac per consequens Romana credit ac docet? Respondit: Quod sancta mater ecclesia catholica orientalis credit et docet, hoc et ego credo et doceo. Ubi autem ex uoce hac Orientalis iterato in supsicionem uenisset, quod esset schismaticus, subiunxi: ecclesia orientalis schisma fouet ac tenet et multos errores credit ad praesens. Respondit ille: Ego id credo et doceo, quod orientalis catholica ecclesia docet et credit, quia in illa multi magni uiri e Sancti Patres fuerunt. Cui ubi replicassem: Fuerunt quidem olim in orientali ecclesia multi magni uiri et Sancti Patres, ast ante schisma per Graecos et alios orientales factum, post schisma autem factum nullus magnus uir in orinetali ecclesia repertus est, nullus etiam pro Sancto habitus fuisset. His a me dictis reticuit et ad monasterium cum schismate (ut ego ex praemissis credo) discessit, quod etiam ex sequentibus credi postest«.[23]

Romae an. 1640. Augusti 20. »De Maximo Vallachorum Montis Feletrii episcopo schismatico«.

Acta S. Congreg. de Prop. fide v. 14. fol. 139 n. 17.

Congregatio 268. die 20. Augusti 1640.

Referente Emminentissimo Domino Cardinali Spada litteras Nuntii (Gasparo Matthei) do Maximo, episcopo Vallachorum mon-

[23] Congregatio de Propaganda fide ad Nuntium Viennensem Gasparo Matthei duo exemplaria professionis fidei ob hanc causam misit, ut Maximus Predojević professionem fidei eddere posset. Alterum exemplar titulum habet: »Professio othodoxae fidei ab orientalibus facienda iussu S. S. Dni Nostri Urbani PP VIII. edita Romae 1634.« Professio in lingua latina et graeca conscripta est. Alterum exemplar solum latina lingua ornatum est.

tis Feletrii schismatico, et medium, quo posset spiritualiter succurri dictis Vallachis, ab episcopo Zagrabiensi propositum per promotionem scilicet fratris Raphaelis Croati, ordinis minorum de obseruantia, ad aliquam ecclesiam episcopalem in partibus infidelium cum uicariatu Apostolico in locis dictorum Vallachorum, cum Dnus frater Raphael congruam substentationem habeat instrumento Zagrabiae stipulato die 22. Junii 1640. Sacrae Congregationi exhibito, et consequenter eidem Maximo circa eius redditus non conferatur praeiudicium: Emminentissimi praesules mandarunt praefato Nuntio scribi, ut negotium praefati Maximi expediri curet, quia non uidetur tutum, ut cura dictorum Vallachorum committatur schismatico praelato, qui non solum non paruit mandato de ueniendo Romam ad petendam confirmationem et consecrationem illi in nominatione imperiali iniuncto, sed ad schismaticos auersit et ab eis consecrationem obtinuit, idque etiamsi ille catholicus fiat et professionem fidei emittat, nisi aliquis alius episcopus, de quo possimus confidere eidem Maximo superintendens constituatur, praesertim cum dictus Maximus indoctus est et adiutore et instructore indigeat.

Romae an. 1640. Augusti. Sacrae Cong. de Propaganda fide decretum de Maximo Predojević, episcopo Marčensi, qui episcopatu deiciendus sit. Si hoc impossibile sit, tunc titularem episcopum in partibus infidelium in hunc finem nominandum esse, ut Maximum et populum ad fidem catholicam adducat.

Archiv. Vatic. Nuntiatura Germaniae: »Lettere di ogni genere riscontrate« fasc. 7. fol. 504. Orig. Arch. de Prop. fide: Lettere Volgari vol. 20. fol. 81. 82.

Molto Illustre e Rmo signore come fratello!

Questi miei Emminentissimi Signori S. intorno al negotio di quel Massimo, Vescouo nominetto di Vallachia del Monte Feletrio, che Vostra Signoria ha scritto essere stato chiamato costì, stanno in Decretis di ciò, ch' altre uolte le hanno significato non parendo loro bene, che quel Vescouado habbia uno scismatico, che non solo non ha ubbedito all' ordine di uenir a Roma a chieder la confirmatione e consegratione ordinatagli nella nominatione, che fece di lui l' Imperatore Ferdinando 2. di gloriosa memoria a quella Chiesa, ma se n' andò piutosto dal Patriarcha scismatico per farsi, come fece, consegrare. S' aggiunge, ch' egli è persona ignorante e perciò sebene facesse la professione della fede Catholica prescritta agl' orientali, non si possiamo assicurar di lui, se non ui si costituisce sour' intendente un altro Vescouo, del quale si potessimo fidare. Però Vostra Sig. ueda di trattar di nuouo con Sua Maiestà per pigliar il ripiego, che propone il Vescouo di Zagabria di leuar da quel Vescouado il sudetto Massimo, o uero uolendosi

ritener, con fargli far la professione della fede, si crei un Vescouo con titolo in partibus infidelium promettendo detto Vescouo di Zagabria di prouederlo del necessario sostentamento, acciò assista al detto Massimo, e procuri di confermarlo bene nella fede Cattolica e di ridurre li sudetti Vallachi dallo scisma alla medesima fede Cattolica. E per fine a Vostra Signoria mi offero e raccomando. Roma 31. Agosto 1640. Di Vostra Sig. come fratello affmo Cardinalis Antonio Barberini. Francesco Ingoli, Segretario.

Inscriptio: »Mons. Nuntio di Germania«.

In tergo: »Romae 31. Agosto 1641. Colendissimo Antonio, Prefetto Card. Sag. Congregat. Per quel Massimo Vescouo di Vallachia«.

Romae an. 1640. 10. Novembris. Francisci Ingoli, secretarii S. Cong. de Prop. fide, litterae de coadiutore Maximi Predojević, episcopi Valachorum, Raphaele Levaković, qui media necessaria pro sustentatione habeat quique dictum episcopum ad fidem catholicama convertere debeat.

Arch. Vat. Nunt. Germania: Lettere di ogni genere fasc. 7. fol. 502. Orig.

Illmo Rmo Signore mio ossmo!

Raccordo a Vostra Signoria Illma il negotio del Vescouo di Vallachi del Monte Feletrio, ch' almeno, se li potrebbe dar per coadiutore il padre fra Raffel Croato, il qual ha da sua parte il necessario sostetamento con publici istrumenti, che ha presentato alla Sacra Congregatione, e potrebbe ridurre il detto Massimo alla Santa fede e far gran frutto in detti Vallachi.

Humilissimo e deuotissimo Francesco Ingoli.

Roma 10. di Nouembre 1640.

Monsignore Nunzio di Vienna.

In tergo: »Romae 10. nouembre 1640. Mons. Ingoli P. S.«

Romae an. 1640. 12. Januarii. Franciscus Ingoli Nuntium Viennensem certiorem facit se aegre ferre Raphaelem Levaković episcopum Seniensem non esse nominatum.

Arch. Vat. Nuntiat. Vienna: »Lettere di ogni genere riscontrate 1640.« fasc. 7. fol. 242. Orig.

Illmo e Rmo Sig. mio ossmo!

Mi spiace, che non sia stato in tempo l' instanza del Padre Rafaele per il Vescouato di Segni, perchè come benemerito della Natione Illyrica era degno di questa Chiesa. Intanto ringratio con tutto l' animo V. S. Illma della prontezza mostrata in fauorire la

mia humilissima intercessione per detto Padre, della quale mi le professo obligatissimo per riserua in ogni sua occorrenza, se si compiacerà farmi degno delli suoi comandamenti. E per fine le bacio humilmente le mani. Roma 12. di Gennaro 1640. Di V. S. Illma e Rma humilissimo e deuotissimo seruitore Francesco Ingoli.

Inscriptio: »A Monsig. Nuntio di Germania Ratisbona«.

In tergo: »Roma 12. Giugno 1641. Monsignore Ingoli. Risposta«.

Romae an. 1640. Novembris 24. Franciscus Ingoli memorialem libellum Rafaelis Levaković, in quo ab imperatore Ferdinando III. episcopatum Seniensem petit, ad Nuntium Viennensem mittit.

Arch. Vatic. Nunt. Vien.: »Lettere di ogni genere riscontrate 1640.« fasc. 7. fol. 486. Orig.

Illmo e Rmo mio signore Ossmo!

Il Padre Rafel Croato Benemerito dela Sac. Cong. de prop. fide m' ha dato l' aggionto Memoriale aspirando al tenuissimo Vescouato di Segna, acciochè supplichi Vostra Signoria Illustrissima... però saremo a tempo di uolere fauorirlo presso sua Maestà. E perchè questo Padre s' esce dalla Religione, può far più seruizio a Santa Chiesa, ch' haurà commodità di stampar alcune sue opere et altri libri in lingua Illyrica per seruizio di popoli schiauoni, supplico Vostra Signoria Illma a restar seruita di raccomandarlo caldamente per detto Vescouato all' Imperatore. E persona dotta, che può far gran bene nel popolo, ch' haurà sotto il suo gouerno, e potrà, come ho detto, colle sue compositioni fruttificar assai nella uigna del Signore. Il detto Padre è conosciuto in corte Cesarea, perchè fu mandato per seruitio di Santi luoghi dalla Sacra Cong. a Sua Maestà e fece molto bene il seruitio. Fu anche spedito in Polonia per il medesimo effetto et si portò benissimo e finalmente fu mandato per negotio graue al Princ'pe di Vallachia con Breue di Nostro Signore e fece anche colà il debito suo, sichè si porta a Sua Maestà soggetto non solo degno di quella tenuissima Chiesa, ma di magiore. Finisco con baciar a Vostra Sig. Illma humilmente le mani. Roma li 24. nouembre 1640. Di V. S. Illma e Rma Humilissimo e deuotissimo seruitore Francesco Ingoli.

Inscriptio: »Illmo Arciuescouo d' Athene, Nunzio di Nostro Signore Ratisbona inclusa«.

P. S. »Credo sia bene non nominar la Sac. congregazione per le cose, che possano in materia de seminarii del Sig. card. d' Harrach«.

Viennae an. 1640. Libellus memorialis, in quo Rafael Levaković Ferdinandum III., imperatorem, rogat, ut se episcopum vacantis

*

episcopatus Seniensis nominet. Describuntur genealogia et merita Levaković.

Arch. Vatic. Nunt. Vien.: »Lettere di ogni genere riscontrate 1640.« fasc. 7. Exemplar.

Sacra Cesarea et Regia Maestà Signore, Signore Clementissime! Fra Raffaele Leuakouich Crouato Min. Osseruante dell' ordine di San Francesco, Teologo Lettore e Predicatore generale e Padre dell' ordine, quale molti anni ha seruito la Santa Chiesa in corregere e riformare li libri ecclesiastici, che seruono alli Preti et altri Religiosi della Chiesa Illirica e particolarmente a quelli della Diocesi di Segna e di Modrusia in celebrar le Messe e ministar li Santissimi Sacramenti et hora sta a Roma per stampare il Breuiario Romano tradotto e corretto da lui nella lingua Slaua per beneficio delli sudetti. Li suoi parenti anco in particolare Luca Hrastouaczki suo Zio, Christofforo Kotromanno, suo fratel cugino e Mattia Leuacouich, suo fratel carnale hanno seruito con armi la Maestà Vostra e la Maestà della pia memoria del Padre di essa nelle passate guerre et in attuale seruitio ui hanno lasciato la uita. Vacando adonque la Chiesa di Segna, sotto di cui ministratione si troua quella di Modrusia unita, per obitum del q. fra Gian Battista Agatich, che è passato ad altra uita alli 30 di Ottobre del presente anno 1640., e sepolto a Tarsatto nella Chiesa del Monastero de frati Minori osseruanti, si supplica la Maestà Vostra conferir questo Vescouato di Segna con l' annessa Amministratione di Modrusia al sopradetto Padre Raffaele Leuacouich, vassallo et subdito nato della Maestà Vostra, siccome prima la felice memoria di Ferdinando II. gliel' haueua dato, quando s' era sparsa uoce, che fosse morto quel Vescouo. Che l' oratore restarà sempre pregando per la conseruazione e felice Imperio della Maestà Vostra et haurà maggior occasione impiegar la sua persona in seruizio suo e delli suoi fedeli. Quam Deus quam diutissime saluam et i ncolumem pro bono orbis et Imperii conseruet.

In tergo: »Alla Sacra Cesarea e Regia Maestà di Ferdinando Terzo Sig. Sign. Clementissimo. Per il fra Raffaele Leuacouich, Croato, Min. osseruante«.

Romae an. 1640. 15. Decembris. Franciscum Ingoli Nuntium Apost. Viennensem Gasparus Matthei Ratisbonae commorantem episcopum Zagrabiensem Benedictum Vinković solutionem pro episcopatu Uscochorum urgere certiorem facit.

Arch. Vatic. Nunt. Gemania: »Lettere di ogni genere riscontrate« fasc. 7. fol. 503. Orig.

Illmo e Rmo Signore ossmo!

Non hauerei data molestia a Vostra Signoria Illma nel negozio di Vallachi del Monte Feletrio, se il Vescouo di Zagrabia non sollecitasse la speditione con multiplicar lettere, sapendo, quante occupationi habbino li Ministri Imperiali e li Nuntii nell' occorrenze delle Diete.

Roma li 15. Decembre 1640.

Humilissimo e deuotissimo seruitore Francesco Ingoli.

Inscriptio: »Monsignore Nunzio in Germania Ratisbonae«.

In tergo: »Roma 15. decembris 1640. Monsignore Ingoli«.

Romae an. 1641. 21. Aprilis. Ingoli ad Gasparum Matthei, Nuntium Viennensem, informationem episcopi Zagrabiensis Vinković de episcopo Vallachorum Maximo Predojević mittit.

Arch. Vatic. Nunziatura di Vienna. Lettere di ogni genere 1641. fasc. 8. f. 257. Architypum.

Illustrissimo e Reuerendissimo signore mio osseruatissimo,

Si mandò a Vostra Sig. Illma l' informatione, che hebbe la Sacra Congregatione circa quel Monaco Massimo da Monsignore Vescouo di Zagabria, dal quale potrà essa in ogni occorrenza farsi dar quela piu esatta contezza, che le farà bisogno. Le do intanto auuiso di hauer riceuute le due delli 31. di Marzo insieme con la relatione dell Alunnato di Gratz, che si referirà nella Sacra Congregatione generale. Et a Vostra Sig. Illma bacio humilmente le mani. Roma 21. di Aprile 1641. Di V. S. Illma e Revma humilissimo e deuotissimo seruitore Francesco Ingoli. Inscriptio: »Monsignore Nuntio in Vienna«.

Romae an. 1641. Julii 2. »De prouisione episcopi Vallachici Montis Feletrii petita ab episcopo Zagrabiensi. — De fratre Raphaele Croato (Levaković), ordinis minorum de observantia petito pro suffraganeo.«

Acta S. Congreg. de Propaganda fide v. 14. fol. 369. n. 19.

Congretio 278 die 2. Julii 1641.

Referente Emminentissimo Dno Cardinali Caetano litteras episcopi Zagrabiensis eiusque instantiam, ut frater Raphael Croatus, ordinis minorum de obseruantia, promoueretur ad aliquam ecclesiam episcopalem in partibus infidelium eique daretur suffraganeus, ut possit habere curam Valachorum Montis Feletrii suae dioecesis ritus graeci nunc sub regimine Maximi episcopi schismatici ordinatique a schismaticis contra mandatum glorios. memoriae Ferdinandi 2., imperatoris, qui eidem Maximo iusserat ad accipiendum a Summo Pontifice consecrationem, Sacra Congregatio fecit tres

difficultates, quarum altera est, quod non constat Vallachos praefatos et Montem Feletrium esse de dioecesi Zagrabiensi, immo ex relationibus alias habitis multi ex praedictis Vallachis in aliis uicinis dioecesibus habitant. Altera uero est, quod frater Raphael, cum sit latini ritus, curae praefatorum Vallachorum ritus graeci praefici non debet iuxta dispositionem sacrorum canonum et praesertim capitis: Quoniam de officio ordinarii. 3a est, quod non habentur a *nuntio caesareo necessariae informationes circa difficultates*, quae possunt occurrere cum moderno imperatore circa remotionem Dni Maximi et circa sensum, quem imperator hac in re sit habiturus.

Romae 1641. 13. Julii. Praefectus Congregationis De Propaganda Fide Antonius Barberini Nuntium Apost. Viennensem Gasparum Matthei de litteris episcopi Zagrabiensis Benedicti Vinković desiderantis, ut Raphael Levaković suffraganeus pro Vallachis nominetur, certiorem facit necessariasque informationes supra hoc negotium petit.

Arch. Vatic. Nunziat. di Vienna. Lettere di ogni genere 1641. fasc. 8. Prop. f. Lett. volgari vol. 20. fol. 173. Archetypum.

Molto Illustre e *Reuerendissimo* Signore come fratello. Desiderando il Vescouo di Zagabria, che si dasse al Padre Rafaele Croata, Min. Osservante un titolo in partibus infidelium per farlo suo suffragano, acciò habbia cura de Vallachi del Monte Feletrio di Rito Greco, ch' ora sono gouernati da quel Vescouo Massimo scismatico, questa Sacra Congregatione hauendo in questo negotio alcune difficoltà ha ordinato, che Vostra Signoria s' informi bene, se detti Vallachi et il sudetto Monte Feletrio ueramente siano sotto la Dioecesi Zagrabiense, poichè qui da altre informationi si è ueduto, che molti di detti Vallachi habitano in altre conuicine Dioecesi, e perciò desidera ancora saper quanti Vallachi e quali siano le Dioecesi, oue al parte dimorino. In oltre non hauendosi qui le necessarie informationi, che gia furono commisse a Vostra Signoria circa le difficoltà, che possono occorrere col *moderno Imperatore nella rimotione* del *sudetto* Vescouo scismatico, e di che senso sia la Maestà Sua in questo negotio, ella uederà di far le diligenze, che in ciò se le ordinarono e darme poi il douuto auuiso.

Che per fine me l' offro e raccomando. Roma 13. Luglio 1641. Di Vostra Signoria come fratello affetuosissimo Cardinale Antonio Barberini. Francesco Ingoli Segretario. Monsignore Nuntio in Germania.

In tergo: Al molto Illustre e Reuerendissimo come fratello Nuntio di Nostro Signore Viennae.

Romae an. 1641. 30. Nouembris. Francisci Ingoli, secretarii Congr. de Propaganda Fide litterae ad Nuntium Viennensem Gasparum Matthei de nominatione Raphaelis Levaković in suffraganeum Zagrabiensis diocesis pro Valachis datae.

Arch. Vat. Nunt. di Vienna. Lettere di ogni genere 1641. fasc. 8. Archetypum.

Illustrissimo e Reuerendissimo Signore mio colendissimo!

Godo del saluo arriuo del Vostra Signoria Illustrissima costà, come farò sempre d' ogni suo prospero auuenimento. E perchè ella m' accenna di uoler ripigliar i negoti, che per le oltre sue occupationi fu gia necessario intermettere, m' occorre auuisarla, che hauendo Monsignore Vescouo di Zagabria posto da parte il pensiero della depositione di Massimo Pietrouich con restringersi solamente a far instantia, se le conceda per suffraganeo della sua Chiesa Zagabriense il Padre Rafael Crovato min. oss. con un titolo in partibus a fine di souuenir ne bisogni loro spirituali molte milla di Vallachi della medesima Diocesi. Basterà che lei s' intenda costì, che concorra il placet di Sua Maestà Cesarea nella persona del medesimo Padre, il quale sarà prouisto di competente assegnamento per sostentarsi dal sudetto Monsignore di Zagabria. Roma 30. Nouembre 1641. Di Vostra Signoria Illustrissima e Reuerendissima humillissimo e deuotissimo seruitore Francesco Ingoli. Monsignore Nuntio Viennae.

In tergo: Roma 30. Nouembro 1641. Monsignore Ingoli.

Fr. Ingoli propria manu addidit: »Finite (?) le cose politiche, spero che Vostra Signoria Illustrissima attenderà alle ecclesiastiche. Et intorno al negozio di Massimo, Vescouo scismatico di Valachi, hauendo il Padre Rafelle, che è stato alcuni mesi in quelle parti guadagnato l'accordo di detto Massimo e sperando di redurlo all' unione con questa Santa Sede. Monsignore Vescouo di Zagrabia giudica esser meglio lasciare il trattato della di lui deposizione, seben ha fatto errore in non uenir a Roma a consecrarsi conforme li fu ordinato nella nomina, che fece Ferdinando II. di gloriosa memoria, e uedere di cathehizarlo. Però basterà di dar conto a Sua Maestà del senso di Monsignore di Zagrabia, acciò, se la congregatione parlare ordinata da Sua Beatudine sopra l' istanza di detto Vescouo, che facilmente si terrà giouedi prossimo approuasse il parere del detto prelato, si possa esseguire con la saputa della Maestà Sua, dalla qual facilmente disegneranno lettere a suoi capitani di quei Vallachi, acciò assistino al detto fra Rafelle.

Romae an. 1641. Decembris 8. Sacrae Congregationis de Propaganda fide decretum de Maximo Predojević, episcopo Vallachorum, secundum relationes Raphaelis Levaković.

Arch. Vatic. Nunz. Vienna. Lettere di ogni genere fasc. 8. Orig. Acta S. Cong. Prop. f. vol. 14. fol. 492. n. 1.

Die 8. Decembris 1641. fuit Congregatio particularis circa Vallachos diecesis Zagrabiensis alias Montis Veletrii in palatio Eminentissimi Domini Cardinalis Spada, cui interfuerunt cum Eminentia Sua Dominus Cardinalis Pamphylius, et RR. PP. DD. Maraldus et Paulutius.

In ea relatis statu praefatorum Vallachorum numero circiter 14 millia sub cura et regimine Maximi Petrouich, Episcopi schismatici, et simul eorundem Vallachorum erroribus, qui sunt iidem cum erroribus Graecorum damnatis in Sacro Concilio Florentino, et deinde instantia R. P. D. Benedicti, Episcopi Zagrabiensis, ut daretur ei pro Coadiutore uel Suffraganeo cum titulo in partibus infidelium R. P. Raphael de Croatia, ordinis min. de obseruantia, linguam Vallachorum praefatorum callens eorumque Rituum et errorum gnarus et sufficienti ad uictum redditu annuo ab eo prouisus, donec uixerit, quia mediante ipso adspirante Diuina gratia sperat non solum Vallachos praefatos et Maximum, eorum Episcopum ad Ecclesiam Catholicam perducere, sed poterit etiam spiritualibus plurimorum dioecesanorum suorum latini Ritus inter praefatos Vallachos degentium necessitatibus prouidere, quod per se ipsum ob dioecesis amplitudinem et per aetatem praestare nequit, eorumque peculiarem curam ut conuenit, habere: Congregatio audito praefato P. Raphaele, qui opportune interrogatus respondit ad interrogationem ei factas circa dictos Vallachos, praefatum Maximum et Episcopum Zagrabiensem censuit: Primo negotium esse diligentius examinandum, iussitque eidem fratri Raphaeli, ut quae uoce significauit, scribat et scriptum per manus mittatur.

2. dixit:negotium huismodi per uiam Coadiutoris esse dirigendum, cum illa sit magis iuri communi conformis.

3. Episcopum Zagrabiensem, si negotium iuxta eius instantiam cum beneplacito Sanctissimi deffiniatur, ante omnia assensum Imperatoris, uti Vngariae Regis, obtinere debere.

4. Et ultimo, cum praefatus Maximus Imperatoris Ferdinandi II.i mandatum, ut Romam ueniret pro consecratione sua, contempserit, et pro illa Patriarcham Scismaticum de Pech nuncupatum adierit, tutius esse pro salute praefatorum Vallachorum replicare Nuntio Caesareo pro remotione totali praefati Maximi.

Franciscus Ingolus, Secretarius.

Romae an. 1641. Decembris 12. Ingolus Nuntio Viennensi decretum Congregationis de Prop. de episcopo Vallachorum Maximo et Rafaele Levaković mittit.

Arch. Vat. Nunz. Vienna. Lettere di ogni genere fasc. 8. f. 74. Orig.

Illustrissimo e Reuerendissimo mio signore osseruatissimo!

Acciò Vostra S. Illma possa accertar meglio il senso della Sacra Cong. in materia di Massimo, Vescuuo de Vallachi, e del Padre Rafaele Croato, inuio a Vostra S. Illma, di stessa la Congregatione ultima tenuta sopra questo negotio. E perch' in quella è quanto potrei io in questa lettera significarle, non dirò altro in questa materia.

Roma li 12. decembre 1641. Humilissimo e deuotissimo seruitore Francesco Ingoli.

Inscriptio: »Monsig. Nuntio Vienna. Inclusa«.

Prikazi, izvještaji, bilješke.

Kraljevstvo Kristovo i svetkovina Krista kralja.

Dr. Stjepan Bakšić.

Sv. Otac papa Pio XI. izdao je 11. prosinca 1925. encikliku »Quas primas«, kojom se ustanovljuje liturgička svetkovina Krista kralja. Ona se imade slaviti posljednje nedjelje u mjesecu listopadu t. j. one nedjelje, koja je najbliža svetkovini sviju svetih. Izričita je želja sv. Oca, istaknuta i u samoj enciklici, da puk bude točno poučen o važnosti i značenju novog blagdana. Ova želja sv. Oca imade svoj oslon u posebnom zamašaju i utjecaju, koji nova svetkovina Kristovog kraljevstva treba da vrši u javnom životu. Iznijet ćemo stoga ovdje sadržaj i značenje Kristovog kraljevstva, označiti bogoslovske izvore, na koje se ono oslanja i navesti praktično njegovo značenje osobito s obzirom na osnivanje svetkovine Krista kralja.

I. Značaj i bogoslovski temelj Kristovog kraljevstva.

Kristovo kraljevsko dostojanstvo može se posmatrati s dvostrukog stajališta. To jest mi možemo promatrati Krista u koliko je Sin Božji, pravi Bog i u koliko je pravi čovjek.

1. Krist kao Bog pravi je kralj.

Kad ovdje govorimo o Kristovom kraljevskom dostojanstvu nipošto ne mislimo nadulje raspravljati o Kristu, koliko je Bog. Kao Bog on je bez svake sumnje apsolutni gospodar svega, te je sve stvorenje u potpunom, apsolutnom vezu ovisnosti o njegovu bitku, njegovim zakonima i providnosti. U toj su ovisnosti sva razumna i nerazumna stvorenja.

Ovaj karakter apsolutne ovisnosti o Kristu kao Bogu treba tek napose naglasiti s obzirom na čovječanstvo. Kristovu naime božansku vlast i kraljevstvo treba da priznaje i pojedinac i državne

zajednice kao organizirane cjeline. Razlozi su očiti. U državnu zajednicu ulazi čovjek po nagonu prirodnog zakona, koji se u čovjeku očituje kao razumna težnja, da u proširenoj zajednici zadovolji onim potrebama intelektualnoga, moralnoga i fizičkoga života, koje ne može ostvariti ni kao pojedinac ni kao član obitelji. Jer je pak čitava narav čovječja sa svim svojim težnjama od Boga, očito je, da su i državne zajednice upravo kao takove od Boga i da su kao takove dužne iskazivati Bogu i Kristu potpunu kraljevsku čast i poštovanje. Ove izvode naravnog umovanja potvrđuju i riječi objave. Sv. Pavao otvoreno kaže: Nema vlasti nego od Boga. Prema tome svu vlast i auktoritet, kojim vrhovni upravnici naroda vrše u puku najvišu zakonodavnu, sudačku i kaznenu vlast, imadu ti upravnici ne od sebe ili naroda, nego od Boga, u čije ime upravljaju i vladaju. Isus Krist dakle u koliko je Bog, jest u pravom smislu: Rex regum et Dominus dominantium.

No ovdje treba da riješimo drugo pitanje: da li naime Kristu pripada kraljevsko dostojanstvo i vlast i u koliko je čovjek; nadalje, kakav je opseg i karakter te kraljevske vlasti.

2. Krist je kralj i kao čovjek.

Odlike Krista kao kralja ne samo koliko je Bog, nego upravo koliko je čovjek, obilno su sadržane u vrelima objave Staroga i Novoga zavjeta.

Sveto Pismo ponajprije izričito naziva Krista čovjeka kraljem i pripisuje mu kraljevsku čast.

a) To se potvrđuje već u knjigama Staroga Zavjeta, naročito pak u psalmima i prorocima. Tako se na pr. u psalmu 2. govori: »Ja sam od njega postavljen kraljem nad Sionom, svetim brdom njegovim (hebr.: Ja ga pak pomazah za kralja nad Sionom, svetim brdom mojim). Traži od mene i dat ću Ti narode u nasljedstvo Tvoje i krajeve zemlje za posjedovanje Tvoje«.

Dokazna je snaga ovoga mjesta jaka, jer je mesijanski karakter spomenutog psalma utvrđen i vjekovnom tradicijom i sv. Pismom N. Zavj. (Djel. Ap. 4, 25—29, Hebr. 1, 5; 5, 5). U psalmu pak 109., čiji mesijanski karakter priznaje ne samo kršćanska nego i židovska tradicija, kaže se: »Reče Gospod (Jahve) Gospodu mojemu, sjedi ob desnu moju, dok postavim neprijatelje tvoje za podnožje nogama tvojima. Žezlo sile dat će ti Gospodin sa Siona: gospoduj posred neprijatelja svojih«. Da je »Gospod«, kome govori Jahve ista ličnost s Mesijom, potvrdio je i sam Krist u razgovoru s farizejima priznavajući se Davidovim potomkom i tražeći od njih razjašnjenje, kako je moguće da David svoga potomka naziva »Gospodinom« (Mat. 22, 41—46). Nakon ovoga nema nikoje sumnje da je u ps. 109. zajamčena kraljevska čast Mesije — Krista čovjeka.

Psal. 71,* također ističe kraljevski suverenitet budućeg Mesije. Tu se najprije riše pravednost i proširenje mesijanskog kraljevstva, a onda beskonačna slava Mesijina: »Pred njim će padati Etiopljani: i neprijatelji njegovi prah će lizati. Kraljevi iz Tarza i otoka donijet će darove. Kraljevi arapski i sapski danak će prinijeti. I klanjat će mu se svi kraljevi zemaljski: svi će narodi služiti njemu« (Psl. 71, 9—11).

Kraljevsko Kristovo dostojanstvo riše se i u psl. 88., gdje se spominju obećanja, koja je Gospodin dao Davidu, koji je tip Kristov: »A ja ću ga učiniti prvorođenim: višim od kraljeva zemaljskih. Na vijeke ću mu sačuvati milost svoju i zavjet moj vjeran je njemu. I produljit ću u vijeke vijeka potomstvo njegovo, i prijestolje njegovo kao sunce pred licem mojim«. (Ps. 88, 28—31, 37, 38).

Među prorocima rišu budućeg Mesiju kao kralja osobito Izaija. Jeremija, Daniel, Miheja i Zaharija.

Isaija (9, 6 i sl.) primjerice ovako opisuje buduće mesijansko kraljevstvo: »Mališ nam se rodio, i sin nam je dan, i stavljeno je kneževstvo nad ramena njegova; i ime će njegovo biti: Divni, Savjetnik, Bog jaki, Otac budućega vijeka, knez mira. Umnožit će se njegova vlast i miru ne će biti konca; na prijestolju Davidovom i na kraljevstvu njegovu će sjedjeti; da ga učvrsti i očeliči u sudu i pravdi odsele do vijeka«. Daniel pak proriče, da će Bog osnovati kraljevstvo, koje se ne će raspršiti do vijeka: »ono će satrti i ukinuti sva carstva, a samo će stajati zauvijek (Dan. 2, 44), a o Sinu čovječjem ili budućem Mesiji kaže: »I dade mu (Bog) moć i čast i kraljevstvo; i svi će puci, plemena i jezici njemu služiti; moć njegova, moć vječna, koja se ne će oteti i kraljevstvo njegovo, koje se ne će pokvariti (Dan. 7, 13, 14.) . Jednako Jeremija u proročkom zanosu kliče: »Gle idu dani, govori Gospod, u koje ću podignuti Davidu klicu pravednu, koja će kraljevati i biti sretna i učiniti sud i pravdu na zemlji« (Jer. 23, 5). Kako su opet pune dokazne snage o kraljevskoj časti Kristovoj ove Zaharijine proročke riječi: »Mnogo se raduj, kćeri Sionska, podvikuj kćeri Jerusolimska; evo kralj tvoj ide k tebi, pravedan i spasitelj, krotak i jaše na magarcu i na magaretu mladome magaričinu« (Zah. 9, 9—10).

b) Ovu istinu, za koju iznijesmo čvrsta svjedočanstva Staroga Zavjeta, u presjajnom svijetlu prikazuje sv. Pismo Novoga Zavjeta i to ponajprije na taj način, što Kristu kao čovjeku uopće pridijeva čast i dostojanstvo kralja.

Iznijet ćemo u potkrepu tek nekoja mjesta.

Anđeo navještujući Bl. Djev. Mariji tajnu utjelovljenja, svečano proglasuje: »Evo, začet ćeš i rodit ćeš sina, i nadjeni mu ime

* Nekoji ezgete drže, da ovaj psalam potiče od Salamuna, kad je uzašao na prijestolje Davidovo. No općenitije se misli, da ga je sastavio David već za vladanja svoga sina Salamuna.

Isus. On će biti velik i zvat će se Sin Svevišnjega, a dat će mu Gospodin Bog prijestolje Davida, oca njegova, i kraljevat će u domu Jakobovu uvijeke i kraljevstvu njegvom ne će biti kraja« (Lk. 1, 31 i dalje). Kraljevsku svoju čast zasvjedočio je i sam Krist. Zapitan naime od Pilata: »Kralj si ti?«, odgovara: »Ti kažeš ,ja jesam«. Iza uskrsnuća pak svoga govori apostolima: »Dana mi je sva vlast na nebu i na zemlji. Idite dakle i naučavajte sve narode...« (Mat. 28, 18, 19). Kraljevsko Kristovo dostojanstvo ističe nadalje Evan. Ivan riječima: »Milost vama i mir od onoga, koji jest... i od Isusa Krista, koji je svjedok vjerni i prvenac od mrtvih, i knez nad kraljevima zemaljskima« (Otkriv. 1, 4—5). Isti apostol i evanđelista Ivan gledajući posljednje događaje na svijetu govori o Kristu: »I vojske su nebeske išle za njim na konjima bijelim, obučene u platno bijelo čisto. I iz usta njegovih izlazi mač oštar... I ima na haljini i na bedru svome napisano: Kralj kraljeva i gospodar gospodara. (Otkr. 19, 14—16.). Konačno uzvišeno Kristovo kraljevstvo opetovano propovijeda i apostol Pavao. Tako n. pr. u I. Kor. 15, 23 sl. ističe, da je kraljevstvo Kristovo trajanjem vječno, raširenjem univerzalno, a unutarnjom snagom najmoćnije: »Onda je svršetak, kad preda kraljevstvo Bogu i Ocu, kad uništi svako poglavarstvo i svaku vlast i silu . Jer njemu valja vladati, dok ne podloži sve neprijatelje pod noge svoje. Kao posljednji će se neprijatelj uništiti smrt, jer je sve pokorio pod noge njegove. A kad veli, da je sve njemu pokoreno, jasno je, da je osim onoga, koji je njemu sve pokorio«. U poslanici pak Židovima, htijući istaknuti odliku Kristovu pred anđelima, govori isti apostol: »Jer Bog ne pokori anđelima budući svijet o kome govorimo« (Hebr. 2, 5), ali ga pokorio Kristu, jer, nastavlja apostol, stoji riječ pisma: »Sve si pokorio pod noge njegove. A kad mu je pokorio sve, ništa ne ostavi njemu nepokoreno.« (Hebr 2, 8).

c) Krist je dakle, kako nas uče nesumnjivi izvori objave, pravi kralj, u najpotpunijem smislu značenja. No za istinitost i dokaz prave, stvarne Kristove kraljevske vlasti pruža nam sv. Pismo ne samo one svoje izvore, gdje se Kristu izričito i s posebnom emfazom pridijeva kraljevsko dostojanstvo, nego i ona mnogobrojna mjesta, gdje mu se pripisuje vrhovna društvena vlast: zakonodavna, sudačka i izvršna. Ova je naime trostruka vlast sastavni dio kraljevske časti, koja i nije ništa drugo nego najviše stupanj te trostruke vlasti. Prema vrelima objave Krist je dakle izvršivao najvišu državnu vlast. U potkrepu ćemo iznijeti nekoja mjesta.

Kao zakonoša bio je Krist već prorečen po Isaiji 33, 22: »Gospodin je naime naš sudac, Gospodin je zakonoša naš, Gospodin je kralj naš, koji će nas spasiti«. Tu je službu vršio Krist u potpunom smislu. Prema punini vlasti, koju je primio, on stvara svoje zakone: »Ako me ljubite, držite moje zapovijedi« (Iv. 14, 15). »Ako moje zapovijedi uzdržite, ostat ćete u mojoj ljubavi« (Iv. 15, 10). Apo-

stolima govori, neka idu svijetom »učeći ih da drže sve, što sam vam zapovijedio« (Mat. 28, 20). U besjedi pak na gori opetovano prema starom zakonu ističe svoj riječima: » ja vam kažem...«. Apostol pak Pavao u poslanici Galaćanima piše: »Nosite bremena jedan drugoga i tako ćete ispuniti zakon Kristov« (Gal. 6, 2). Krist je nadalje puninu zakonodavne vlasti pokazao, kad je osnovao svoju crkvu odredivši temeljne zakone, koji treba da prožimlju njezin društveni uređaj i unutarnji život. Ova čvrsta istina objave nalazi svjedočanstvo i u crkvenom učiteljstvu. Koncil tridentinski definirao je protiv protestanata: »Ako tkogod kaže, da nam je Isus Krist dan od Boga kao otkupitelj, u koga se treba uzdati, a ne također kao zakonoša, kome se moraju pokoravati, neka je proklet«.

Sudačka je Kristova vlast također jasno istaknuta u sv. Pismu. Čitamo kod Ivana: »Jer otac ne sudi nikomu nego je sav sud dao Sinu, da svi poštuju Sina kao što poštuju Oca« (Iv. 5. 22.). Ta se sudačka vlast odnosi i na ljude u ovome životu: »Jer zato Krist umrije i uskrsnu i oživi da zavlada i mrtvima i živima« (Rim. 14, 9). Očito je, da se ovdje osobito kod Iv. 5, 22. radi o univerzalnoj sudačkoj vlasti Krista, u koliko je čovjek. Isključivu naime vlast sam suditi može imati jedino kao čovjek, jer kao Bog imade svu vlast zajedno s Ocem. Sv. Toma jednako, obazirući se na gore spomenuto mjesto iz sv. Ivana 5, 22., dokazuje, da se ondje radi o sudačkoj vlasti Krista kao čovjeka. Njegovo se izvođenje oslanja na tome, što već samo gledanje Boga sačinjava naše blaženstvo. Kad bi se dakle Bog u vlastitoj naravi pojavio pred grješnicima da ih sudi, već bi grješnici time što bi ga pogledali, postali blaženi. Stoga će se na sudu pojaviti samo Sin, koji jedini imade uzetu ljudsku narav. (In. Joan. lect. 4).

Konačno Kristova sudačka vlast imade i izvršnu snagu. Tä, on će na dan suda reći pravednicima: »Dođite blagosloveni«, a prokletnicima: »Odilazite od mene u oganj vječni«. Ta će se osuda odmah izvršiti, jer će ovi, kako govori pismo »otići u vječne muke, a pravednici u vječni život«. Kod Ivana 14, 2—3. govori Gospodin apostolima: »U kući oca moga mnogi su stanovi. A da nije tako kazao bih vam; jer idem da vam pripravim mjesto. I kad otidem i pripravim vam mjesto, opet ću doći i uzet ću vas k sebi, da i vi budete gdje sam ja«. Napose sv. Apostol Pavao obećaje pravednicima: »A vama, koje muče, pokoj s nama, kad se objavi Gospodin Isus s neba s anđelima sile svoje, u ognju plamenomu. Tada će kazniti one, koji ne poznaju Boga, i koji se ne pokoravaju evanđelju Gospodina našega Isusa. Oni će trpjeti kazan, propast vječnu, da budu zabačeni od lica Gospodnjega i od silnoga veličanstva njegova.« (II. Solunj. 1, 7—9). U apokalipsi konačno čitamo za Krista: »Ja sam prvi i posljednji i živi. I bio sam mrtav, ali eto sam živ u vijeke vijekova i imam ključeve od smrti i podzemlja« (Apok. 1, 17—18.).

Tako nam evo objava dokazuje ne samo, da je Krist kralj nego da u pravoj mjeri posjeduje trostruku kraljevsku vlast: zakonodavnu, sudačku i izvršnu.

3. Unutarnji teološki temelji Kristova kraljevskog dostojanstva.

Do sada smo na temelju pozitivnih dokaza objave pokazali, kako Kristu pripada prava kraljevska vlast sa svim najvišim odlikama, koje se uz nju uopće vežu.

Hoćemo li, da nam i pojam i činjenica faktične Kristove vlasti nad čovječanstvom bude shvatljivija, treba da ispitamo unutarnje razloge i temelje, zbog kojih je Krist-čovjek dobio od Gospodina ovoliko odličje.

Prvi i najjunutarnji temelj i razlog ove Kristove časti jest hipostatsko sjedinjenje njegove čovječje naravi s Božanskom osobom Sina Božjega. Snagom toga osobnoga ujedinjenja prima čovječja narav po nauci bogoslova toliku odliku, silu i dioništvo u božanskoj moći, koliko je uopće stvorena narav može da primi. Kao narav naime, koja je došla s Božanstvom u takvu vezu, od koje tješnije ne može da bude, dolikuje se i treba da bude božanstvu slična, što je više moguće. Zato vidimo u Kristu puninu znanja i milosti. Dosljedno kao ures čovječje naravi, koja je postala Božjom, treba da dođe i punina vlasti, u koliko je ljudska narav uopće može da primi. Budući pak da nije izvan okvira i protiv moći ljudske naravi da ona primi i izvršuje potpunu kraljevsku vlast i to ne samo duhovnu nego i svjetovnu, slijedi da je Krist kao čovjek, temeljem hipostatskog sjedinjenja stekao puninu vlasti tako te bi svojom ljudskom voljom mogao ljudima zapovijedati u svim pitanjima duhovnoga i svjetovnoga karaktera. Ovo hipostatsko sjedinjenje daje Kristu kao čovjeku prirođeno pravo na apsolutnu kraljevsku vlast, jer izvire iz unutarnje biti i naravi Krista čovjeka. To je pravo, koje je u Kristu neovisno od kojeg bilo stečenog prava. Zato i kaže sv. Ćiril Aleksandrijski: »On imade, da tu riječ kažem, gospodovanje nad svim svorovima, kojeg nije niti silom oteo, niti od druguda pribavio, nego ga ima po biti i naravi« (In. Luc. X.).

Ali uz ovo prirođeno pravo imade Krist kao čovjek i stečeno pravo na potpunu kraljevsku vlast nad čovječanstvom. To se pravo osniva na otkupljenju: »Nijeste pokvarljivim zlatom i srebrom otkupljeni, nego dragocjenom krvlju kao jaganjca bezgriješnog Hrista i neokaljanog«, govori sv. Pismo (I., Pet. 1, 18, 19). Zato »nijeste svoji, jer ste kupljeni velikom cijenom« (I. Kor. 6. 19, 20). Sv. Pismo izričito kaže, da je Krist otkupnom žrtvom došao do svoje slave i uzvišenja svoga imena: »Gledamo Isusa, koji je za smrt što podnese, vječan slavom i čašću, gdje milošću Božjom za sve kuša smrt« (Hebr. 2, 9). »Ponizio je sam sebe postavši poslušan do smrti,

do smrti na križu. A za to ga i Bog uzvisi i darova mu ime, da se u ime Isusovo pokloni svako koljeno onih, koji su na nebu i na zemlji i pod zemljom. (Fil. 2, 8—10). Ovom svojom otkupnom žrtvom Krist je u prvom redu zaslužio, da osnuje Crkvu, duhovno svoje kraljevstvo. U tom kraljevstvu on živi i vlada preko svojih zamjenika: pape i biskupa.

4. Svojstva Kristova kraljevstva.

Hoćemo li, da nam narav Kristova kraljevstva bude što shvatljivija i jasnija, treba da raščinimo još neka pitanja o karakteru Kristove kraljevske vlasti.

a) Pozitivni argumenti objave govore, da je Krist kralj. Vidjesmo i unutarnje razloge i temelje ovog uzvišenog kraljevskog dostojanstva. Ali rađa se pitanje, u kakvoj se ovisnosti nalazi suverenitet Kristov prema suverenitetu Božjem; suverenitet Mesije prema suverenitetu Jahve. Dali Krist vlada i ravna narodima u svoje ime, ili u ime Očevo. Dali je možda razdvojen auktoritet Očev ili je Otac svoju vlast predao u ruke Sina.

Nema ponajprije nikakove sumnje, da Jahve i Mesija, Bog Otac i Sin, imadu jedno i isto kraljevsko dostojanstvo, jer kao što je jedno božanstvo tako je jedno kraljevsko dostojanstvo. U Ocu je to dostojanstvo kao u počelu bez počela, a Sin ga je kao i cijelu narav primio i baštinio od Oca od vijeka. Među ljudima otac dajući baštinu sinu, sam se je lišava, dok u Bogu ostaje bogatstvo i punina snage u Ocu i ujedno kao baština prelazi na Sina. U tom nam je svijetlu jasna riječ sv. Pisma: »Traži od mene i dat ću Ti u baštinu i u posjedovanje Tvoje krajeve zemlje« (Ps. 2.). Kraljevstvo Sinovljevo ne isključuje istodobno i kraljevstva Očeva, što više, to je kraljevstvo jedno jedinstveno.

Ova kraljevska baština Sina prelazi na njegovu čovječju narav. Krist po svojoj čovječjoj naravi dobiva pravo da ravna i upravlja svijet po svojim zakonima, da ga sudi i da osudu svijeta izvrši. Bog, koji je gospodar sviju naših prava, čitavoga našega bitka, povjerio je u vremenu gospodstvo nad svijetom Kristu. Kristu je dana punina vlasti nad svijetom. Za to i kaže: »Dana mi je sva vlast na nebu i na zemlji« (Mt. 28, 19). Nije dakako Otac time lišen vlasti. Bog, koji je prvotni i fizički uzrok čitave kraljevske vlasti, daje tu vlast Kristu-čovjeku. Ali kao najsavršeniji kralj i nosilac apsolutnog suvereniteta daje mu je tako, da izvor i korjen i dostojanstvo kraljevsko ostaje u njemu. Krist vrši tu vlast u potpunom opsegu svoje volje, ali zbog tijesnog sjedinjenja s Božanstvom njegova slobodna volja kao instrumenat božanske volje, prvotnog uzroka svake vlasti, u potpunom je skladu s odlukama Božjeg promisla i odredbi. Kao instrumenat dakle božanske volje ali punim suverenitetom mogao je Krist da proglasi svoje kraljevstvo, da ga

vodi, ravna i upravlja do konca svijeta. On je to i učinio. I taj suverenitet bio je pravni naslov njegove osude. Protiv toga naslova on nije prosvjedovao, nego je dragovoljno umro htijući trpjeti za istinitost natpisa, koji je sadržavao njegovu krivnju: Jezus Nazarenus Rex Judaeorum.

b) Ova je Kristova vlast univerzalnog karaktera: proteže se na sve ljude. Ta je univerzalnost ponajprije očita iz veze, u kojoj stoje ljudi prema Crkvi. Svi ljudi naime treba da budu u vezi s Crkvom, pod pretnjom vječne kazne. Očito je stoga već temeljem Kristovog duhovnog suvereniteta u Crkvi, da spadaju svi ljudi pod Njegovu vlast. Rekosmo svi, i to ne samo u koliko su pojedinci, nego također u koliko su organizirani u državne zajednice. Kao što je naime u prirodnome redu obveza na temelju naravnog zakona, da religiju ispovijeda ne samo individuum kao takav, nego i društvena zajednica, tako je i u svrhunaravnom redu, gdje naravnu religiju zamjenjuje pozitivna religija Kristova, koja se čuva i naučava u posebnoj organizaciji — Crkvi — duhovnom kraljevstvu Krista Gospodina.

Krist je dakle suvereni kralj nad svima narodima preko Crkve koju je otkupljenjem zaslužio.

Otkupnom žrtvom zaslužio je nadalje Krist, da bude jedini posrednik između Boga i ljudi: »Jer je jedan Bog, i jedan posrednik Boga i ljudi, čovjek Krist Isus, koji dade sebe u otkup za sve« (I. Tim. 2. 5—6). Na temelju ovakvog posredništva nema sumnje, da Kristu pripada nad čitavim čovječanstvom apsolutno pravo suvereniteta i gospodstva. Tome suverenitetu ne može izbjeći nitko, iako se mnogi propinju, da ga sa sebe zbace i sataru. Ovdje treba da navedemo prekrasne riječi Pija XI. u enciklici »Quas primas«: »Kneževsko dakle dostojanstvo našeg Otkupitelja obuhvata sve ljude i u tom pogledu rado usvajamo riječi, koje je izrekao Leon XIII. naš besmrtne uspomene predšasnik: »Njegova vlast nije samo nad narodima katoličkog imena niti samo nad onima, koji okupani svetim Krstom pripadaju po pravu u Crkvu ali su poslije zastranili u zablude i zapali u mržnju: ona obuhvata i sve one, koji su izvan kršćanske vjere tako, da se bez ikakve dvojbe u vlasti Islusa Hrista nalazi sveukupni rod ljudski«. (Enc. A n n u m S a c r u m od 25. V. 1899.). I nema u toj stvari nikakve razlike između pojedinaca, obiteljskih zajednica i političkog društva, jer su jednako pod vlašću Hristovom bilo pojedinci ljudi, bilo oni, koj su se u društvu ujedinili. On je naime vrelo privatnoga i zadružnoga spasenja: **I nije u nikom drugom dano spasenje, niti je drugo ime pod nebom dano ljudima, u kojem bi trebalo da se spasemo.** (Act. 4., 12.). On je i pojedinim građanima i državama početnik blagostanja i pravog blaženstva: **Nije naime od drugale blažena država, a od drugale čovjek; jer država nije ništa drugo nego složno mnoštvo ljudi.** (S. Aug. Ep. ad Macedonium c. III.)«. — Međutim ovaj će karakter univerzalnosti

*

još jače izbiti kasnije, dok budemo govorili o Kristovu pravu na zemaljske stvari.

Nastaje sada pitanje, kakav je objekt, na koji se proteže ovo Kristovo kraljevstvo, koje no je tako jasno zasvjedočeno u sv. Pismu. Da li je duhovne ili materijalne prirode?

c) Nema nikoje sumnje, da je to kraljevstvo u prvome redu duhovno, t. j. takovo, koje se odnosi na stvari čisto duhovnog značaja. Zato su nam u prvome redu dokaz izričite Kristove riječi pred Pilatom: »Kraljevstvo moje nije od ovoga svijeta« (Iv. 18, 36). — Duhovni je karakter Kristova kraljevstva međutim jasno prorečen i u Starom Zavjetu, jer će se u mesijanskom kraljevstvu okupiti svi narodi »u koliko će svi štovati jednog pravog Boga i njemu služiti u pravednosti« (Is. 49, 7, Zak. 2, 11. Is. 60, 18—21, Jer. 23, 5, Mik. 4, 1). Jednako je u Novome Zavjetu kraljevstvo Kristovo, kraljevstvo nebesko, naviještano kao kraljevstvo, za koje se treba spremiti pokorom (Mat. 3, 2), u koje se ulazi po vjeri i krštenju (Iv. 3, 3). — Članovi su toga kraljevstva siromašni, krotki, čisti, milosrdni, gladni i žedni božanske pravde (Mat. 5, 1 i dalje); oni ne smiju tražiti časti i slave, nego treba da se odreknu samih sebe i budu spremni nositi križ (Mat. 16, 24 i dalje). Tomu se kraljevstvu opire sve što odiše svjetovnom ljubavi i časti, puti i krvi. Očito je stoga, da Kristovo kraljevstvo nosi na sebi karakter duhovni. To je međutim Krist zasvjedočio ne samo riječima nego radom i životom. On ispravlja mišljenje onih, koji su držali, da će Mesija uspostaviti zemaljsko kraljevstvo Izraelovo, a sam bježi u zatišje, kad ga narod hoće proglasiti kraljem.

d) No pitanje je jošte, da li Kristu, čije je kraljevstvo u prvom redu duhovno, pripada ipak i vlast nad zemaljskim stvarima i to ne samo pravo jurisdikcije nego i potpuno pravo vlasništva.

α) Prema saglasnoj nauci kat. bogoslova nema nikoje sumnje, da Krist kao čovjek imade indirekte ne samo pravo jurisdikcije nad svim zemaljskim kraljevima, nego i potpuno vlasništvo nad svim zemaljskim dobrima. Ovo pravo slijedi iz pojma potpune i savršene duhovne suverene vlasti, koju Krist imade nad svim ljudima. Ta vlast, koja je prema dokumentima objave potpuna, savršena i neovisna ne bi bila takova, kad Krist ne bi posjedovao barem indirektno pravo na sve one zemaljske stvari, bez kojih se svrha duhovnog kraljevstva ne može postići.

U koliko su dakle svjetovne stvari povezane s ciljem duhovnog Kristovog kraljevstva, imade Krist potpuno pravo i jurisdikcije na svjetovnim kraljevstvima i pravo vlasništva nad vremenitim stvarima tako, da mu je u punom opsegu slobodno raspolagati sa svakom stvari, koliko je to nužno za postignuće duhovnog cilja njegova kraljevstva.

Ova istina, kako spomenusmo, nužno je povezana s biti i naravi savršenog duhovnog Kristovog kraljevstva.

S obzirom na odnošaj Kristov prema svjetovnim vlastima, sigurno je također, da Krist sam ni u kojem pogledu nije bio podložan zemaljskim vladarima. Ova se tvrdnja očito oslanja na evanđelje, jer je Krist otvoreno izjavio, da nije dužan plaćati poreza i da ga plaća jedino za to, da ne sablazni Židove (Mt. 17, 24—26). Zato je i papa Ivan XXII. osudio Marsilija od Padove i Ivana od Janduna, koji su učili, da je Krist zato platio porez, jer je to bio dužan učiniti kao državni podanik.

β) No još ostaje neriješeno pitanje, da li Krist imade i direktnu, neposrednu vlast nad svim ljudskim činima i zemaljskim stvarima.

Prije nego odgovorimo na pitanje, treba da objasnimo neke pojmove i dademo dobar status quaestionis.

Ponajprije treba razlikovati direktnu vlast, jurisdikciju i direktno, neposredno vlasništvo sviju stvari: dominium jurisdictionis i dominium proprietatis.

Jurisdikcija uopće jest pravo, koje se odnosi na slobodne ljudske čine. Pravo pak vlasništva, jus proprietatis (proprietas in genere) jest pravo, koje se odnosi na stvari.

Jus proprietatis jest ili jus in re ili jus in rem.

Jus in rem imademo u onom slučaju, kad dužnost pada na neku osobu, da nam dade stvar, koja nam pripada. Jus in re jest pravo nad stvari, koja je već u našoj vlasti, tako, da s njom možemo raspolagati po slobodnoj svojoj volji. Jus in re zove se dominium proprietatis kao što se jurisdikcija, koja se odnosi na čine vlastitih podložnika naziva dominium jurisdictionis.

Izloživši u kratko ove pravne pojmove nastaje dvostruko pitanje: 1. da li Krist kao čovjek imade direktno pravo jurisdikcije nad svim ljudima i zemaljskim poglavarstvima; 2. dali kao čovjek imade direktno pravo vlasništva (dominium proprietatis) nad svim zemaljskim stvarima.

Postavimo ponajprije pitanje s obzirom na Krisovu jurisdikciju. No hoćemo li da na to pitanje dademo tačan odgovor, treba da za ispravno shvaćanje vlasti nad ljudskim činima (dominium jurisdictionis) dademo još jednu distinkciju.

U pravu naime jurisdikcije treba razlikovati: dominium jurisdictionis in actu primo ili vlast, jurisdikciju u korjenu i dominium jurisdictionis in actu secundo, t. j. izvršivanje same vlasti.

Što se tiče izvršivanja vlasti saglasno je mišljenje sviju bogoslova, da je Krist nije htio u svome životu izvršivati. U tom je smislu čovjeku, koji ga je molio: »Učitelju, reci bratu mome, da podijeli sa mnom baštinu«, odgovorio Krist ovako: »Čovječe, tko je

mene postavio sucem ili dijeljiteljem nad vama«? (Luk. 12, 13, 14). U tom smislu pjeva i Crkva u jednom himnu na Bogojavljenje: »Ne otima mrtvih stvari onaj, koji daje nebeske«. To jest iako nad njima ima pravo u korjenu (dominium jurisdictionis radicale) nije htio da ljudima uzme ni uporabu tih stvari, niti da poništi bliže, ljudsko pravo, po kojemu bi inače, neovisno naime od pozitivnog Kristovog prava, te stvari pripadale zemaljskim kraljevima i vlasnicima.

Stoga, kako piše Molina, »Krist kao čovjek u tom smislu nije imao vlasništvo svijeta, što drugima nije oduzeo i sebi prisvojio vlasništvo kraljevstva i drugih stvari, nego je svatko ostao s pravima i vlasništvom kraljevstva i drugih stvari upravo kao da on nije došao. I to nije po Kristovom darovanju u koliko je čovjek, kao da ih (vlasništva) je on najprije bio primio, a onda ih razdijelio ljudima, nego kao što je prezreo upravljane i posjedovanje drugih zemaljskih stvari, tako je i sama kraljevstva i druge stvari ostavio njihovim gospodarima« (Molina, De justitia et jure, tom. 1. tr. 2. d. 28).

U pitanju pak, da li Krist imade neposredno i t. zv. vlast u korjenu nad svim kraljevima i stvarima (dominium jurisdictionis in actu primo ili radicale) slažu se uz malene iznimke općenito svi katolički bogoslovi i mlađi i stariji, te uz Molinu, Suareza, Vasqueza i De Luga to pravo drže nesumnjivim. Kristu dakle ne pripada samo indirektno pravo na zemaljske stvari, u koliko je to naime potrebito za postignuće cilja, koji imade duhovno Kristovo carstvo — njegova Crkva, nego i direktno pravo tako, da je Krist mogao i mogao bi još uvijek bez povrede ičijega prava da si prisvoji sva kraljevstva svijeta, da skine sve kraljeve, jednom riječi, da raspolaže sa svim svijetom i njegovim stvarima snagom moći i prava, koje imade nad svim stvarima. Krist je dakle i kao čovjek gospodar svijeta i kralj nad kraljevima. Njemu su kao čovjeku podložne sve stvari. On je glava i gospodar sviju stvari. »Jer držim — zgodno ovdje primjećuje Molina — da, kao što je Bog, u koliko je Bog, universalni Gospodar sviju stvari, a s tim gospodstvom nijesu u protimbi partikularna vlasništva, koja je Bog dao stvorovima obdarenim slobodnom voljom, da je tako i Kristu u koliko je čovjek dao Bog apsolutno pravo i moć nad svim stvarima«.

Ova nauka, protiv koje su tek nekoji bogoslovi i to, kako primjećuje Pesch, više zbog nesporazumka u riječima nego u samoj stvari, imade čvrste oslone u sv. Pismu, gdje se Kristu pripisuje potpuna, apsolutna i universalna vlast nad svim stvarima. Spomenimo tek nekoja mjesta: »Dana mi je sva vlast na nebu i na zemlji« (Mat. 28, 18). »Riječ posla Bog sinovima Izraelovim, propovijedajući mir po Isusu Kristu, ovaj je Gospodin svima« (Djela A. 10, 36). »Jer je sve pokorio pod noge njegove. A kad veli, da je sve njemu pokoreno, jasno je, da je osim onoga, koji je njemu sve

pokorio« (1. Kor. 15, 27). Nadalje se Krist u Otkrivenju naziva »Knez nad kraljevima zemaljskima« (1, 5) i »Kralj kraljeva i gospodar gospodara« (19, 16). U poslanici Hebrejima naziva ga apostol »baštinikom svega, po kojemu stvori i svijet« (1, 2). Nema nikoje sumnje, da ova svjedočanstva sv. Pisma, ako se uzmu u potpunoj snazi riječi, pridijevaju Kristu ne samo vrhovnu duhovnu vlast nego također i vremensku. Riječi pak sv. Pisma treba uzeti u potpunom opsegu i značenju, jer ne vidimo razloga, koji bi nas u tome priječio. Restrikcije u shvaćanju riječi sv. Pisma ne traži ni biblijska analogija ni sama narav stvari t. j. ni ispravno shvaćanje osobe, o kojoj se radi, ni narav predmeta, koji joj se pridijeva. Kad Kristu naime pridijevamo apsolutnu vlast nad svim stvarima, onda se tu radi ne o pukom čovjeku nego o Bogu-čovjeku. Nitko pak ne može zanijekati, da čovjeku, koji je ujedno i Bog, dolikuje vlast nad svim onim, što je zemaljsko. Restrikcije u značenju iznesenih argumenata ne traži ni biblijska analogija, jer se mjesta, za koje se čini, da opseg Kristove vlasti suzuju samo na duhovnu vlast, posve lahko dadu protumačiti na taj način, da ona isključuju samo vršenje vremenite vlasti (principatum temporalem in actu secundo), a ne samu vlast u korjenu (dom. juris. in actu primo). U tom svijetlu treba u prvom redu tumačiti Kristove riječi: »Kraljevstvo moje nije od ovoga svijeta«. To jest ono de facto ne stoji u upravljanju zemaljskim stvarima niti mu je izvor u pravima, koja izviru iz ljudske prirode. Ne znači pak, da Krist mimo duhovno kraljevstvo nije imao pravo osnovati i drugo — vremenito kraljevstvo. Ako sada uzmemo, da dostojanstvo, odliku i čast neke osobe čini ne upotreba ili izvršivanje vlasti, nego vlast sama, jasno je, zašto vrhovna vlast nad svim zemaljskim stvarima može biti u Kristu bez stvarnog izvršivanja realnoga prava. Krist dakle imade dominium jurisdictionis nad čitavim svijetom. No unatoč toga, da opet ponovno naglasimo, zemaljski se kraljevi i vladari ne mogu zvati ni nametnicima ili uzurpatorima, jer je Krist ne posluž領ivši se svojim pravom, ostavio kraljeve u svoj vlasti, koju oni imadu po naravnom pravu. Ali oni se ne mogu zvati ni formalni zamjenici Kristovi u toj vlasti, jer on nije ni na koji način izvršivao svjetovnu vlast niti proveo njezine organizacije, pa dosljedno nije u tom izvršivanju postavio ni svojih zamjenika, kao što je to učinio u organizaciji svoga duhovnog kraljevstva — Crkve.

Isti argumenti, koji dokazuju, da Krist kao čovjek imade vrhovnu vlast nad svim vlastima i kraljevima, svjedoči i to, da Krist imade potpuno pravo vlasništva nad svim zemaljskim dobrima (dominium proprietatis). Govorimo opet ne o pravu, koje se izvršuje (dominium proprietatis in actu secundo) nego o realnom pravu, koje Kristu pripada iako ga ne izvršuje (dominium priprietatis radicale seu in actu primo). Dokazima za ovu tvrdnju već je

prepletena sva ona argumentacija, koju smo iznijeli za potvrdu direktnog prava jurisdikcije. No ipak ćemo u potvrdu navesti još neka mjesta. U ps. 1. govori g. Bog Kristu: »Dat ću Ti narode u nasljedstvo i u posjedovanje Tvoje krajeve zemlje«. Nadalje apostol Pavao kaže, da je Kristu sve podloženo osim Boga i Krist da je postavljen baštinikom svega. Riječi su sv. Pisma, kako vidjesmo, široke. One ispod Kristove vlasti ne izuzimlju ništa, pa nemamo ni mi prava da štogod izuzimljemo. Dakako da Krist nije htio da svoje pravo izvršuje. On je de facto u svome životu bio posjednik veoma malo stvari (dominium in actu secundo).

Krist dakle nije izvršivao vrhovnog svoga prava jurisdikcije i vlasništva niti je osnovao zemaljsko kraljevstvo iako na to imade pravo.

e) Ako još u kratko navedemo razloge, zašto je Krist prezreo i realnu jurisdikciju nad onim što je zemaljsko i realno posjedovanje stvari, onda će nam unutarnja narav Kristovog kraljevstva biti još jasnija i Kristova pojava u svijetu još veličanstvenija.

Sve odlike i prava, koja je Krist u svojoj čovječjoj naravi izvršivao, išla su za jednim ciljem, da se što savršenije postigne cilj utjelovljenja. Cilj je pak utjelovljenja u prvome redu posve duhovni: Kristova istina treba da prosvijetli ljudske duše, otkupljene iz đavolskog ropstva. Ljudska volja jačana i hranjena Kristovom milosti treba da borbom protiv grijeha postigne vječno kraljevstvo na nebesima. Kad je pak cilj utjelovljenja u prvome redu posve duhovan, jasno je, da su i sve službe i odlike Kristove u prvom redu duhovne naravi. Stoga kao što je Kristova učiteljska vlast duhovna, te se odnosi na pitanje spasenja ljudskih duša, tako je potrebno, da i kraljevska Kristova vlast bude u prvome redu duhovna. Ako je Krist došao da imademo u sebi duhovni i syrhunaravni život i da ga u obilju imademo, onda je jasno, da će sve institucije Kristovog kraljestva težiti za tim, da se taj duhovni život u dušama rodi, razvija i sačuva kao uvjet vječnoga duhovnoga nadnaravnoga života u nebeskom kraljevstvu.

Imajući pred očima ovaj duhovni cilj svoga utjelovljenja Krist je preuzeo samo one odlike i prava, koja su mogla što više unaprijediti proširenje i utvrđenje duhovnog kraljevstva u srcima ljudi. Zato se evo i odrekao prava nad zemaljskim stvarima. Htio je biti ponizan, siromašan, prezren da nam dade primjer i poticaj, da u borbi za dobra duhovnog kraljevstva budemo kadri prezreti sve što je zemaljsko. Nije se mogao odreći vrhovnog svoga prava u korjenu (jus radicale) nad svim zemaljskim stvarima, jer je to pravo s dostojanstvom Boga čovjeka povezano nerazornim vezom, ali se odrekao izvršivanja toga prava, jer se tako u veličanstvenijem sjaju odrazila njegova prvotna misija: odgoj i pripravljanje ljudskih duša za posjedovanje duhovnog nebeskog kraljevstva. Razboritošću

izvrsnog pedagoga odijelio je u interesu svrhunaravnih dobara duhovno kraljevstvo od zemaljske političke moći ne stavljajući kraj toga izvan obveze brigu za svjetovno kraljevstvo. Kršćani su dužni moliti oca nebeskoga i zemaljska dobra: »Kruh naš svagdanji daj nam danas«, a prema građanskoj vlasti vršiti društvene dužnosti: »Dajte cesaru, što je cesarovo«. Odrekavši se ovako svoga prava organizovai političku svjetovnu moć, a ulivši kraj toga poštovanje prema ovoj moći, postavio je za sve vijekove s jedne strane najbolje uvjete za slobodni razvitak svoga duhovnog carstva, čija će se nutarnja snaga s druge strane blagotvorno razlijevati na zemaljsku moć to više i jače, što ga državna vlast bude manje priječila, da u svome vodstvu bude što neodvisnije i slobodnije. I hoćemo li da za čas govorimo kao historici i kritici, mi doista vidimo, da je Krist prvi kao najsavršeniiji učitelj i odgojitelj ljudi osjekao granice ovih dviju vlasti i da ih jedina kat. Crkva kao nositeljica Kristove misije u životu brižno čuva na najveću duhovnu korist svojih podložnika i sreću države. Posve su stoga neosnovani prigovori onih, koji se boje, da isticanje Kristovog općenitog suvereniteta u kat. crkvi znači podjarmiti i podložiti duhovnoj moći svjetovnu silu. Što pak Crkva brižno pazi na svoj suverenitet, ne smije joj nitko zamjeriti, jer nas povijest uči o teškim nepravdama, koje su učinjene protiv Kristovog suvereniteta. Zaboravlja se naime, da su razne sekte dvije suverene sile posve izmiješale, i stvarale pogodbe na račun suvereniteta one duhovne vlasti, zbog koje se je Krist, da je sačuva neozlijeđenu, odrekao svake druge moći. Za puninu svoga auktoriteta Crkva može uvijek ustati potpunim pravom i to ne samo zato, jer joj to pravo pripada po Kristu nego i zato, što kat. Crkva jedina čuvajući svoj suverenitet, nije povrijedila tuđi, nego je naprotiv snagom svoga auktoriteta ujedno oduhovila i ojačala i suverenitet države.

Krist se je dakle odrekao potiličkih vlasti, da što savršenije i slobodnije u duhovnom carstvu postizava svoje ciljeve, Ali odrekavši se političkih suverenih prava nije se odrekao prava, da njegovo duhovno kraljevstvo pronikne sva kraljevstva svijeta, jer je to cilj i svrha njegova kraljevstva na zemlji. To pak prožimanje i prodiranje Kristovog duha i zakona u srce i uredbe ljudi nipošto ne znači dirati u sadržaj i bit suverenosti autoriteta državne vlasti, jer je sadržaj i opseg toga auktoriteta posve druge naravi. Puštajući fizičku slobodu državnoga auktoriteta hoće Krist da ga svojim duhovnim auktoritetom oživi. Da ovo utjecanje bude što slobodnije i spojeno većim uspjesima, zadržao je Krist neposredno kraljevsku čast samo na području duhovne djelatnosti.

II. Kristovo kraljevstvo u društvenom životu.

U dosadanjem smo raspravljanju iznijeli teološke izvore i orisali značaj Kristovoga kraljevstva.

No istina o Kristovom kraljevstvu nije spekulativna, bez veze i praktičnih posljedica u ljudskom životu. Ova se tvrdnja izvodi već iz same naravi Kristovog kraljevstva, a jasno ju je zasvjedočio i najviši učiteljski forum — sv. Stolica, određujući među liturgičkim svetkovinama i proslavu Kristovog kraljevstva.

Iznijet ćemo s toga jošte praktično značenje ove istine i to ponajprije načelno, a onda u vezi s papinom enciklikom: Quas primas.

1. Krist kralj i obveza čovječanstva.

Sve istine, koje smo iznijeli o Kristovom kraljevstvu dadu se svesti na ove točke: 1. Krist kao čovjek je suvereni, apsolutni gospodar svega svijeta; 2. Kao takav imade nad svijetom apsolutno pravo zakonoše, suca i izvršno pravo osude; 3. Kristova vlast se proteže na sve stvari i svu ljudsku djelatnost, tako da je Krist mogao osnovati ne samo duhovno kraljevstvo — Crkvu, nego preuzeti upravu i svjetovnih vlasti; 4. Krist je osnovao samo duhovno kraljevstvo, čiji upravnici dosljedno upravljaju kao zamjenici u ime Kristovo; 5. Svjetovnu vlast nije Krist preuzeo. Organizacija države i sticanje svjetovnog auktoriteta ravna se stoga po zakonu prirode. Dosljedno svjetovni vladari ne mogu se zvati ni uzurpatori ali ni Kristovi zamjenici u strogom smislu, jer ne vladaju kao pozitivni delegati Kristovi primivši od njega vlast, nego je primaju po zakonu prirode, koji je Bog usadio u razumnu ljudsku narav.

Iz ovog pojma Kristovog suvereniteta nad čovječanstvom slijede i za pojedinca i za obitelj i za državne zajednice neke nužne obveze. Ponajprije svaki treba da prizna Krista kao suverenog vladara Crkve, koja je osnovana da nastavlja Kristovo djelo otkupljenja. I kao što se nitko ne može spasiti bez milosti Kristovog križa i neovisno od Crkve, u kojoj su te milosti pohranjene, tako se nitko ne može oteti obvezi da prizna suverenu vlast Krista kao vladara, vođe i osnivača Crkve. Krist nadalje imade, kako vidjesmo, i suverenu vlast u socialnom i političkom životu. On se je izvršivanje te vlasti odrekao. No iako Krist ne će da izvršuje svoja suverena društvena prava kaošto to čini u Crkvi, t. j. da direkte po pozitivnim zakonima i svojim zamjenicima siže u upravu zemaljskih stvari, ipak slijedi, da su Kristovu suverenu kraljevsku čast dužni priznavati svi. Jer s jedne strane čast potpunog suvereniteta ostaje u Kristu iako se on s njime ne služi, a s druge strane pod uplivom duhovnog Kristovog kraljevstva stoji sav ljudski život u svim svojim oblicima i izražajima. Kristov zakon naime treba da prožima sav život: »Držite moje zapovijedi« (Iv. 14, 15). Ljudsko življenje

treba da se odsele ravna ne prema zakonu Mojsijevu, nego prema novom Kristovom zakonu: »A to ja vama kažem« (Dj. V. 44.); »Novu vam zapovijed dajem« (Iv. 13, 34). Kristov zakon treba prema tome da bude pravilo čitavoga života. Ali baš zato, jer Kristovo kraljevstvo treba da potpuno zavlada ljudskim dušama t. j. njihovom spoznajom, voljom i čuvstvom, očito je, da je i socijalni život i političko djelovanje, u kojima se odrazuje djelatnost ljudskog duha, bitno pod uplivom gospodstva Krista kralja. Dosljedno međusobni odnošaji, temelj i napredak ljudskoga društva može da nađe zdravi izvor jedino u Kristovom zakonu. Kad govorimo o dužnosti zajednice prema Kristu, nesmijemo zaboraviti ni to, da je za svu ljudsku djelatnost jedan sudac Krist, čija je sudačka vlast bez granica. »Otac ne sudi nikoga, nego je sav sud predao Sinu, da svi štuju Sina košto poštuju Oca« (Iv. V. 22). Budući dakle da nema ni za koje ljudsko djelo drugoga suca do Krista, očito je, da će pred njegovim licem biti ispitivano sve, ne samo individualno djelovanje, nego i socijalni kolektivni rad i političke akcije. Tako nam evo i universalni karakter Kristovog suđenja opravdava zahtjev, da Krista kao kralja priznadu i poštuju svi: ne samo pojedini nego i zajednice.

Krist dakle treba da proniče sve ljudsko mišljenje i djelovanje, gdjegod se on javlja. Upliv je Krista kao kralja prostran košto je prostran i širok život ljudske duše. Na tom području duševnoga života Kristov je upliv apsolutan i odatle treba da se razlijeva u sve forme života: »Ja sam put istina i život« govori za sebe. On je put — koji označuje smisao, sadržaj, svrhu i stazu, kojom treba da kreće život svakog pojedinca i čovječanstva, hoće li da postigne svoj najviši cilj. Izvan ovog puta pristupa k cilju nema. Krist je istina — apsolutna istina, koja svojim sadržajem nadživljuje sve prolazne nauke doktrinalnih sistema, koja jedina daje ispravni pogled o svekolikom životu, njegovom izvoru, zadaći i cilju. On je život — jer je jedino pod uplivom i utjecajem njegovih milosti moguće provoditi život sinova Božjih, koje kao nagrada čeka uživanje vječnog života Božjeg. Ovaj milosni upliv potreban je za sve, a u punini se obilja razlijeva u kat. crkvi osobito preko sakramenata, koji u dušama već na zemlji izgrađuje početno dioništvo Božjega života.

Iako je dakle Krist formalnu izgradnju svoga kraljestva ograničio samo na područje duhovnih dobara, odričući se uprave vremenitih stvari, nije time nipošto ograničen njegov upliv na djelovanje čovječanstva. Područje Kristove djelatnosti i upliva kao duhovnog kralja jesu ljudske savjesti, koje su faktički izvor svakog ljudskog rada i nastojanja. Ovim putem, preko ljudskih duša, postaje Krist vrhovni upravljač i kralj svega ljudskoga života u svim njegovim pokretima i djelovanjima. Krista prema tome priznaje za kralja onaj, koji je izvor svega svoga života, dušu naime svoju, svoje

mišljenje i volju, doveo u suglasje s Kristovom voljom, njegovim zakonima i odredbama. S područja duše prenosit će se ideje Kristovog carstva u sve životne forme: individualne, socijalne i političke. U tom duhu govori Gospodin farizejima, koji su čekali nastup Kristovog kraljevstva »Kraljevstvo je Božje u vama« (Lk. XVII 20). T. j. ne će Krist da osniva zasebno kraljestvo zemaljsko, ali sve duše ljudske treba da budu proniknute Kristovim zakonom, zakonom duhovnog njegovog kraljevstva koje će se onda nužno odraziti u svim formama svjetovnog kraljevstva.

2. Svetkovina Krista kralja.

Praktične posljedice nauke o Kristovom kraljevstvu tako su zamašne, da je crkveno učiteljstvo smatralo potrebnim tu okolnost posebice istaknuti. Ideja i štovanje Krista kralja nije nipošto nešto novo u crkvi. Ono je živjelo, kako to pokazuje tradicija svekolikog kršćanstva, u mišljenju i srcu puka već i prije nalazeći izražaja i u izričitim zazivima Krista kao kralja i u ekvivalentnim počastima. Ako dakle danas crkveno učiteljstvo hoće da tu istinu posebice naglasi, onda za to vojuju važni razlozi.

Navest ćemo s toga motive, koji su potakli sv. Oca, da posebnim akcentom naglasi Kristov suverenitet, pače da u tu svrhu osniva i zasebnu liturgičnu svetkovinu. Tim će nam obrazloženjem Kristovo kraljevsko dostojanstvo osvanuti još u ljepšem sjaju.

Nema sumnje, da je među prvim takvim razlozima ponajprije općenita težnja crkve, da božanski poklad objavljene istine, koji joj je dan na čuvanje, što bolje shvati i što jasnije svijetu predloži na vjerovanje. Pojava Krista čovjeka sadrži neiscrpivi poklad savršenosti te je stoga i preduboko vrelo spoznaje. To je riznica nebeskoga života, puna milosti, svetosti, moći i znanja. Jednim pojmom, jednom riječi ne možemo obuhvatiti svih njegovih savršenosti i odlika. Zato već i sv. Pismo ne mogući jednom riječi obuhvatiti svu puninu Kristovog života, daje mu razna imena i nazive. I evo Crkva hoće, da kroz svetkovinu Krista kralja što dublje i distinktnije spoznamo onu njegovu suverenu vlast nad čovječanstvom, koja izvire iz hipostatskog sjedinjenja i otkupljenja roda ljudskoga, a tako je divno zasvjedočena u dokumentima objave. Slava, koju su kršćanski vjekovi prinosili Kristu čovjeku, dobiva ovom svetkovinom novi sjaj. Veličina Kristovog gospodstva, pred kojim smo već i dosad strepili, dobiva za našu spoznaju čvrste konture veličanstvenog kraljevstva, pred kime »kleca sve što je na nebu, na zemlji i pod zemljom«.

No poglaviti razlog osnivanja svetkovine Krista-kralja treba tražiti u savremenim društvenim prilikama čovječanstva.

Taj razlog spominje izričito i papina enciklika. To je t. zv. laicizam sa svim svojim teoretskim zabludama i praktičnim zloči-

nima. Laicizam, kako govori enciklika, »sastoji u tome, što ljudi stadoše nijekati vlast Kristovu nad svim narodima. Stadoše nijekati i ono, što iz Kristova prava izvire: pravo Crkve da naučava ljudski rod, da daje zakone i da vodi narode na putu u vječno blaženstvo. Tada se istom malo po malo stalo izjednačavati vjeru Kristovu sa lažnim naukama i sramotno stavljati u isti red s njima. Zatim je bila podvrgnuta građanskoj vlasti i prepuštena na milost i nemilost krugovima i vlastodršcima. Najdalje su pak pošli oni, koji mišljahu, da se na mjesto božanske religije mora staviti neka naravna religija i neko naravno osjećanje srca. Bilo je čak i takovih država, koje mišljahu, da mogu biti bez Boga i da se mjesto vjere mogu podati bezbožnosti i nemaru za Boga«.

Laicizam je dakle istrgao ispod Kristovog suvereniteta i pojedinca i ljudske zajednice. Ideju Krista kao kralja i vladara naroda, koja je tako živa bila u srednjem vijeku, laicizam je posve zamračio.

Posve je razumljivo, da je laicizam rodio u praksi najvećim zlima i u individualnom i u društvenom životu. Bez vrhovnog zakonoše, prepušten samom sebi, čovjek postaje pun požude za blagom, bogatstvom i silom. Sebeljublje je izvor svega zla. Čovjeku postaje norma samo vlastita udobnost i korist. S ovim je skopčana zavist, nesloga i trvenja, koja priječe izmirenje naroda i država. Tako je laicizam rušeći sve etične vrednote doveo ljudsko društvo do ruba propasti.

Evo protiv ovih teoretskih i praktičkih zabluda laicizma, koji niječe Kristova prava na ljudske duše i stvara apostoziju od Krista ne samo pojedinaca nego i čitavoga društva, treba naglašavati suvereno Kristovo pravo. Protiv povika modernog nevjerja: Nolumus hunc regnare super nos, treba kliktati s apostolom: Oportet illum regnare. Krist treba da vlada sa svim suverenim pravima u svojoj crkvi, Kristov zakon treba da prožime sav privatni i javni, sav pojedinačni i društveni život u svim njegovim oblicima ne isključivši ni političkih nastojanja i akcija.

Za uspostavom i jačim, snažnijim isticanjem Kristova kraljevstva treba dakle ići zato, jer je to čast i dostojanstvo, kojeno je prema vrelima objave nužno skopčano s Kristovom osobom, a danas mu je čovječanstvo niječe.

No kraljevstvo Kristovo treba dizati i zato, jer je jedino iskreno priznanje Kristova suverenog auktoriteta, u koliko vrši praktički utjecaj na razvitak čovječanstva, pravi izvor za obnovu ljudskog društva.

Laicizam je zabacio auktoritet Božji. Time je porušio temelje svakoj pravoj zapovijedi i svakom pravom posluhu. Bez prave pak zapovijedi i obveze slušati nema čvrstog socijalnog poretka — i za to su temelji država uzdrmani. Praktična vjera i ispovijedanje

suverenog Kristova kraljevskog prava taj auktoritet učvršćuje. U svijetlu naime Kristove nauke vlast se svjetovnih glavara ne osniva na vlastitom pravu ili pravu puka, nego nosi na sebi biljeg božanskog izvora. Ova činjenica učvršćuje s jedne strane poslušnost podređenih, a s druge strane tiša oholost poglavara sjećajući ih, da se ne služe svojim pravom, nego Božjom vlasti, o čijoj će upotrebi jednoć pred Kristom kraljem polagati strogi račun. Nema opet dvojbe, da će ovako shvaćanje roditi društvenim mirom i podati podlogu za sretni induvidualni i društveni razvitak. I što će priznavanje i aplikacija zakona, koji su poklad Kristova kraljevstva, biti prošireniji, to će sve više biti blizu čas, kada će se, kako kaže Leo XIII. potpuno »vratiti krasote mira, mačevi ispasti i oružje iz ruku izmaći«. Laicizam je proveo i provodi individualnu i socijalnu apostaziju od Boga i time razvio uzde ljudskim strastima, koje na području individualnoga, obiteljskoga i državnoga života stvoriše ono žalosno stanje, pod kojim danas uzdišu i stenju svi narodi i države. Tu može da rasklimane ćudoredne temelje učvrsti samo jaki auktoritet, koji na idejnom području iznosi neoborive zasade ćudoređa, a na praktičnom je polju kadar da svojim uplivom poda pojedincima snagu i ulije čvrsti idealizam u borbi za dobro i poštenje. To je suvereni auktoritet Krista kralja. On je suveren u carstvu ideja. Dok izvan katoličkih naučnih redova nema sistema, koji bi mogao barem donekle ujediniti duhove u shvaćanju temeljnih pitanja svijeta, života, ćudoređa i t. d., dotle je Krist a p s o l u t a v e r i t a s, što u svijetlu vječnih načela odgovara na sva životna pitanja našeg uma i srca. Dok svi mogući sistemi iznose paliativna sredstva da po načelima moderne pedagogike iskrešu iz čovjeka čvrsti karakter, ćudoredno jaku ličnost; dok se u odgoju gradi samo na naturalističkim principima i dok je plod takvog odgoja čovječanstva sve veće blijedilo etičke svijesti i sve dublja praktička dekadenca, dotle je Krist, apsolutni, nenadoknadivi pedagog, jer kako sam reče: »Bez mene ne možete ništa učiniti«. Ja sam put, istina i život. Krist je život, što oduhovljuje ćudorednu snagu svijeta snagom svoga apsolutnoga auktoriteta i snagom milosti, koje se u odgoju čovječanstva ne mogu mimoići, a koju dijeli jedino Krist — suvereni vladalac i kralj ljudi. Evo kako je praktično priznanje Kristova kraljevstva nužni faktor za obnovu ćudoredne snage čovječanstva!

Doista kako je divno ova Kristova zadaća kao suverenog idejnog i praktičnog pedagoga čovječanstva objavljena u slici kod Isaija proroka. »Bit će u potonja vremena gora doma Gospodnjega utvrđena navrh gora i uzvišena iznad humova i pritjecat će k njoj svi narodi. I ići će mnogi narodi govoreći: hodite da idemo na goru Gospodnju, u dom Boga Jakovljeva, i učit će nas svojim putevima i hodat ćemo stazama njegovima, jer će iz Siona izaći zakon

i riječ Gospodnja iz Jerusalima. I sudit će među narodima i karat će mnoge narode...« (Isaija 2, 2—4).

Dä Krist, kralj naroda, treba da raspršene duhove ujedini svojim naukom, rasklimane stožere svijeta utvrdi svojim zakonom! On treba da postane brijeg, oko kojeg će se skupljati svi razdvojeni narodi, posljednja internacionalna instanca, koja će svojom istinom i svojim pravom suditi među narodima. Krist čitavom svojom osobnošću, svojom naukom i zakonima, svojom ličnošću kao instancija pravde, ljubavi i dobrote, svojim milosnim uplivom; Krist po kojem su svi spašeni, i u kojem je jedinome spasenje, Krist konačni sudac sviju — jednom riječi Krist kralj svijeta, treba da postane vođa zemaljskih vođa, treba da zasja na barjacima, pod kojima se hoće da provede uspješna borba za obnovu svijeta i ozdravljenje od golemih, praktičkih poroka lajicizma.

Isticanje Kristovog kraljevstva jest stoga jedna savremena praktična potreba.

I evo, da modernom čovječanstvu bude pred očima što življa slika Kristovog suvereniteta, ustanovljuje sv. Otac papa posebnu liturgičnu svetkovinu Krista, kralja svijeta.

Za upoznavanje kraljevskog Kristovog dostojanstva, ta će svetkovina uvelike koristiti ponajprije puku. Za puk su naime od veće koristi svetkovine, koje djeluju na pamet i srce i cijeloga čovjeka nego i najvažnije i najdublje isprave crkvenoga učiteljstva, koje su često pristupačne samo duboko izobraženima.

Svetkovina Krista kralja treba nadalje da bude osobitom i trajnom pobudom i svima drugima, da ustanu na obranu kraljevskih Kristovih prava. U vezi s ovim sv. se Otac izričito tuži na mlohavost, sporost i plahost mnogih katolika, da u životu na svim područjima javnog rada otvoreno ustanu na obranu Kristovih prava. — Svetkovina Krista kralja treba da i njima dozove u pamet ne samo teološku istinu sadržanu u toj svetkovini, nego i spoznaju, da su kao Kristovi bojovnici dužni u praktičnom apostolatu privoditi ljude pod Kristov barjak i Kristove misli unositi u privatni, obiteljski i državni život.

Opravdanje nadalje ove svetkovine nalazi se u tome, što je Crkva, kako spominje sama enciklika, oduvijek prema savremenim potrebama puka, uvodila crkvene svečanosti. Kad su n. pr. bijesnila mučeništva, počela je odmah Crkva u liturgiji spominjati mučenike, da budu poticaj na mučeništvo. Jednako su u vezi s najtežim potrebama Crkve uvedene razne svetkovine Bl. Djev. Marije. Kad je pak ohladnjela ljubav k presvetom oltarskomSakramentu, ustanovljen je blagdan Tijela Hristova. Kad je Janzenizam svojom strogošću pokidao niti nježne tople ljubavi među čovjekom i Bogom, uvodi se štovanje Srca Isusova, da pouči čovječanstvo o neiscrpivom vrelu ljubavi Krista Gospoda prema nama. Kad je pak evo laicizam

zanijekao Kristova prava na svijet, njegov zakon i njegovu milost, trebalo je uvesti svetkovinu Krista kralja, da svima dozove u pamet zakonodavnu i sudačku suverenost, kojoj se nitko ne može oteti.

Papina enciklika rješava također teškoće onih, koji ne vide dovoljnog razloga za svetkovinu i to zato, jer je tobože već u drugim svetkovinama sadržano značenje ovog blagdana. »Dosta je odgovara sv. Otac — uočiti samo jedno: da je naime u svim blagdanima Gospodina našega tako zvani materijalni objekt Krist, a formalni objekt da je od kraljevske vlasti Kristove posvema odijeljen. Dan smo pak Gospodnji zato odredili, da božanskom kralju ne samo kler molitvama i psalmima iskazuje svoje poštivanje, nego da i narod, osloboden svagdanjih briga u duhu svete radosti, dade Kristu sjajan dokaz svoje poslušnosti i predanosti.«

Svetkovina Krista kralja imade, kako vidjesmo, veliku zadaću. Ona će svoju zadaću napose vršiti, ako bude slavljena, kako želi sv. Otac. Sv. Otac pak želi i nalaže, da se na svetkovinu Krista kralja obnovi svake godine posveta roda ljudskoga Srcu Isusovom. Razlog je u tom, što je u kultu Srca Isusova priznato kneževsko Kristovo dostojanstvo i simbolizirana sva ona ljubav, kojom je Krist gorio prema čovječanstvu, otkupivši ga svojom krvlju i time stekao kraljevska prava nad rodom ljudskim. Kraljevsku vlast nad sinovima ljudskim vrši Krist po zakonima svoje ljubavi i svoga Srca. Ljubav Kristova Srca nas je spasila, ona prožimlje Kristovo upravljanje svijetom, pak je zgodno i opravdano, da se priznavanje Kristova suvereniteta pokaže na taj način, da se čovječanstvo posveti njegovome Srcu, koje nam predstavlja i kraljevsku vlast i milinu našeg otkupitelja.

Evo od ovakve javne svetkovine Krista kralja nada se sv. Otac uz već spomenutu obnovu društva još nekim velikim neposrednim koristima. Vlastodršci će uvidjeti, da suverenitet Kristov treba u prvom redu priznati u njegovoj Crkvi, koju je Krist osnovao kao potpuno savršeno i neovisno društvo, koje nije ovisno ni o kome i kojoj apsolutno pripada sloboda u njezinoj trostrukoj službi: učiti, upravljati i posvećivati ljude ili drugim riječima dovoditi ih do potpune sreće u Kristovom kraljevstvu. Jednaku slobodu morat će državni upravnici dati i monaškim redovima i zadrugama, koje se takoder trude oko promicanja Kristova kraljevstva.

Nada sve pako bit će svetkovina Krista kralja trajna opomena narodima, da prema Božjim zapovijedima urede sav javni život: zakonodavstvo, školstvo, sudstvo i t. d. To će biti konačno opomena i pobuda pojedincima, da zbace dosadanju mlakost i postanu apostoli Kristovog kraljevstva. Kristova suverenost proteže se na sve moći ljudske i nijedna ljudska sposobnost nije ispod te moći

izuzeta. Stoga Krist treba da vlada u ljudskoj pameti, u ljudskoj volji i ljudskom tijelu, koje treba da služi unutarnjoj svetosti duše.
Evo praktične strane svetkovine Krista kralja.

Prema želji sv. Oca treba da kler pripravi vjerni puk na ovu svetkovinu prethodnim propovijedima. Svećenstvo ne smije žaliti truda, da puku rastumači sve značenje ove svetkovine, jer su plodovi, koji su, kako se nadamo, skopčani s njome, veliki. Slijedit će ponajprije religiozna obnova u duhu čiste Kristove religije. Socijalni pak život naći će uporište mira i sigurnosti. Otkako je industrijalna revolucija u drugoj polovici prošloga vijeka sa klasnom borbom bacila na površinu nove moralne probleme, pape su s dobrom diagnozom događaja uvijek iznosili zdrave lijekove protiv socijalnih zala, koja se javljahu u obliku socijalizma, komunizma i anarhije. Protiv jednakih zala našega vremena digao je papa Pijo XI. jaku riječ. Krist treba da nadahnjuje i vlada savjestima ljudi sviju staleža i razreda. Evo širokog polja utjecaja Kristovog kraljevstva, koje će tim odgojnim putem osigurati ono, što država sama nikad neće niti može: mir, skladnost i napredak ljudskoga društva.

No ne samo socijalni radnici, nego i voditelji političkog državnog života treba da su svijesni da je Krist potpuni gospodar nad čovječanstvom. Tu treba također reorganizacije. Mlohavost katolika kriva je, da su vođe javnoga mnijenja u mnogim državama slobodni mislioci. Našom krivnjom unešena je misao, kao da je politika izvan dosega religioznih zapovijedi. To je u protimbi s enciklikom Leona XIII. »Gravis de communi«, gdje papa govoreći o dužnostima katolika jasno ističe, da katolici moraju aktivno sudjelovati u vodstvu javnih državnih poslova. To je njihova dužnost ne samo kao građana nego i kao kršćana.

Ako imademo pred očima, da smo sljedbenici Krista, koji nije kralj nekog apstraktnog kraljevstva nego svijeta, u kome živimo i u kojem moramo raditi, onda će nas savijest goniti, da ideje Kristove pravde unosimo u sav javni i politički život, da se doskora nad nacionalističkim šovinizmom, tiranijom revolucije i zasljepljenošću demagoštva zapaze prvi traci velikog dana, kad će se potpuno realizirati deviza Pija XI.: »Pax Christi in regno Christi«.

Oko proširenja ovog Kristovog kraljevstva treba težiti svim silama. Ne smije nas priječiti sumnja, da je mogućnost realizacije Kristovog kraljevstva danas mnogo dalje nego igda. I ako naime imade mnogo naroda, koji su daleko od Krista, ne smije nam to oduzimati nadu i rušiti optimizam. Treba držati na pameti riječi apostola Pavla, koji za Krista piše: »Ali sad još ne vidimo, da mu je sve pokoreno. A kad ga je umanjio nešto malo od Anđela, gledamo Isusa, koji je za smrt, što podnese, vjenčan slavom i čašću«. Sv. Pavao piše ove riječi, dok je Kristova zastava bila još slabo pri-

znavana i ne gubi nade u pobjedu. Nakon tolikih stoljeća Kristov barjak prenesen je kroz tolike zemlje i narode. Mnogi ga zabaciše, naročito upravljači država. Ali još gori ljubav u milijunima srdaca. Još tinja žar u nepreglednom mnoštvu. Taj žar treba raspretati i povesti vojnu za pobjedu Kristova carstva. Pak ako je ljubav za Kristovo carstvo prodrla u srca ljudi onda, dok je Jesus Nazarenus rex Judaeorum još kao osramoćen i prezren, i na križ pribit, tako živo lebdio pred očima sviju, držimo, da nas malodušje ne smije svladati danas, kad su mnogi razočarani sa borbom protiv Krista i njegovih prava i kad je Krist u povijesti čovječanstva odnio tolikoputa časnih pobjeda. — Ako se još — što je zadaća svetkovine Krista kralja — u novom apostolskom žaru okupe svi oni, koji se priznavaju Kristovim, onda nipošto nijesmo daleko od jače i snažnije reorganizacije društvenoga života u duhu kršćanstva. Stoga u borbu za organizaciju Kristovog kraljevstva: Vexilla regis prodeunt.

Istočno bogoslovlje.

Dr. J. Šimrak.

Program predavanja na Orijentalnom institutu u Rimu za školsku godinu 1926.—1927. — 1. Theologia Dogmatica comparativa, cursus prior, M. d'Herbigny: De ecclesia et Romano Pontifice. 2. Theologia dogmatica comparativa, cursus alter, Th. Spáčil: De revelatione, dogmate et progressu dogmatum, de canone s. scripturae, de sacramento baptismi et extremae unctionis. 3. Patrologia orientalis (M. Gordilo): patres Cappadoces, S. Ioannes Chrysostomos, selecta doctrinae capita, scriptores ecclesiastici Orientis, ascetica doctrina Orientis indivisi (M. Villler). 4. Liturgiae orientales (I. M. Hansens): de liturgia in genere, de eius natura et proprietatibus, de eius loco in vita christiana, de liturgiis orientalibus, de earum divisione, indole, historia, de linguis liturgicis orientalibus. 5. Historia ecclesiarum orientalium (B. Leib): O odnosima između crkve i bizantinskih careva do osnutka latinskoga carstva, povijest osnutka ruske crkve do vremena mongolskih provala. 6. F. Capello: O izvorima prava istočne crkve, o stupnjevima hierarhije, o patrijarsima, metropolitima i biskupima, o monasima, o crkvenim imanjima i institucijama. 7. G. de Jerphanion predavaće o kršćanskoj arheologiji: Svete zgrade prije i poslije Konstatinova edikta, crkvena arhitektura u Orientu u petom i šestom vijeku. Isti će predavati o osnutku, granicama i diobi bizantinskog patriarhata. — Osim toga će prof. Mulla nastaviti svoja predavanja o muhamedanizmu s osobitim obzirom na

ske crkve i njezine vjekovne tradicije. Unija je ideja čisto vjerska. Latinizacija je ideja politička, koja ide samo za polonizacijom i koja se zadovoljava i sa pravoslavljem, ako se ono dade u službu polonizacije. Radi toga je grkokatolički biskup istjeran iz Lucka, da ne bi širio uniju. Rad toga su činjene Šeptickome tolike neprilike sa strane Poljske države sve do martirija. On je radi obrane vjerske i nacionalne slobode obišao gotovo cijeli svijet. Kad se kući vratio, bacili su ga Poljaci u tamnicu. Poljska latinizacija kompromitira katolicizam u očima pravoslavnih Rusa.

U takvim prilikama eto slavi metropolita Šepticki svoju dvadeset i petu godišnjicu mitropolitovanja.

O tom događaju izdala je revija »Bogoslovija« u Lavovu vanredno izdanje (Čvert Stolittja na Mitropoličomu Prestoli, Bogoslovija, knj. 1—2, 1926. str. 256). Dr. Josiff Slipyj napisao je: Pro *molodečyj vik našogo mitropolita* (6—26), Josafat Skruteni: U černečij keliji (27—40), Dr. Kostj Levickyj: Z nacionalnoji dijalnosty Mytropolyta Andreja grafa Šeptyckogo (41—44), A. Luckevič: Mitrapalit Šeptycki i belaruski ruh (45—48) i t. d. Šepticki je član reda Sv. Vasilija Velkoga, koji je vrlo raširen u Galiciji i koji nakon provedene crkvene reforme vrši na crkveni život grkokatolika veliki upliv. Osim toga je on osnovao red redemptorista istočnoga obreda i red Sv. Teodora Studite, koji vodi njegov brat. Metropolit je veliki prijatelj znanosti. Njegova biblioteka je jedna od najbogatijih za staru rusku i ukrajinsku, svjetovnu i crkvenu književnost.

Katolička akcija.

Dr Janko Šimrak.

Katolička Akcija i Talijanska Katolička Akcija. Potrebito je da se dobro diferencira Katolička Akcija prije Pija XI. od Katoličke Akcije Pija XI., koji je stari katolički Pokret reformirao i restringirao davajući mu nove zadatke prema današnjim prilikama. Isto se tako mora postaviti diferencija između Katoličke Akcije uopće prema enciklici: »Ubi arcano« i alokuciji od 23. maja 1923. (Acta Apostolicae Sedis 1923. str. 247.) i Talijanske Katoličke Akcije. Katolička Akcija Pija XI. obvezatna je za sve katolike. Talijanska Katolička Akcija u punoj organizacijskoj konstituciji ne obvezuje nas juridički, jer su njezina pravila potvrđena samo za Talijane u Italiji. Ona je izrasla na talijanskom tlu, imade svoju tradiciju i posebni specifični tip, koji se prema priznanju svih ne može naprosto presaditi sa svim svojim oznakama na drugo tlo. Talijanska Ka-

tolička Akcija razvija se ne u redovitim političkim prilikama nego pod pritiskom fašističke diktature, koja se ne zadovoljava sa predominantnim položajem samo na političkom polju nego traži ekskluzivnu premoć u socijalnom i kulturnom pokretu.

Sve te i druge važne momente treba imati pred očima, kad se govori o aplikaciji pravila Talijanske Katoličke Akcije na naše domaće prilike. Osim toga nije ni u Italiji baš sve tako ružičasto, kako bi htjeli neki optimisti prikazati. Imade, istina, mnogo toga, što mi moramo od Talijana učiti, a imade bogme još više toga, što katolički Talijani moraju učiti od našega belgijsko-njemačko-slovensko-hrvatskog tipa katoličkih organizacija.

Fašizam, koji predstavlja liberalno-ateističko svatanje apsolutne nacije i apsolutne države, načinio je mnogo zbrke u katoličkim talijanskim redovima. Katolički filofašiste nastoje, da katolički pokret upregnu u jaram Mussolinijevih imperijalističkih težnja u unutarnjoj i izvanjoj politici. Oni su se postavili u početku na stajalište izvanstranačko i sada su se evolvirali u desno krilo fašističke stranke. O tom predmetu opširno raspravlja Luigi Sturzo: Popolarizmo e Fascismo Torino 1924. god. (str. 227 sl.), isti u djelu: Pensiero Antifascista Torino 1925.

Katolička Akcija proglasila je na političkom polju desinteresment, pa je restringirala svoj rad na prosvjetno-odgojne katoličke organizacije, da barem tu paralizira fašistički rad. Mora se naglasiti, da je Talijanska Katolička Akcija u toj protuakciji imala velikih uspjeha. Kad su fašiste protegnuli svoju ekskluzivnu ideologiju i na radničke organizacije i zakonom zajamčili egzistenciju samo fašističkim sindikalnim organizacijama, onda je Talijanska Katolička Akcija proširila svoj rad i na socijalno-ekonomsko polje (Bollettino ufficiale 16. III. 1925., Osservatore Romano 27. 28. 29. juna 1926. str. 2., br. 151. 1926. str. 3, br. 152. str. 2).

Katolička Akcija je univerzalna, kao što je kršćanstvo univerzalno, a talijanska Katolička Akcija je nacionalna. Na stotine hiljada Hrvata, Slovenaca i Nijemaca žive u teritorijalnom opsegu današnje kraljevine Italije i za njih ne mogu vrijediti: »Statuti della Azione Cattolica Italiana.« Te nacije moraju imati radi univerzalizma katoličke misli svoje nacionalne katoličke akcije onako, kako ih imadu Talijani, jer će inače unutar redova Katoličke Akcije ne samo radi ekskluzivnog naziva »talijanska« nego i radi drugih teških problema dolaziti do neprestanih trzavica. Dakako da bi bilo idejalno, kad bi u kat. univerzalizmu provedenom u život u jednoj konkretnoj organizaciji mogli naći zaštitu pravedni vjerski, nacijonalni i socijalni interesi raznih nacija, ali će to biti teško provesti, kao što nas uči svagdašnja praksa. Sva su ta pitanja vrlo delikatna.

Prije kratkog vremena zamolio sam pismeno jednoga odličnoga svećenika u Italiji, da mi dade neke informacije o odnosu Ta-

lijanske Katoličke Akcije prema Hrvatima i Slovencima. Dobio sam slijedeći odgovor: »Odgovarajući na pismo od 10. jula 1926. god. javljam Vam, da sam posjetio u svrhu informacija, koje želite ovdješnjeg crkvenog asistensta biskupijskog odbora. On — kanonik — najbolje je informiran o kat. akciji u Italiji. Nakon odužeg razgovora s njime i na temelju svojeg poznavana kat. pokreta među Hrvatima i Slovencima u Italiji javljam Vam, da između tal. kat. akcije i hrv. i slov. Pučke stranke u Italiji nema nikakvog odnošaja. Hrv. i slov. pučka stranka u Italiji jesu političke i slavenske stranke, dok je tal. akcija nepolitička i talijanska. Talijanska kat. akcija je jedinstvena organizacija razdijeljena po biskupijama i župama, koja imade svrhu, da u javni i privatni život unaša kat. život (katolička načela) te da u tom smislu potpomaže rad crkvene hijerarhije (biskupa, svećenika). Dijeli se na 6 grana: 1. katolički muževi (uomini cattolici), 2. katoličke žene (donne cattoliche), 3. kat. omladinci, 4. kat. djevojke, 5. kat. sveučilištarci, 6. kat. sveučilištarke. Svaka od tih grana imade svoje župne odbore ili bolje župne organizacije (slov. »krožek«, tal. »circolo«). Nad tima je diecezanski odbor i opet nad njima središnji odbor u Rimu, a nad svima središnjim odborima u Rimu je središnji odbor cjelokupne kat. akcije u Italiji (Giunta Centrale della Azione Cattolica). Svakom odboru je dodijeljen svećenik (crkv. asistent) imenovan od biskupa, dotično od Pape (za središnji odbor u Rimu).

Karitativne i čisto nabožne organizacije ustanovljene u smislu crkv. kodeksa ne spadaju u kat. akciju (n. pr. Marijine kongregacije, Treći red Sv. Franje). Te organizacije imadu svrhu posvećenje i usavršenje samih članova, a kat. akcija imade svrhu: javni rad za kat. život, svijest, načela... Radničke i uopće socijalne kat. organizacije također ne spadaju u kat. akciju nego su posve autonomne, ali u pitanjima vjere, morala i u pitanjima kat. duha stoje pod uplivom najsrodnije grane kat. akcije. Kat. skauti — koliko ih u Italiji imade — također ne spadaju u katoličku akciju, ali predsjednik njihov dolazi u odbor kat. omladinske akcije (ne znam, da li kao gost ili kao odbornik) i prima ondje savjete i pobude, u koliko se tiče kat. duha i života skautske organizacije.

U kakvom je odnošaju tal. kat. akcija prema kat. akciji među Hrvatima i Slovencima u Italiji, o tome se također ne može govoriti, jer među nama postoji samo kat. pokret, kako se razvijao prije rata, a ne postoji katolička akcija u pravom smislu (prema uzoru tal. kat. akcije). Bude li nam moguće povesti takvu akciju, tada ćemo to pitanje urediti po mojem mnijenju dogovorno sa ovdjašnjim biskupima. U koliko sam do sada razgovarao s Ordinarijem, bila bi kat. akcija među Hrva-

tima (i Slovencima) u Italiji autonomna od kat. akcije među ovdašnjim Talijanima — bila bi dakle dva biskupska odbora: talijanski i hrvatsko-slovenski. Osim toga bi se ustanovio i jedan vrhovni biskupijski odbor, u koji bi ušli predstavnici hrvatsko-slovenski i talijanski. Ne može se tvrditi, da kat. akcija u svakoj državi mora biti uređena prema uzoru tal. kat. akcije. Crkva pušta u tom pogledu mnogo slobode i ravna se prema prilikama, u kojima katolici živu.«

Centralizam ili federacija Hrvatsko-slovenske katoličke Akcije? Za naše prilike nastaje pitanje, dali će se Katolička Akcija prozvati: Kat. Akcija kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca (Jugoslavije) tako, da bi se za čitavi današnji državni teritorij izabrao jedan centralni odbor prema uzoru Italije. Taj prijedlog može biti u sebi idejalan, ali je u praksi, u našim prilikama sasvim neprovediv. Na današnjem državnom teritoriju imademo dva tipa katoličkoga pokreta: hrvatski i slovenski, za koje se ne može kazati, da su identični jer su oni vazda imali i danas imadu svoje specifične osebine. Te diferencije ne mogu se tako izbrisati, da se pomiješa jedan i drugi pokret i da se tako dođe do trećega centralističkoga pokreta. Centralizacija nije se mogla do sada održati na snazi niti u pojedinim granama pokreta, pa kako će se onda moći provesti na području čitavog pokreta? Historija Hrvatskog i slovenskog katoličkog pokreta i sadašnji njihovi konstitucionalni osnovi ne dopuštaju centralizacije nego samo federaciju. Hrvatski katolički pokret i Hrv. Kat. Akcija imade hrvatsku nacionalnu oznaku i ta se nikada ne će moći izbrisati. Slovenski katolički pokret i Slov. Kat. Akcija imade slovensku nacionalnu oznaku, koju niko ne može oduzeti centralizacijom. Hrvatski i slovenski katolički pokret razvijali su se do sada kao dvije bratske konfederacije, oni danas predstavljaju te dvije konfederacije sa samostalnim središnjim upravama. Protiv centralizacije govore razlozi načelne i razlozi tehničke i organizacijske naravi. Međutim dato non concesso, da se sve to dade prebroditi, da se sve te poteškoće dadu mimoići, pitam: što će biti, kad dođemo do izbora centralnog odbora? Kako će biti taj odbor sastavljen: ili na osnovu demokratskog principa većine sa hrvatskom premoći, ili na osnovu nacijonalnoga pariteta bez nadglasivanja ili možda po broju i jakosti organizacija, dakle slovenska većina? Ako dođe do sukoba u centralnom odboru, ko će sukob riješavati? U Italiji je lako, jer tamo imade nasljednik Sv. Petra sa primatskom vlasti. Dakle da i mi u svim sukobima apeliramo na Svetoga Oca?

Što će onda kazati na to Ordinariji, koji imadu redovitu jurisdikciju na području svojih biskupija?

Na koncu bi htio još i to naglasiti, da je organizacija Katol. Akcije na žalost u današnjim prilikama gotovo nemoguća među Madžarima i Nijemcima, jer će se svaki takav pokret smatrati kao iridenta i ljudi će biti izloženi nepotrebnim progonima. Kat. Akcija među njima neka bude jednaka dobroj pastorizaciji i religioznim organizacijama.

Dakle: ne centralizam nego federalizam! Hrvatski Pokret i Hrv. kat. Akcija neka zadrži svoju središnjicu Hrv. Kat. N. S., a Slovenski katolički pokret neka zadrži svoju upravu.

Katolički pokret i ćirilometodska ideja.

Dr. Janko Oberški.

Katolička Crkva, vođena Duhom Svetim, znala je u svako doba prema prilikama i potrebama vremena izabrati primjerena i podesna sredstva za širenje i učvršćivanje Kraljevstva Božjega na zemlji, da što uspješnije radi za vječni spas ljudskih duša.

U posljednjih nekoliko decenija skreće se između najznatnijih aktuelnih problema posebna pažnja na pitanje zbliženja različitih kršćaskih slijedba, što se nalaze izvan zajednice s katoličkom Crkvom. Napose pak postaje sve aktuelnijim pitanje obnove jedinstva istočne pravoslavne crkve s katoličkom. Interes za pitanje obnove jedinstva pravoslavlja s katolicizmom bio je povodom, da se do danas već lijepo razvio specifični stručni smjer orijentalne bogoslovske literature,[1] kojoj je glavna svrha, da traži zajednički

[1] Na tom polju bilo je nekoliko zaslužnih Hrvata, kao Juraj Križanić, koji je živio i djelvao u sredini 17. vijeka te napisao znamenito djelo: Bibliotheca schismaticorum (izd. u Radu jugosl. akad. g. 1872. t. XVIII. Zagreb; zatim isusovac o. Ivan Šimunić, koji je napisao djelo: Brevis notitia schismatis graeci, Zagreb 1764. — 12° — 400. U novije pak doba razvio je veliku književnu djelatnost franjevac o. Ivan Marković, te napisao nekoliko monunmentalnih djela, koja se cijene kao prvorazredna u svjetskoj literaturi, kao n. pr.: Papino poglavarstvo za prvih osam vijekova, Zagreb 1883.; Cezarizam i bizantinstvo, Zagreb 1891.; Slaveni i pape, Zagreb 1904. Ovje spominjemo i biskupa Palunka, koji je napisao: Bratski razgovori o crkv. jedinstvu I. i II. dio, Zagreb 1913., zatim časopis Balkan, što je pokrenut inicijativom Brestyenskoga, Stadlera, Jeglića i Palunka g. 1896.—1900., ali morade prestati izlaziti.

U najnovije doba priznati su stručno naučni radenici na polju istočno-bogoslovske literature kod nas: ljubljanski sveuč. prof. dr. Fran Grivec, koji je objelodanio mnoga stručna djela, zatim dr. Janko Šimrak, napisao

organizovanih religijoznih zajednica; sam pak naš prvi Veliki Svećenik Isus Krist molio je u najsvečanjem momentu svoga života tako ganutljivo za jedinstvo svoje Crkve. Nije moguće, da ovako svestrano nastojanje ne bude konačno okrunjeno toliko žuđenim uspjehom. Stoga svi oni, koji su dosele sa strahom i skepsom postrance posmatrali ćirilometodsku akciju, neka se okane svakog malodušja, već puni čvrste nade u siguran uspjeh neka se pridruže ovoj akciji. Pogotovo pak dužnost je cjelokupne organizovane falange katoličkog pokreta, da visoko istakne stijeg ćirilometodske ideje, kao odabrana četa Kristovih vitezova, koji su spremni izvršiti svaki mig Namjesnika Kristova u djelu širenja i promicanja kraljevstva Božjega među onima, što se nalaze izvan ovčinjaka Kristova. Kako je pak to doista živa želja Sv. Stolice vidi se iz molitve, koju je Papa Benedikt XV. propisao, da se moli za sveto jedinstvo:

»Domine, qui diversas gentes in confessione tui nominis adunasti, te deprecamur pro christianis populis in Oriente. Memores eminentioris partis, quam tenuerunt in tua Ecclesia, supplices te rogamus, ut tua inspiratione iterum eandem exoptent, ad formandum nobiscum unum ovile sub eodem uno pastore. Da ut illi nobiscum doctrinis imbuantur sanctorum suorum Doctorum, qui et nostri sunt patres in fide. Praeserva NOS ab omni culpa, qua recederent a nobis. Spiritus ergo concordiae et caritatis, quo tua praesentia intra fideles significatur, diem acceleret in qua NOSTRAE EORUMQUE PRECES CONIUNGANTUR, ut omnis populus et lingua omnis agnoscat et confiteatur D. N. Jesum Christum, Filium tuum, Amen«.

Slučajevi iz crkvenog prava.

Dr Dragutin Hren.

1. Slučaj o prestanku jurisdikcije za ispovijedanje. Upravitelj župe sjeti se u nedjelju u jutro, da mu tog dana prestaje jurisdikcija za ispovijedanje. On je i dalje slušao ispovijedi, ali je dakako odmah zamolio nadležnu duhovnu oblast produženje vlasti. Duhovna ga oblast ukorila, uz opasku: lege can. 873. § 1.

I u nas se desilo, da se neki župni upravitelji našli u sto briga radi produženja jurisdikcije, bojeći se, da valjano ne odrešuju pokornike, jer im je pred neko vrijeme izminuo rok u dekretu za jurisdikciju označen. Bojazan je bezrazložna, jer prema kanonu 873. § 1. imadu za valjano odrešavanja u sakramentu pokore, iurisdictionem ordinariam pro suo quisque territorio ... parochus, aliique qui loco parochi sunt. Naš upravitelj župe (prema zakoniku kan. 472. i 473. vicarius oeconomus) dolazi »loco parochi«. Taj imade prema

tome bez obzira na svoj jurisdikcionalni dekret iurisdictionem ordinariam za područje svoje župe, a prema odredbama zagrebačke sinode, i za područje cijele nadbiskupije. Doklegod on ostaje upraviteljem župe ili čim postaje pravim župnikom, ne treba više moliti svoga ordinarija jurisdikciono ovlaštenje za slušanje ispovijedi u području svoje župe (ili kod nas u području cijele zagrebačke nadbiskupije). Ova mu jurisdikcija prestaje jedino, ako izgubi ili napusti ovu službu (renuntiatione, privatione, amotione, translatione, lapsu temporis praefiniti. can. 183.) ili post sententiam condemnatoriam vel declaratoriam excommuniatione, suspensione ab officio, interdicto. Za našu zagrebačku nadbiskupiju, jasno je samo po sebi, ne dolazi u obzir translatio (can. 183.), jer svaki župnik i s njime izjednačeni službenik imade ovlaštenje ispovijedanja za cijelu nadbiskupiju. Premješten dakle to ovlaštenje ne gubi.

Nuzgredice spominjem, da župnik (i svi njemu izjednačeni), jer imadu jurisdikciju po svojoj službi (potestas absolvendi ordinara), mogu svoje župljane valjano ispovijedati i odrešivati na cijelome svijetu.

2. Može li ordinarij dati svećeniku svoje dieceze ovlaštenje, da izvan dieceze ispovijeda pripadnika svoje dieceze? Odgovor je kratak: m o ž e. U prvom redu upozorujem, da se tu radi o običnome svećeniku, jer župnik (i svaki njemu izjednačen) može po cijelome svijetu valjano ispovijedati svoje župljane. Govor je ovdje o običnom svećeniku.

Dokaz navedene tvrdnje:

Svaki, koji imade redovnu vlast (potestas ordinaria), može je po kanonu 199. § 1. drugome delegirati, bilo cijelu, bilo djelomično, izim ako mu to bilo koji kanon uskraćuje. Prolistamo li Zakonik, nigdje ne nalazimo, da bi koji kanon uskratio mogućnost ovakove delegacije ordiniraju, nego je izrično zabranjuje kanon 401. § 1. samo kanoniku pokorničaru, koji takoder imade r e d o v n u v l a s t odrešivati pripadnike dieceze, u kojoj službuje, prema kanonu 401. § 1. i 183. § 2., i dakako, da može pripadnike dieceze valjano odrešivati na cijelome svijetu prema kanonu 881. § 2. Taj dakle kanon 401. § 1. govori napose u prilog našoj tvrdnji. Kad bi naime Zakonodavac spomenutu vlast htio ordinariju uskratiti, učinio bi to kojom odredbom, kao što je učinio obzirom na kanonika pokorničara.

Prigovor, da prema tome može i župnik (jer i on imade r e d o v n u v l a s t odrešivati svoje župljane po cijelome svijetu) ovlastiti običnog svećenika, da njegovog župljanina bilo gdje izvan župe ili dieceze ispovijeda, taj prigovor obara kanon 874. § 1., jer on delegiranje ovlaštenja za ispovijedi pridržaje samo ordinariju mjesta.

I u ovom se slučaju pod ordinarijem razumijeva ne samo biskup (rezidencijalni), nego i opat ili prelat nullius i njihov generalni vikar, zatim apostolski administrator, vikar i prefekt.

3. Kanon 1435. U našoj je zagrebačkoj nadbiskupiji dosele došao taj naslovni kanon tek jedanput u praksu, no tijekom vremena morat će se i kod nas i drugdje češće upotrebiti. Po tom si je kanonu sv. Stolica pridržala popunjenje nekih beneficija. Spomenut ćemo samo ona beneficija, koja je dosele popunjavao mjesni ordinarij (u bivšoj monarhiji i kralj), ili ona, koja bilo kako stežu prava mjesnog ordinarija. Tu su u prvome redu dostojanstvenici (dignitates) stolnih i zbornih kaptola(conf. can. 396. § 1.). Najosjetljivije steže kanon 1435. prava mjesnih ordinarija odredbom, kojom si sv. Stolica pridržaje popunjenje beneficija upražnjenih smrću, promaknućem, odreknućem ili premještenjem tako zvanih »familiares Summi Pontificis«, i to svih, pa i počasnih. Isprazni li se dakle beneficij kojeg začasnog kapelana, komornika, prelata ili protonotara sv. Oca, to si popunjenje njegovog beneficija pridržaje sv. Stolica. (t. 1.) U broju 2. pridržaje si sv. Stolica popunjenje beneficija izvan Rima, čiji je nadarbenik u Rimu preminuo, a u broju 3. onih beneficija, koja su nevaljano podijeljena radi simonije. Točka 4. nabraja pridržaje onih nadarbina, na koje je sv. Stolica »položila ruke«. § 2. rečenoga kanona izjavljuje, da nije nikad sv. Stolici pridržano popunjenje, (osim ako je to izrično spomenuto) onih nadarbina, koje se zovu beneficia manualia, ni onih, koje imadu lajičkog patrona. Sankciju ovome kanonu daje kanon 1434. proglasujući sva popunjenja nadarbina pridržanih sv. Stolici, nevaljanima.

Kanon 1435. imade dakle napose u 1. točki veliku promjenu prema starom pravu u pogledu popunjavanja beneficija. Imenuje li biskup na pr. kanonika na beneficij, upražnjen smrću kanonika, koji je bio i domaći prelat Njegove Svetosti, podijelio je kanonikat nevaljano i dotični kanonik nije nikakvim kanonikom, i nema prava na dohotke svoje nadarbine. Kako je taj kanon jako stegnuo prava mjesnih ordinarija, vidi se primjerice u zagrebačkoj nadbiskupiji, gdje imade, osim dostojanstvenika u prvostolnom kaptolu, kojih deset kanonika i nekoliko župnika crkvenog patronata, koji su začasni »familiares Stae Sedis«.

Pita se još, zašto je Zakonodavac ustanovio taj kanon, kojim se toliko ograničuju prava mjesnih ordinarija. O tome još nije nitko od pravnika izrekao jasno i sigurno mišljenje. Neki misle, da je sv. Stolica time htjela što češći saobraćaj s pojedinim diecezama. Drugi tome nadodaju, da je tim kanonom Zakonodavac u neku ruku prisilio svoje poslanike, da se što više interesiraju za pojedine dieceze svoga područja, jer ih može sv. Stolica pitati za mnijenje kod popunjavanja takvih beneficija, i ako će tu redovno ordinarijev prijedlog biti uvažen. Treći opet misle, da uprava Crkve u novije vrijeme, a napose uzdržavanje misija, iziskuje i nove prihode, koji će se namiriti taksama prigodom popunjavanja ovakvih beneficija.

Jasno je, da će sad mjesni ordinariji nerado predlagati nadarbenike za »familiares S. Sedis«. No čini se, da im to Zakonodavac ne će ni zamjeriti, jer im u kanonu 406. § 1. dopušta imenovati neograničen broj začasnih kanonika, i ako upozoruje: Episcopus raro et caute hoc iure utatur.

Sv. Franjo Asiški prema znanosti.

Fr. Bernardin Polonijo, franjevac-konventualac.

I naša Bogoslovska Smotra hoće da progovori o Asiškom Siromaku, o Sv. Franji. No je li vrijedno, da se znanstvena revija pozabavi »ignorantom i idiotom«, kakvim je sam Svetac sebe nazivao?! Tà njega su neki svjetski učenjaci pronašli čak neprijateljem znanosti. Tako K. Müller, Zoéler, Paul Sabatier. Za Franju čak nekoji stariji franjevci kažu, da je »illiteratus«. I mi moramo priznati, da Asiški Patriarh nije napisao nikakovih znanstvenih djela. Pa i ono nešto, što je za sobom ostavio, nema, strogo govoreći, znanstvene ni literarne vrijednosti. I u samoj njegovoj reguli Franjo ne taji svoj indiferentizam prema znanosti, veleći: »Et non curent nescientes literas, literas discere«. Čitamo u svečevim životopisima, da je prokleo provincijala p. Ivana Stacia zato, što je on bio podigao u Bolonji studium = školu za redovnike svoje provincije. Sam naziv »Ordo Minorum«, kojim je Franjo okrstio svoj red »uključuje u sebi odricanje za znanstvenim pretenzijama« tvrdi P. Sabatier. »Siete un francescano«, običavaju talijanci još i danas reći čovjeku bez viših ambicija i kulture.

Ali ipak Sv. Franju Asiškoga, tog »ignoranta« i »idiotu«, tog »neprijatelja znanosti«, tog oca za višu naobrazbu i ugled »indiferentnih« redovnikâ, i danas, nakon sedam vjekova po njegovoj smrti slavi sav svijet »nekulturni« i kulturni. Kraljevina mu Italija napose iskazuje službenu čast. Poštu, koju odanle primamo, vidimo frankiranu raznim markama Sv. Franje. Dne 4. oktobra ove godine, kao 700. obljetnica Franjine smrti, bit će za svu Italiju državni blagdan. Svakoj važnijoj priredbi u čast Sveca u Asizu pribiva sam talijanski kralj. U Milanu, najindustrijalnijem talijanskom gradu, bio je već ovogodišnjeg proljeća podignut asiškom Patrijarhu veličanstveni spomenik usred javnog trga. O Franji se raspisalo sve i svuda. Proslavne priredbe njemu u čast zaredaše i kod nas. Te nas činjenice sile, da i mi zavirimo dublje u život Sv. Franje, te da samoga njega i mi sa bratom Masejem zapitamo: »Zašto za tobom cijeli svijet leti i zašto svaki čovjek ima samo jednu želju, da tebe vidi, tebe čuje i tebi se pokorava? A Ti nijesi ni lijep, nemaš

mnogo znanja, a nijesi ni plemić. Odakle to, da cijeli svijet ide za tobom?«

Na to bi se pitanje moglo dati toliko odgovorâ, koliko ima vrstâ ljudi, koji Franju slave. Svako ga zaradi nešto posebnoga slavi. No mi želimo doći samo do jednog jedinog rješenja tog pitanja, i to do onog, koje nas kao znanstvenu smotru najviše zanima, t. j.: Zašto Sv. Franju Asiškoga slave i učene glave današnjega hiperkulturnog vijeka? Ili možda i Franjo spada u kolo kulturnih ljudi? I te kako! Veliki Dante Alighieri u svojoj Divnoj Glumi (Paradiso, cant. XI.) postavlja Asiškog »Idiota« među crkvene naučitelje. Papa Grgur IX. njegov kanonizator i najbolji poznavalac piše o njem u buli kanonizacije: »Franciscus scienter ignarus et sapienter indoctus praecessit sapientes multos«. Cornelius a Lap. (Comment. in Eccl. c. 1.) piše o Franji od prilike ovako: »Franjo govoraše o Bogu i o Božjim stvarima s tolikom mudrosti, uzvišenosti i gorljivosti, da je nadvisivao sve teologe: pa su tvrdili svi, da njegovo znanje nije čovječje, nego primljeno s neba«. Pa i naš se učenjak Nikola Tomaseo, šibenčanin, negdje slično izjavio o Sv. Franji ovim riječima: »Ne bijaše on neznalica, niti je širio neznanje kao posljedicu siromaštva i plašt svetosti; nego dapače i u svojoj reguli, kojom otkriva novost i uzvišenost vjerske i socijalne misli, već time, što je naložio svojim sinovima (redovnicima), da im propovijedi budu mudre, jasne i prikladne potrebama i odgoju puka, naredi da se uči. Njegova mila pojava blista među mudracima proslavljenima u Alighierovoj Divnoj Glumi.« Pa i drugi naš zemljak Toma Arhidjakon, splićanin, napisao je o našem Svecu: »Na dan Uznešenja (Marijina na nebo) g. 1222. vidio sam Sv. Franju kako propovijeda na javnom trgu, pred građonačelnikovim dvorom (u Bolonji), kad je tu bilo na okupu sve građanstvo. Za predmet govora imao je tri razumna duha: anđela, čovjeka i vraga. I govorio je tako dobro, da je bio predmetom ne malog udivljenja mnogim literatima, koji se tu našli«. Uspjeh te Franjine propovijedi, među ostalim, bio je taj, da su smjesta stupili u njegov red tri đaka universitarca: Pacifik Della Marca, Pelegrin di Fallerone i Rizerije di Muccia, sa svojim profesorom Nikolom Pepoli. Malo zatim, još za Svečeva života, pristade uza nj još pet drugih bolonjskih universitetskih profesora: Petar Cattaneo, Krescencije da Jesi, Ivan Parenti, Aimon de Faversham i Ivan de Parma. Zatim mnogi pravnici i doktori, tako da je u Bolonji nastala prva franjevačka visoka škola, kojoj je Sv. Franjo postavio na čelo sv. Antuna Padovanskoga ovim riječima: »Carissimo meo Fratri Antonio, episcopo meo, frater Franciscus in Christo salutem. Placet mihi, quod Sacram theologiam fratribus legas, dummodo propter huiusmodi studium sacrae orationis et devotionis spiritum non extinguant, sicut in Regula continentur. Vale.« (Cr. Celanus Vita II. 122, 163). Skoro istodobno, g. 1225., nastaje veliki franjevački »studium generale« na pariškoj

universi pod upravom franjevca Aleksandra d'Ales, dok đacima i profesorima iste universe postaje redovitim propovjednikom opet franjevac, pariški provincijal fr. Grgur iz Napulja.

God. 1224. posla Sv. Franjo u Englesku šest vrlo učenih svojih redovnika pod vodstvom bl. Agnela iz Pize, kojima već iza malo mjeseci boravka u Oxfordu »multi probi baccalaurei et multi nobiles adhaeserunt« (Cfr. Eccleston: De adventu Minorum in Angliam). Kroz same 2—3 godine se Franjini sinovi ondje tako uzmnožili, da je bl. Agnel morao posagraditi za njih više kućâ i visoku školu, inkorporiranu ondješnjoj universi. Samo zaslugom te franjevačke škole, napose njena ravnatelja p. Roberta Grossatesta, kašnje najglasovitijeg engleskog biskupa svoje dobi dođe oksfordska universa do tolikog ugleda, da je znala imati do 15 hiljada slušača, dok ih je prije brojila jedva 3 hiljade. O engleskim prvim franjevcima zabilježi jedan njihov savremenik: »Primo vitam pauperum et sanctissimam ducentes, praedicationibus, confessionibus, divinis in Ecclesia obsequiis, l e c t i o n i b u s e t s t u d i i s poenitus intendentes«. (Cfr. P. Hylarin de Lucerna, Capp. Histoire des etudes dans l'ordre de l. François, Paris, 1908.). Kakva je bila oksfordska franjevačka škola najboljim je dokazom to, što je ona urodila najvećim fizikom i matematikom fr. Rugierom Bacconom i najdubljim filozofom fr. Ivanom Duns Skotom. Uz oksfordsku universu postaju prvima na svijetu pariška i bolonjska. A i ove dvije imaju svoju slavu zahvaliti Franji Asiškome i njegovu Redu. Pače sav mora svijet biti prvim franjevcima najviše haran, ako mu kultura nije krenula na manje. Pojava franjevačkog Reda pred sedam stotina godina koincidira sa opadanjem starijih Redova: vasilijanskog, benediktinskog i augustinianskog. Njihov kulturni amanet tad prihvatiše Franjevci, uz dominikance; napose oni iz glavnih samostana po većim gradovima, konventualci, koji su i onako do 16. vijeka imali u Franjinu čitavom Redu odlučujuću riječ. O njima, mislim, da smijemo reći, da su u drugom dijelu srednjeg vijeka i prvih vjekova novog doba bili pioniri svjetske kulture uopće, kao što su to za katoličku kulturu i rad danas u glavnome isusovci. Iz njihovih redova imamo najglasovitije teologe, filozofe, geografe, fizike, matematike, astronome, književnike, muzike, pedagoge i slikare, ili učitelje i mecenate prvakâ odnosnih znanosti i umjetnosti. Za to nam svjedoči još postojeći najljepši franjevački spomenici: kao npr. nadgrobna crkva sv. Franje u Asizu, bazilika sv. Antuna u Padovi, Crkva »s. Croce« u Firenzi, samostan dei Frari u Veneciji, te mnogi drugi diljem svijeta. Njihovi su samostan bili uopće najljepši i najveći, e da svak učenjak i mladić željan znanja nađe tu zakloništa potpore i prosvjete. Videći Crkva od kolike su joj potrebe i korist franjevci-konventualci, ublaži im »najviše stoga« Franjine propise o siromaštvu. Tako da dok su ti propisi ostali za pojedince u potpunoj snazi, dopusti sv. Stolica, e samostani — conventus smiju

posjedovati, t. j. biti stalno materijalnim sredstvima dobro opskrbljeni: da se tako njihovi članovi, lišeni brige za vremenite stvari, uzmognu podati svim svojim bićem znanstvenom duševnom radu. Time nije sv. stolica niti najmanje oslabila među franjevcima siromaški, evanđeosko-apostolski duh Franjina Reda, kad već prvak apostolski Petar bijaše doviknuo prvobitnoj jeruzalemskoj kršćanskoj općini: »Non decet nos instare praedicationi verbi Dei, et ministrare mensis«. Ta je papina uredba bila tako mudra, da su kašnije svi franjevački ogranci došli na nju, iako je baš ona bila u početku uzrokom raspadanja Franjina prvog Reda u dijelove. Generalne (Urbanske) konstitucije franjevaca konventualaca iz g. 1628. taj korak sv. Stolice prikazuju u smislu naših riječi: »Nullum est inter Religiosorum exercitia, quod majorem vindicet laudem, quoque plus splendoris Religioni, plus utilitatis proximis afferat, quam laudabilis studiorum occupatio, sacraque divinarum literarum exercitatio. Quamvis igitur ex Regulae textu moneantur Fratres nostri nescientes literas, ne eas adiscere curent; nihilominus cum placuerit postmodum Summis Pontificibus et apostolicae Sedi (morum ac temporum vicissitudine sic exigente) Religioni nostrae salutarium studiorum sacram occupationem demandare, atque ut commodius id praestare posset, Bona immobilia ad hunc maxime finem ei possidere indulserit..., studia, quae laudabiliter huc usque in nostra Religione perseverarunt, ut magis magisque vigeant, infrascripta decreta ab omnibus inviolate servanda statuimus«.

Na taj način u znanju dobro podkovani franjevci bilo kojega ogranka učiniše mnogo dobra crkvi i narodu i u našim krajevima. Dosta je u tu svrhu prelistati »kulturni pregled katol. svećenstva u Hrvatskoj«.

Svim tim kulturnim radnicima dao je poticaja sam utemeljitelj njihova Reda, sv. Franjo Asiški; i to ne samo riječju: odobravanjem učenja, nego izgledom: svojom za ona vremena doraslom kulturom, i kulturnim radom. Obdaren oštrim umom, tvrdim pamćenjem i živahnom maštom pohađa Franjo kao dječak latinsku katedralnu školu u Asizu. Zatim što u roditeljskoj kući što opet za svojih trgovačkih putovanja nauči francuski jezik, te upozna trubadursku i vitešku književnost. Kao mladić posvećuje svoje slobodne časove učenju pjevanja i glazbe za službu Božju i vesele sastanke. Kao obraćenik se zanosi za arhitekturom, kojoj u popravljanju poljskih crkvica pod Asizom daje posebni stil. Kao vođa napokon brojnih redovnika i ljubimac puka piše pravila i okružnice, čime postaje bez ikakve ambicije umnim zakonodavcem, sociologom i asketografom, a svojom divnom pjesmom »Bratu Suncu« prvim talijanskim književnikom-pjesnikom. Po p. Wadingu (Antwerpen, 1623.) bio bi sv. Franjo auktor do preko 60 lijepih sastavaka. On kao redovnik i propovjednik čita neumorno sv. Pismo. A što je jednom pročitao, već ne zaboravlja. »Memoriam pro libris habebat«, kako

se zgodno o njem izrazio drug mu Toma Celan (Vita II. 102). Stoga se i ne čudimo što su Franjini spisi prepuni citata iz sv. knjiga. Na Franjino divno pamćenje nadovezuje se i duboko shvaćanje upamćenih stvari uslijed ustrajne i svestrane meditacije. Tako postade i predubokim teologom, o kojemu se neki profesor bogoslovlja pred svojim kolegama iza jedne Franjine propovijedi izjavio ovako: »Braćo moja, teologija ovoga čovjeka uprta o krila istine i kontemplacije uzdiže se kô orao k nebu, dok naše znanje gmiže nisko po zemlji«. (Celan, Vita II. 69). Sličan je sud o Franjinu teološkom znanju dao još jasnije sv. Bonaventura (Legenda, c. XI.): »Sveti se čovjek volio nazivati i smatrati prostakom, nepismenim i neznalicom iz dubokog osjećaja poniznosti, i zato što je bio daleko i zazirao od svjetskog znanja. Ali on nije bio baš takav, nego urešen dubokim poznavanjem vjere i svetačkim znanjem . . . Njegov um čist i neokaljan od nijedne ljage prozrevaše najskrovitija otajstva, i čuvstvo ljubavlju raspaljenog njegova srca uvadaše ga u svetište, na čijem pragu zastaje znanje ostalih učenjaka. Riješavaše dvojbe svakog pitanja, i osvjetljivaše stvari najtamnije i najteže.« Sv. Franju stoga Asiški biskup htjede imati redovitim propovjednikom u svojoj katedrali. Njega zaželi čuti i sam sv. otac papa sa čitavim zborom kardinalâ. O čemu Celan (Vita II., I. 17.) piše: »Praedicabat coram Papa et Cardinalibus spiritu prompto et fervido, eructans de pleno quidquid spiritus suggerit«. Ne smijemo tu mimoići i Franjinu izvanrednu govorničku vještinu, kojom je osvajao sve: učene i neuke. Nek nam ne prigovori niko, da je naš Franjo bio svetac, te da je iz njega govorio Duh Sveti više nego li njegova prirođena vještina i učenjem stečena naobraženost. U njegovim je spisima, ekzhortama braći i u javnim propovjedima bilo dosta i njegovog brašna. Franjo se nije držao doslovce, fatalistički one Isusove: »Dum steteritis ante reges et praesides, nolite cogitare quomodo aut quid loquamini. Dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini. Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis«, nego se ozbiljno spremao molitvom i učenjem za svaki svoj čin. Jer, što je od drugih zahtijevao, to je bez dvojbe kô svetac i sam činio. A od svoje braće je i te kako zahtijevao pripravu — učenje. Tako u IX. gl. pravila za prvi Red propisâ: »Nullus Fratrum populo penitus audeat praedicare, nisi a Ministro Generali huius Fraternitatis fuerit examinatus et approbatus . . . Moneo quoque et exhortor eosdem Fratres, ut in praedicatione, quam faciunt, sint examinata, et casta eorum eloquia, ad utilitatem et aedificationem populi, annuntiando eis vitia et virtutes, poenam et gloriam cum brevitate sermonis«. A glede onih, koji žele poći u misije među nevjernike, nalaže redovnim predstojnicima: »Nullis eundi licentiam tribuant, nisi eis quos viderint esse idoneos« (Reg. c. XII.).

Kao što sve do sad rečeno, tako i ova dva gornja Franjina propisa odklanjaju svaku sumnju, da bi Sv. Franjo bio neprijatelj učenja i znanja, te da bi bio to dvoje Braći zabranio riječima: »Et non curent nescientes literas, literas discere«. (Regula, C. X.). Sv. Bonaventura, savremenik mnogih Franjinih drugova i sedmi njegov nasljednik, komentirajući Regulu, kaže u Epistuli de tribus quaest: »Izjavljujem, da Regula zabranjuje učenje ne učenicima i klericima, nego neukima i laicima. Ona hoće (po riječima sv. Pavla Korinćanina) da svak ostane kod zvanja na koje je pozvan: da niko ne prelazi iz laičkog staleža na klerički, i da klerici sa svoje strane ne silaze na stalež laički iz odvratnosti prema znanju, bez kojega bi nam sam sv. Franjo izgledao prekršiteljem Regule. Uostalom, i on, koji je sobom u Red donio dosta oskudnu naobrazbu, je kao redovnik uznapredovao u znanju ne samo moleći, nego i učeći«. Naš je Franjo osudivao samo ono učenje, kojemu je jedini ili glavni cilj tašta slava, a konac duševna propast. Svjedoči nam za to Franjin drug Toma Celanus (Vita II. 17.) ovako: »Dolebat si virtute neglecta, scientia quaereretur... Fratres mei, ait, qui scientiae curiositate ducuntur, in die retributionis manus invenient vacuas... Nam et ventura est tribulatio, qua libri ad nihilum utiles, in fenestris projiciântur et latebris. Non hoc dicebat quod scripturae studia displicerent, sed quod a superflua cura discendi universos retraheret, et quos magis caritate bonos quam curiositate sciolos esse vellet«. Franjo je bio čovjek rada, pa je htio da i njegov Red bude takav, t. j. da mu učenje bude samo sredstvo, pomoću kojega će više koristiti Crkvi i narodu, a da uz to pojedini učenjaci istog Reda ne izgube s vida glavni cilj svojega zvanja — vlastito posvećenje i spasenje. Stoga netom je u sv. Antunu Padov. opazio kako se u njemu znanje i svetost lijepo složile, dade dopust i — nalog da redovnici uče, a Antuna radi njegove učenosti naziva svojim biskupom. Tako isto i drugog učenjaka svojeg Reda Petra Cattaneo nazivaše svojim gospodarom. Jednako štovaše u velike sve redom naobražene ljude, ako su se samo dobro služili svojim znanjem. »Sacrae theologiae doctores amplioribus dignos censebat honoribus«. Plangendos tamen dixit praedicatores, qui saepe vendunt quod faciunt obolo vanae laudis«. (S. Bon. Leg. II. 122.).

Ipak uza sve te historičke dokaze o Franjinoj ljubavi do pravoga znanja, nastala je i održala se ideja, da je bio idiot i otvoreni neprijatelj znanja. Mi to drugčije ne možemo riješiti, nego time, što su njegovi životopisci i štovatelji uvijek išli najviše za tim, da učenom i neukom svijetu prikažu sv. Franju što simpatičnijim, i da ne izgubi niko s vida Franjinu glavnu odliku, sintezu njegova života: poniznost i ljubav do poniznih, niskih, potlačenih, I mi najradije ostajemo kod Franje »poniznoga i siromašnoga«. Ali nam ta poniznost i siromaštvo njega još milijim čini stoga, što se pod surovim plaštem tih dviju Franjinih odlika krije visoko prosvjetljena,

znanjem i viteštvom bogata duša, »qui propter nos factus est egenus, cum esset dives, ut ex illius inopia nos divites esemus«. Uprav kao Krist, kojemu je Franjo Asiški htio biti, i bio u svemu sličan.

Pregled časopisa.

Inostrani:

Zeitschrift für kath. Theologie Band 50. Sv. 1—2. Gächter: Die Bedeutung des ersten Thomistenkongresses in Rom 1925. — J. Mitzka: Die Lehre des hl. Bonaventura von der Vorbereitung auf die heiligmachende Gnade — Umberg: Die wesentlichen Messopferworte — Eberharter: Das Weirauchopfer im alten Testament — Stohr: Des Gottfried von Fontaines Stellung in der Trinitätslehre — Jungmannn: Die Gnadenlehre im Apostolischen Gaubensbekenntnis und im Katechismus — Analekten — Literar. Anzeigen.

Divus Thomas (Freiburg) 4. Band. Heft 1—2: Manser: Das Wesen des Thomismus — Rohner: Franz Brentano und Max Scheler über das Gute an sich — de Munnynck: Le commencement du monde — Schultes: Das Papsthum nach F. Heiler — Hallfel: Züge zum Christusbilde beim hl. Thomas von Aquin — Kalin: Alte und neue Wege zur Gotteserkenntnis — Friethoff: Prädestinationslehre bei Thomas von Aquin und Calvin.

Wissen und Glauben, XXIII. Jahrgang Heft 1—6.: Faulhaber: Von der sieghaften Kirche — Dr Adrian: Dogmatisnus und Kritizismus — Dr Rost: Christus oder die Selbsterlösung als Kulturprinzip — Dr Mack: Weltfriede und Weltkatholicizmus — Dr Walter: Der gegenwörtige Stand der Okkultismus-Forschung — P. Holtum: Die Naturgesetze und das Gebet — Dr Imle: Von Kant zum Katholizismus — Dr Gsann: Katholische Religion und Weltanschauung — Dr Oehl: Die Religion der primitiven Naturvölker — Wiesenbach: Die Einstellung der Katholiken zu Kunst und Literatur. — Schüller: Katholicismus und moderne Bühne. — Grassl: Leibespflege, Leibesübungen u. Sport. — Fischer: Neues vom Menschen der Urzeit — Faulhaber: Zur Philosophie der Religion.

Ephemerides theologicae lovanienses A. III. Nro 1—2.: H. Fleischmann: De processu in infinitum in causis efficientibus seminalibus ad mentem S. Augustini — B. Capelle: La fête d l' Assomption dans l' histoire liturgique — O. Lottin: Le droit naturel chez saint Thomas et ses prédécesseurs — E. Ranwez: Peché véniel et imperfection — J. Stufler: Quaestiones controversae circa doctrinam D. Thomae de operatione Dei in creaturis.

Recenzije.

Dr. Thomas Specht - Dr. Georg Lorenz Bauer, Lehrbuch der Dogmatik, 3 izd. Regensburg, Manz, 1925.

Profesor dogmatike i apologetike na filozofsko teol. školi u Dillingenu dr. Bauer izdao je u dva sveska 3. izdanje poznate dogmatike od dra T. Spechta. Prof. Baueru je uspjelo Spechtovu dogmatiku prilagoditi današnjem modernom stanju dogmat. znanosti. On uzimlje u obzir svu modernu dogmatsku literaturu te iznosi jasno stajalište u svakom dogmatskom problemu, što se tretira u ovo moderno doba. Preporučujemo nastavnicima i slušateljima dogmatske znanosti.

H. Noldin - A. Schmitt: Summa Theologiae moralis. III. De Sacramentis. Oeniponte, 1925. F. Rauch,

Dr. A. Schmitt, profesor moralnog bogoslovlja, izdao je treći svezak Noldinove moralke De Sacramentis, u kojemu vodi računa o ustanovama novoga crkvenoga prava kao i o svoj modernoj literaturi moralne teologije. Za unutrašnjom savršenom preradbom predmeta ne zaostaje izvanjska ukusna i pregledna oprema.

Dr. Adolf Donner: Die Passion Christi und wir Menschen von heute. — Freiburg i. Breisgau, Herder, 1924.

Uredništvo je primilo ove korizmene propovijedi na ocjenu. Nije potreba istaći, da je sama tema kao i provedba cijeloga djela u duhu sadanjega vremena. Propovjednik je združio duboku psihologiju sa majstorskom prikazbom misli svetih *otaca kao i samog teksta svetoga* pisma. Zbirka se ova ističe i u samoj njemačkoj literaturi kao uzor korizmenih propovijedi. — Preporuča se stoga svima propovjednicima, da si je nabave kao pomagalo.

P. J. Crosnier, O. M. I.: Pourquoi le Coeur de Jésus désire la Sainte Communion. — Paris, Librairie Téqui, 82, rue Bonaparte.

Malena knjižica od kojih 60 stranica, no puna najljepših pobuda i za čitača i za propovjednika, da u njoj nadje vrijednost česte svete pričesti. — Preporuča se stoga duhovnicima kao i svima drugima kao knjižica askeze i kao duhovno štivo.

R. P. Emile Bauduin, rédemptoriste: **Préparation a la mort. — Paris,** Librairie Téqui, 82, rue Bonaparte, Prix **1 fr. 50.**

Pisac ove knjižice pripravljao se za svoju smrt divnim mislima, što ih je sam zapisao. Želio je, da s rukopisom podje i u grob. Možda će biti utjeha tisućama i tisućama duša, što se nije ispunila želja svetoga ovoga redovnika, koji je umro u 39. svojoj godini 25. januara 1922. — Preporučamo ovu knjižicu svima, da po njoj uoče istine naše vjere o času, kojemu nitko od nas ne će izbjeći. Pisac je po zapisanim svojim mislima obavljao i svaki mjesec **pripravu za** sretnu i mirnu smrt. Trebalo bi da se ova knjižica prevede i bude u narodu češće čitana kao dobra priprava za posljednji čas i za početak u sretnoj vječnosti.

L. Garriguet: Lectures pour le mois des morts. 5. édition, Paris, Librairie Téqui, 82, rue Bonaparte, Prix 7 fr 50.—.

Kao što su u Crkvi katoličkoj i medju njezinim vjernicima slavljeni

mjeseci: mart u čast svetoga Josipa, maj u čast Majke Božje, juni u čast Srca Isusova, tako je Crkva izabrala mjesec novembar za spomen svima mrtvima. Bila je želja Crkve, da se sjetimo posebice toga mjeseca duša onih, koji borave u čistilištu, da svojim molitvama i svetim misama isprosimo od milosrdja Božjega skraćenje patnja njihovih. — Ali nije taj mjesec posvećen samo spomenu mrtvih, nego on ima da živo i nas sjeća smrti, te da patnjama, odricanjima, molitvama i drugim kreposnim životom pripravimo sami sebe za vječni život u raju.

Pisac ove knjige htio je dati u obliku razmatranja i konferencija pomagalo, da svaki dan promotrimo jednu misao i jednu istinu o posljednjim stvarima i o sjedinjenju s dušama u raju i čistilištu. Dobro će stoga doći ova knjiga ne samo našoj duševnoj potrebi, nego i kao pomagalo kod sastavljanja propovijedi i kod nabožnih i utješnih nagovora prigodom smrti. Moći će se možda i u našim župama uvesti svakodnevna pobožnost u mjesecu novembru kao razmatranje o smrti i uopće o posljednjim stvarima. Svima dušobrižnicima preporučamo ovu knjigu razmatranja.

Die Überwindung des Pessimismus. Eine Auseinandersetzung mit Arthur Schopenhauer. Von **Helmut Fahsel,** Kaplan. 6.—10. Tausend. gr. 8⁰ (X u. 86 S.) Freiburg i. Br. 1926, Herder. Kart. M. 2.—.

Fahsel je bio jedno vrijeme veliki pristaša Artura Schopenhauera. Iza toga je došao u uži doticaj s kršćanskom ascezom i mistikom te je prodrijevši u njezinu unutrašnjost našao duboko rišenje Schopenhauerova pesimizma. Pojave pesimizma, koji se tobože javlja u kršćanskoj nauci, a koje je Schopenhauer upotrijebio kao dokaz za istinitost svoje teze o pesimizmu, tumači pisac u svijetlu optimizma, koji se dakako po svome naučanju razlikuju i od shvaćanja Leibnizova i Epikurova. Djelo imade tri dijela. Ponajprije iznosi pisac Schopenhauerova naziranja o problemu boli, zatim iznosi kršćansko naziranje o boli, napose, kako se ono odrazuje u načelima kršćanske mistike. U trećem dijelu govori o kršćanskom optimizmu, o izvoru, odakle on niče i o zaprekama, koje ga ruše.

Knjiga je pisana laganim stilom i veoma je pregledna.

De Ecclesia. Tractatus historico-dogmatici, quos scripsit Hermannus Dieckmann S. I. (Theologia fundamentalis) 2 Tomi gr. 8⁰.

Tomus I.: De regno Dei. De constitutione Ecclesiae, Freiburg i. Br. 1925. Herder Mk 14. Tomus II.: De Ecclesiae Magisterio. Conspectus dogmaticus Freiburg i. Br. 1925., Herder Mk. 10.

Djelo sastoji iz apologetskih predavanja, koja je pisac kroz 10 godina držao u Valkenburgu. Pisac je velikom erudicijom i svestranošću obradio poglavlja o kraljevstvu Božjem i o Crkvi kao kraljevstvu Božjem. Jednako su prekrasno u svijetlu savremenih potreba obrađeni traktati o svojstvima Crkve, Petrovu primatu, historijskom razvitku crkve, njezinoj organizaciji i njezinom božanstvu. Iza toga govori na 207 stranica o crkvenom učiteljstvu te objašnjava odnošaj Crkve prema Kristu i presv. Trojstvu. Dodao je također uz ostala zanimiva pitanja i lijepi osvrt o eshatološkom karakteru Crkve. Toplo preporučujemo.

Dr. Fra Julijan Jelenić, Pisma Stjepana I. Verkovića Josipu D. Božiću, 42—8⁰ Zagreb 1925. Pisac je u ovoj biografiji sabrao dragocjene historijske podatke o ličnosti gotovo kod nas zaboravljenoga, a u svoje doba vrlo uvaženog znanstvenog trudbenika na etnografsko-arheološkom polju historije slavenskih naroda, Stjepana Ilije Verkovića, rod. 4. III. 1821. Kao siromašno seljačko dijete predan bi na odgoj u Tolisu u franjevački samostan, a odanle bi premješten u Sutjesku, gdje je stupio u novicijat i svršio redovničke nauke. Po tom bi poslan u Zagreb da nastavi nauke. Ilirski je pokret imao jaki upliv na Verkovića, te je istupio iz franjevačkog reda. Neko vrijeme živio je od gostoprimstva domaćih plemičkih porodica, a za tim pošao u Beograd i Makedoniju, gdje se dao na proučavanje starina. Kao rezultat svojih naučnih istraživanja postavio je zanimivu teoriju srodnosti između Rig Vede i Vede Slovena. Objelodanio je nekoliko monografskih studija, te se god. 1877. zaputio u Rusiju, da tamošnje naučne krugove zainteresuje za svoje teorije, ali je doživio razočaranje. U bijedi i siromaštvu provodio je svoje dane u Rusiji. Jedina mu je bila utjeha u dopisivanju sa svojim prijateljem franjevcem iz Bosne, Josipom Dobroslavom Božićem. Ova Verkovićeva biografija iz pera sveuč. prof. dra. Jelenića opet je jedan između znatnijih priloga za našu crkveno kulturnu povijest. **Dr. J. O.**

Dr. Fra Julijan Jelenić: Biobibliografija franjevaca Bosne Srebreničke. I. sv. XIV. — 144 — 8⁰, Zagreb 1925. Ova studija sadržaje abecednim redom poredana imena najznatnijih crkvenih i kulturnih književnika franjevačkoga reda od početka njegova djelovanja u 14. vijeku pa dalje. Ovaj svezak obuhvata imena od Ančić do Josić. Kod svakoga podaje pisac karakteristiku njegove ličnosti, navodi hronološka data iz njegova života i izbraja njegove književne radove. Djelo daje utisak zbirke sve po izbor zanimivih portreta iz franjevačkog reda. Kad bude cjelokupno i dovršeno, služit će kao dokaz neumorne djelatnosti franjevačkoga reda, što su je razvijali u Bosni kroz nekoliko vijekova, te vršili ne samo svoj vjersko misijski poziv, nego su bili i lučonoše kulture i civilizacije.

Dr. J. O.

Dr. Fra Julijan Jelenić: Ljetopis Franjevačkog samostana u Kr. Sutjesci. 42 — 8⁰, Sarajevo 1925. Pisac je u ovoj svojoj studiji pribrao i objelodanio dokumente, što se odnose na kroniku samostana u Kr. Sutjesci, počevši od godine 1750. do g. 1770. uključivo. Kako je franjevački samostan u Kr. Sutjesci bio znamenito kulturno ognjište bosansko-hercegovačkih franjevaca, zanimivi su razni detaljni podaci, zabilježeni što u hrvatskom, što opet u latinskom i talijanskom jeziku, te osvjetljuju vjerske, kulturne, socijalne i političke prilike, u kakvima su živjeli bosanski i hercegovački Franjevci. Studija će se nastaviti, te će i ona biti važnim prilogom za proučavanje naše partikularne crkvene povijesti, osobito danas, kad se u izvjesnim krugovima ne priznavaju zasluge, što idu franjevce kao čuvare i nosioce kulture u Bosni i Hercegovini. **Dr. J. O.**